

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ” - С К О П Ј Е

Филозофски факултет - Скопје

**„Видови на заштита и помош на жртвите на трговија со луѓе во земјите
од Југо-Источна Европа од почетокот на бегалската криза 2015 до
денес”**

- Магистерски труд -

Ментор:

Проф. Д-р Софија Георгиевска

Кандидат:

Назиф Авди

С к о п ј е, 2020 год.

Содржина

Кратенки	5
ВОВЕД	6
Методологија	9
Дел 1:	11
Поим на трговија со луѓе и криумчарење на мигранти, (дефиниции, елементи, компоненти, разлика меѓу трговија и криумчарење), видови, институции и политики	11
1.Дефиниции на трговија со луѓе и криумчарење на мигранти.....	12
1.1 Криумчарење на мигранти.....	13
1.2 Трговија со луѓе	15
2.Видови/облици на трговија со луѓе	19
2.1 Трговија со луѓе заради експлоатација на трудот	20
2.2 Трговија со луѓе заради питачење.....	21
2.3 Трговија со деца заради ситен криминал	22
2.4 Трговија со деца за посвојување	22
2.5 Трговија со човечки органи.....	23
2.6 Трговија со луѓе заради сексуална експлоатација	25
2.7 Меѓународни организации за лични контакти - Невести по нарачка:	27
3. Преглед на домашната легислатива за трговија со луѓе	28
3.1 Преглед на домашна легислатива.....	28
4.Национална стратегија и Национален акциски план за 2017-2020	33
5. Институции и организации кои работат во областа на трговијата со луѓе	35
5.1 Националната комисија за борба против трговија со луѓе и нелегалната миграција	36
5.2 Национален механизам за упатување.....	39
5.3 Центри за социјална работа- МТСП.....	41
5.4 Министерството за внатрешни работи (Сектор за гранични работи и миграции, Единица за борба против трговија со луѓе и криумчарење мигранти и др).....	42
5.4 Основно Јавно обвинителство за борба против организиран криминал и корупција	44
5.5 Центар за жртви на трговија со луѓе	45
5.6 Прифатен центар за странци	46

5.7 Здруженија на граѓански организации во борбата против трговија со луѓе и допстаните услуги.....	47
Дел 2	51
Индикатори за идентификација на жртви на трговија со луѓе.....	51
Заштита и помош на жртвите на трговија со луѓе согласно стандардни оперативни порцедури со постапување на жртви на трговија со луѓе	51
1. Индикатори за идентификување на жртви на трговија со луѓе	52
1.1 Општи индикатори	53
1.1.1 Возраста.....	53
1.1.2 Полот.....	54
1.1.3 Локација на потекло, транзит и дестинација (националност на ЖТЛ):	54
1.1.4 Документација.....	54
1.1.5 Превоз.....	55
1.1.6 Придружба	55
1.1.6 Физички изглед	56
1.2 Конкретните индикатори.....	56
1.2.1 Жртви на сексуална експлоатација.....	56
1.2.2 Жртви на трудова експлоатација.....	57
1.2.3 Жртвите на питавање и обавување на ситен криминал.....	57
1.2.4 Жртвите на домашно слугување	58
1.3 Индикатори за деца жртви на трговија	58
2. Заштита и помош на жртвите на трговија со луѓе согласно стандардни оперативни порцедури со постапување на жртви на трговија со луѓе	59
2.1 Идентификација и упатување на жртвите на трговија со луѓе	60
2.2 Координирана помош и поддршка	62
2.3 Ресоцијализација и реинтеграција	63
2.4 Враќање.....	63
2.5 Кривична постапка	64
Дел 3	66
Состојбата со криумчарење на мигранти и трговија со луѓе во Западен Балкан	66
1. Општ преглед на состојбата во Југоисточна Европа	67
2. Преглед на состојбата во Србија	69

2.1 Услуги достапни за ПЖТЛ и ЖТЛ во Србија	71
2.2 Статистика за ТЛ и КМ во Србија.....	74
3. Преглед на состојба во Албанија	77
3.1 Услуги достапни за ПЖТЛ и ЖТЛ во Албанија	79
3.2 Статистика за ТЛ и КМ во Албанија	79
4. Преглед на состојбата во Косово	82
4.1 Услуги достапни за ПЖТЛ и ЖТЛ во Косово	83
4.2 Статистика за за ТЛ и КМ во Косово	83
5. Преглед на состојбата во БиХ и Црна Гора.....	85
6. Преглед на состојбата во Бугарија	86
6.1 Достапни услуги на ПЖТЛ и ЖТЛ во Бугарија	87
6.2 Статистика за ТЛ И КМ во Бугарија	88
7. Преглед на состојбата во Романија.....	89
7.1 Статистика за ТЛ и КМ во Романија	90
Дел 4	92
Состојбата со криумчарење на мигранти и трговија со луѓе во Република Северна Македонија	92
Судска пракса во Република Северна Македонија	92
1. Општ Преглед на Состојба во Република Северна Македонија	93
1.1 Статистика за КМ и ТЛ во РСМ.....	95
2. Судска пракса во РСМ - пресуди за случаи поврзани со трговија со луѓе во Република Северна Македонија	101
3. Судски пресуди на ТЛ.....	104
3.1 Трговија со луѓе	104
3.2 Трговија со дете.....	107
Заклучоци и препораки.....	109
БИБЛИОГРАФИЈА	115

Кратенки

ТЛ	Трговија со луѓе
ЖТЛ	Жртва/и на трговија со луѓе
ПЖТЛ	Потенцијална/и жртва/и на трговија со луѓе
ЈИЕ	Југоистична Европа
ЗБ	Западен Балкан
БР	Балканска рута
НП	Непридружуван малолетник
ЖК	Жртви на криумчарење
СОП	Стандардни оперативни процедури
РСМ	Република Северна Македонија
ИОМ	Меѓународна организација за миграции
МОТ	Меѓународна организација на трудот
НМУ	Национален механизам за упатување
НК	Национална комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција
ЕБТЛКМ	Единицата за борба против трговијата со луѓе и криумчарење на мигранти во рамките
ЦСР	Центар за социјална работа
СОП	Стандардна оперативна процедура за постапување со жртви на трговија со луѓе
ЗКП	Законот за кривична постапка
КЗ	Кривичниот законик

ВОВЕД

Трговијата со луѓе не е мит или нешто што е дел од нашето нестабилно минато. Трговијата со луѓе не е проблем што таргетира само изолирани делови од светот, држави во развој или транзиција или нестабилни региони со што би можело инцидентно да продуцира само одреден и мал број број на жртви на трговија со луѓе (ЖТЛ). Напротив, тоа е наша модерна закана денес и дел од суровата реалност во која што растат децата, тоа е чума која ја загрозува светската заедница и ниеден дел од земјината топка не е имуна, поштедена или изземена од трговијата со луѓе.

Трговијата со луѓе е глобален феномен и претставува форма на модерно ропство со сериозно добро развиен меѓународен криминал. И покрај целиот свој развој и еволуција на човековите права во денешно време каде што почитувањето, промоцијата и гаранциите за човековите права е во фокусот на многу развиени држави преку различни меѓународни инструменти и алатки, сепак ова модерно ропство продолжува да постои. Милиони луѓе во светот се жртви на ова ропство и принудени или присилени на различни видови на експлоатација како што се трудовата, сексуалната, питачењето, трговијата со органи, присилните бракови и други форми. Ваквите организирани криминални дејствија претставуваат сериозен предизвик, од една страна за развојот на правниот поредок и човековите права, и од друга страна безбедноста и благостостојбата на државите, без разлика дали се извор, транзиција или дестинација.

Југоисточна Европа (ЈИЕ) се соочува и со долгогодишни но и нови предизвици во изнаоѓање на одговор на проблемот со трговијата со луѓе. Во текот на изминатите две децении, социоекономските и политичките турбуленции во регионот предизвикаа значително зголемување на нелегалната миграција од и преку Западен Балкан (ЗБ) кон Европската унија (ЕУ). Порастот на движењата на лица од нелегалната миграција придонесоа за зголемување на забележливоста на трговијата со луѓе од, во и низ

регионот. Во 2015 година, Западниот Балкан и Европа беше зафатена од наголемата мешана миграциска криза во поновата историја низ која транзитираа над 1 милион лица. Западниот Балкан и Северна Македонија беа главно транзитни земји за мигранти кои претежно беа ориентирани кон развиените држави на Европската Унија. За време на транзитот низ Балканската рута (БР) во контролирани околности, мигрантите се задржуваа по неколку часа во Северна Македонија и другите држави од ЗБ низ кои транзитираа. Во одредени денови бројка на транзит на мигранти низ ЗБ се движеше помеѓу 1500-10000 луѓе дневно. Голем број од овие лица спаѓаа во групата на ранливи категории како што се непридружувани малолетни лица, бремени жени, деца, лица со хронични здравствени проблеми, лица кои искусиле физичка или психичка траума¹. Освен наведените групи, голем дел од лицата кои што се движеа низ ЗП припаѓаат во категоријата ПЖТЛ и ЖТЛ, кои најчесто и не беа откриени од страна на властите и институциите задолжени за справување со ваквата појава како резултат на зголемениот број на лица што транзитираат и предизвиците со кои се соочуваа институциите и организациите како најдобро да одговорат на потребите и барањата на мигрантите, како најдобро да ги заштитат нивните права притоа да не ја нарушат безбедноста на државата и граѓаните, како да го олеснат нивниот транзит низ државата и како да спречат организиран криминал и дадат поддршка на ПЖТЛ, ЖТЛ или децата во состојба на краткотраен престој. Институциите беа затечени неспремни и со ограничени капацитети да одговорат на предизвикот. Постоечките капацитети беа спремни да одговорат на слични предизвици во нормални околности а не во состојба на зголемен прилив на луѓе што достигнуваше и до 10000 лица на ден. Значителен дел на луѓето беа сместени и користеа услуги во привремените транзитни центри Винојуг во Гевгелија и Табановце во близина на Куманово².

¹ <https://faktor.mk/18-dekemvri-megunaroden-den-na-migrantite/saniran-defektot-na-samoilova->

² Транзитните центри беа воспоставени со одлука на Владата на РМ на јужната граница за привремено сместување на мигранти кои транзитираат низ Македонија. Во овие центри лицата добиваа основни

Секој актер вклучен во мигрантската криза (невладини организации, институции, меѓународни организации) извршуваше задачи согласно нивниот мандатот и делокруг на дејствување. Сепак, некои од процедурите и постапки за постапување со странци, мигранти, и ранливи категории на странци меѓу кои ЖК и ЖТ беа усвоени за време и во текот на мигрантската криза. Законот за азил и привремена заштита беше дополнет за време на кризата со што беше овозможено мигрантите легално да транзитираат низ нашата држава во рок од 72 часа. Дополнително, во овој период беа изработени стандардните оперативни процедури (СОП) за постапување на со непридружувани малолетници, СОП за постапување на ранливи категории на странци и СОП за постапување на жртви на родово базирано насилство. СОП за постапување на жртви на трговија со луѓе од 2010 година, беше изменет во 2018 година со усвојување на нов СОП за постапување на жртви на трговија со луѓе.

Човечките ресурси и организации вклучени во обезбедување на услуги на мигрантите во транзитните центри, на почетокот не беа усогласени и координирани и истите најчесто се спроведуваа исти активности. Не беше јасно каков е мандатот на персоналот, кои се нивните задолженијата, како треба да се постапува со мигрантите, каде треба да се упатуваат потенцијалните ранливи категории на странци и ЖТЛ и како ќе функционира целокупниот воспоставен систем во смисла на координација и упатување. Ваквата слика беше изменета и подобрена во подоцнежна фаза, по затворањето на БР и непропуштањето на слободниот транзит на мигранти низ нашата држава. Во оваа фаза мигрантите кои транзитираа и беа сместени во транзитните центри најчесто користеа услуги на криумчари за преминување на границите. Со возобновување на криумчарењето се зголеми и ризикот мигрантите да станат ЖТЛ, но институциите, од објективни причини, не беа во можност да ги идентификуваат и дадат соодветна

услуги од страна на институциите и организациите присутни на терен: храна, облека, медицински услуги, правни информации, психо-социјална помош, помош и поддршка на ранливи категории и упатување до надлежните институции/организации.

поддршка и третман на ПЖТЛ, за што сведочи нискиот број на идентификувани ЖТЛ од 2016 година навака помеѓу мигрантите. Меѓутоа, формирањето на мобилните тимови за борба против криумчарење на мигранти и трговија со луѓе³ ја интензивира борбата против трговијата со луѓе во РСМ што резултираше со сузбивање на организираниот криминал и идентификување на случаи на трговија со луѓе во последните две години.

За крај, имајќи предвид дека РСМ како релативно сиромашна земја, со стапка на невработеност од 20%, најчесто млади лица, со голем број на деца питачи, бездомници, ги има сите предуслови за постоење на внатрешната трговија со луѓе. Доколку во минатото Северна Македонија се сметаше најчесто како земја на транзит и земја на дестинација на ЖТЛ, во последниве години се повеќе најприсутна форма е внатрешната трговија на луѓе со особен фокус на деца и жени, најчесто поврзана со простититуцијата, трудовата експлоатација, работа на црно, питачењето, бездомништво и други форми на експлоатација. Како најкритична категорија се јавуваат жени, деца, бедомници, деца без родители родителска грижа, деца од дисфункционални семејства, деца со пореметено однесување, деца и млади од ромска националност, деца на улица, жртви на семејно насилство младите од руралните средини. Најголема застапеност на жртвите се заради сексуална експлоатација, иако е тешко да се утврди вистинскиот обем на трговијата со луѓе, бидејќи жртвите често остануваат неидентифкувани.

Методологија

За потребите на изготвување на ова истражување беа искористени и проучени:

³ Мобилните тимови во Скопје, Куманово, Битола, Тетово, Гевгелија се формирани во Јануари 2018 година со потпишување на меморандум за соработка помеѓу МВР и МТСП. Во состав на мобилните тимови има претставници на центрите за социјална работа, невладини организации и МВР

- достапни податоци од извештаи, анализи, стратешки документи, акциски планови, прирачници, меѓународни документи, домашна правна регулатива, академска литература и изданија и релеванти практики и постапувања на институции и организации од предметната област (desk research);
- податоци пробрани преку слободен пристап до информации од јавен карактер од државни органи и институции со активна улога во борбата против криумчарењето и трговијата со луѓе и обезбедувањето на поддршка на жртвите на трговија со луѓе;
- податоци до кои е дојдено преку разговори и соработка со институции и меѓународни и невладини организации кои активно работат со жртви на трговија со луѓе;
- анализа на судски пресуди од областа на трговија со луѓе добиени преку слободен пристап до информации од јавен карактер од надлежни судови на РСМ

Истражувањето треба да утврди дали и даде одговор на следниве прашања: Во колкав обем се применуваат и спроведуваат меѓународните стандарди за заштита на ЖТЛ?, Какви мерки преземат државните органи за идентификација и борба против криумчарењето на мигрантите и трговија со луѓе; Дали се применуваат индикаторите за идентификација во време на масовна миграција на луѓе во нашата држава?; Дали институциите се подготвени и добро потковани за идентификација и помош на жртвите на трговија со луѓе?; Колку од идентификуваните жртви се вистински третирани и каква поддршка им е понудена од страна на државата?; Дали законите се насочени кон поддршка на жртвите на трговија со луѓе?; Постапувањето на институциите и судската пракса на предметната област во земјите од ЈИЕ и РСМ. На крајот од истражувањето се дадени можните недостатоци и препораки за подобрување на заштита на ЖТЛ преку овозможување вистински на пристап до права и услуги.

Дел 1:

Поим на трговија со луѓе и криумчарење на мигранти, (дефиниции, елементи, компоненти, разлика меѓу трговија и криумчарење), видови, институции и политики

1. Дефиниции на трговија со луѓе и криумчарење на мигранти

Основните дефиниции на трговија со луѓе и криумчарење на мигранти се дадени во Протоколот од Палермо, односно Протоколот на Обединетите нации за спречување, сузбивање и казнување трговија со луѓе, особено со жени и деца, познат како протоколот за трговија со луѓе и протоколот на Обединетите нации против трговија со мигранти по копно, море и воздух познат како протокол за криумчарење мигранти.

Поимите трговија со луѓе и криумчарење на мигранти многу често при нивната употребува се поистоветуваат една со друга. Иако првично се работи за различни поими кои вклучуваат различни категории на лица, сепак разликата помеѓу двата поима е толку мала што во одредени ситуации и околности е многу тешко да се разграничи ако се има во предвид дека двата поима имаат заеднички елементи.

Треба да се има во предвид дека во пракса, разграничувањето меѓу двете кривични дела, трговијата со луѓе и криумчарењето на мигранти не е секогаш лесно да се утврди. Многу лица (мажи, жени, деца) кои го почнуваат своето патување како криумчарени мигранти, со тоа што тие лица склучуваат „договор“ со поединци или групи да им помогнат да се движат и преминат

државни граници на нелегален начин за одреден финансиски надомест, се ставаат себеси во ризик да бидат злоупотребени и тргувани и на крај да завршат како ЖТЛ.

Во случаите на криумчарење на мигранти, односот помеѓу мигрантот и криумчарот е воспоставен на доброволен начин и тој однос завршува по исполнување на активностите за кои тој однос е воспоставен, односно завршува со пристигнувањето на мигрантот на земјата на дестинација. Но, во определени околности, најчесто кога мигрантот не е во можност да ја реализира обврската кон криумчарот со тоа што не е во можност да го исплати долгот за „услугата од договорот“ или бидејќи наеднаш долгот кон криумчарот е зголемен неколкукратно од првично договореното, некои криумчарени мигранти се принудени да го продолжат односот со криумчарот заради исплата на енормно големите трошоци за транспорт при преминување на границите на нелегален начин. Токму тој момент на воспоставување на должничката врска, изнудата, измамата, употребата на сила, принудната работа, принудната проституција или вршењето на ситен криминал за потребите на криумчарите претставува фаза во која мигрантот веќе преминал и станал жртва на трговија со луѓе.

1.1 Криумчарење на мигранти

Согласно протоколот на Обединетите нации против трговија со мигранти по копно, море и воздух познат како **протокол за криумчарење мигранти**, криумчарење на мигранти е дефинирано како обезбедување, за да се добие, директно или индиректно, финансиска или друга материјална корист, од нелегален влез на лице во држава на која лицето не е државјанин или постојан жител.

Според Меѓународната организација за миграции (ИОМ), илегалната миграција се однесува на најчестите форми на нерегуларна миграција, особено нелегален влез, престој и неовластена работа, и се дефинира како

движење што се случува надвор од регулативните норми на земјите што испраќаат, низ кои се транзитира и кои примаат мигранти. “Незаконско влегување“ значи преминување на границите без да се исполнат потребните услови за легален влез во земјата примател.

Протоколот за криумчарење утврдува дека криумчарењето на мигранти ги опфаќа следниве елементи:

- обезбедување нелегален влез на друго лице;
- во друга држава;
- заради финансиска или материјална добивка

Протоколот за криумчарење на мигранти пропишува и бара државите членки да не ги подлежат на кривично гонење мигрантите кои се предмет на криумчарење. Но бара од државите да донесат законодавство со кое ќе се **инкриминара делото кое е извршено со намера да се добие одредена материјална корист а кое вклучува криумчарење на мигранти или фалсификување на патни исправи или личен идентитет** за потребите на престојување на лице во одредена држава без притоа истиот да ги исполнува потребните услови за престој во таа држава⁴.

Според нашето законодавство криумчар на мигранти се смета *тој што со сила или со сериозна закана дека ќе нападне врз животот или телото, со грабнување, измама, од користољубие, со злоупотреба на својата службена положба или со искористување на немоќта на друг илегално пренесува мигранти преку државната граница, како и тој што прави, набавува или поседува лажна патна исправи со таква цел. Во нашето законодавство е се препишува казна затвор од намлаку 4 четири години затвор за криумчарење. За лице што врбува, превезува, пренесува, купува, продава, засолнува или прифаќа мигранти, му се заканува казна затвор во траење од една до пет години. Доколку при вршењето на делото се загрозува*

⁴ Article 6 of the Protocol against the smuggling of migrants by land, sea and air, supplementing the united nations convention against transnational organized crime

животот или здрвјето на мигрантите или се постапува особено понижувачко или сурово со мигрантот, се предвидува најмала од 5 години затвор. За криумчарење на дете (под 18 години) минималната предвидена казна е 8 години затвор⁵.

Криумчарењето на мигранти и трговијата со луѓе ги вршат организирани криминални групи, најчесто со локална логистичка поддршка во најголемиот број на случаи. Во криумчарањето на мигранти се вклучени и членови на криминални групи од државите на потекло на бегалците и мигрантите. Поради современата опрема и методи кои ги користат криминалните групи, како и локалната поддршка која ја добиваат, надлежните органи се соочуваат со потешкотии во справувањето со криумчарењето на мигранти и трговија со луѓе и сузбивање на криминалните групи⁶.

Сепак, од суштинска важност е тие што работат со оваа категорија на луѓе и ги истражуваат случаите на криумчарење да бидат запознати со кривичното дело трговија со луѓе, бидејќи последиците од третирањето на случај на трговија како случај на криумчарење може да бидат остри и со големи негативни последици за самата жртва.

1.2 Трговија со луѓе

Трговијата со луѓе претставува акт на злоупотреба на луѓе преку употреба на сила, измама или принуда за вршење на одредени дејства против нивна волја. Важно е да се напомене дека трговијата со луѓе не секогаш подразбира, ниту бара, движење односно транспортирање. Одредено лице може да биде жртва на трговија и во својот роден град, на своето работно место. Целта на трговците со луѓе е експлоатација и поробување, кои можат да бидат завиени во секаква форма.

⁵ Член 418-б од Кривичен законик на Република Северна Македонија

⁶ Извештај трговија со луѓе и криумчарење на мигранти во Северна Македонија, МЗМП, Мај 2019

Во процесот на трговија со луѓе, најсурово се искористува човечкото тело и трудот при што на жртвите им се прекршуваат основните човекови права, почнувајќи од ограничување на слободата на движење, примена на насилство и злоупотреба. Овој глобален феномен е предизвикана како последица на различни фактори во земјата на потекло, транзит и децитинација, како што се сиромаштија, војни, дискриминација, политичка нестабилност, лоши социјални и здравствени услови, ефтина работна рака, ниска побарувачка на тругот, ниско образование и други.

Согласно членот 3⁷ од Палермо протоколот, трговијата со луѓе е врбување (регрутирање), транспорт, трансфер, засолнување или прием на лица, **со помош на закана или употреба на сила** или други форми на принуда, киднапирање, измама, изнуда, злоупотреба на моќ или положба на ранливост или на давање или добивање исплата или корист за да се постигне согласност на лице што има контрола врз друго лице, заради **експлоатација**. Експлоатацијата вклучува, најмалку, експлоатација поради проституцијата на други или други форми на сексуална експлоатација, принудна работа или услуги, ропство или практики слични на ропството, слугување или отстранување органи. **Согласноста на жртвата** на трговија со луѓе за наменетата експлоатација не е битна доколку се користат било кое од средствата утврдени во дефиницијата.

Вработувањето, транспортот, пренесувањето, засолништето или приемот на дете заради експлоатација се смета за „трговија со луѓе“ дури и ако тоа не вклучува било кое од средствата утврдени во протоколот.

Протоколот за трговија со луѓе појаснува дека трговијата со луѓе има три составни елементи

(1) дејствие или акт (она што е направено);

⁷ Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime

(2) средства (како тоа е направено); и

(3) експлоатативна цел (зошто тоа е направено).

Дефиниција за експлоатација не постои, но сепак протоколот на ОН дава широка и неицрпена листа на форми на експлоатација. Експлоатацијата вклучува, најмалку, експлоатација на проституцијата на други или други форми на сексуална експлоатација, принудна работа или услуги, ропство или практики слични на ропство, слугување или отстранување на органи.

Вака поставената дефиниција за трговија со луѓе широко се употребува од страна на сите инволвирани организации кои се активни во областа на давање поддршка на ЖТЛ и борбата против трговијата со луѓе, како што се Канцеларијата на Обединетите Нации за дрога и организиран криминал и ОБСЕ. Истата дефиниција е вклучена и во Конвенцијата за борба против трговијата со луѓе на Советот на Европа од 2005 година (стапи на сила во Февруари 2008 година).

Конвенцијата на Советот на Европа ја дефинира трговијата преку трите клучни елементи; **дејствие:** врбување, превезување, трансфер, засолнување или примање на лица; **со употреба на сила:** закана, употреба на сила или други форми на принуда, грабнување, измама, доведување во заблуда, злоупотреба на положбата или ранлива состојба на друг, или давање или примање на пари или друга корист за да се добие согласност од лицето кое има контрола над друго лице; со цел **експлоатација:** експлоатација на проституцијата на други лица или други форми на сексуална експлоатација, принудна работа или услуги, ропство или други практики слични на ропството, слугување или отстранување на органи.

За прв пат во овој документ се утврдуваат стандарди и се даваат насоки во голем број на области кои не се опфатени со Протоколот од Палермо, како што се внатрешната трговија со луѓе и трговија која што не вклучува организирана криминална група. Акцентот е ставен и во тоа дека жртвите на трговија со луѓе не треба да бидат казнувани за кривичните дела кои биле

приморени да ги извршат како последица на трговијата. Секоја држава треба да обезбедува мерки за помош и поддршка на жртвите при нивното физичко, психолошко и социјално закрепнување. Конвенцијата воспостави и независен механизам за мониторинг - ГРЕТА⁸ кој е задолжен да го контролира извршувањето на обврските од Конвенцијата

Во македонскиот Кривичниот законик, со измената и дополнувањето од 2002 година, за прв пат се инкриминира трговијата со луѓе во Северна Македонија. Секој кој со сила, сериозна закана или друга форма на присилба, грабнување, измама, со злоупотреба на својата положба и состојба на немоќ на друг, или со давање или примање пари или друга корист поради добивање согласност на лице кое има контрола на друго лице врбува (**средство**), превезува, пренесува, купува, продава, засолнува или прифаќа лица (**дејствие**) заради експлоатација по пат на проституција или други форми на сексуална експлоатација, принудна работа или слугување, ропство или нему сличен однос или недопуштено пресадување делови од човековото тело (**експлоатација**) ќе се казни со најмалку четири години затвор⁹. Членот од кривичниот закон, вака како што е поставен, нуди проширена листа на форми на експлоатација од тоа што е пропишано со Протоколот од Палермо, и нагласува дека согласноста на жртвата е ирелевантна во судските постапки.

Трговија со дете¹⁰ е казниво дело за тој што ќе подведе дете на вршење полови дејствија или ќе овозможи вршење полови дејствија со дете или врбува, превезува, пренесува, купува, продава или нуди за продавање, прибавува, обезбедува, засолнува или прифаќа дете заради експлоатација по пат на негово користење во сексуални активности за паричен или друг надоместок или други форми на сексуална експлоатација, порнографија, принудна работа или слугување, питачење или експлоатација заради со

⁸ Група на Експерти против трговија со луѓе надлежна за надгледување на имплементацијата на конвенцијата на Советот на Европа, за што изготвува редовни годишни извештаи.

⁹ Службен весник на Република Македонија 4/2002. Закон за измена и дополнување на Кривичниот законик, член 5 со кој се воведува нов член 418-а.

¹⁰ Член 418-б од Кривичниот законик на РСМ

закон забранета активност, ропство, присилни бракови, присилна фертилизација, незаконито посвојување или изнудување согласност како посредник да се посвои дете, недопуштено пресадување на делови од човеково тело. Предвидената затворска казна за трговија со дете е најмалку најмалку осум години затвор. Иста казна е предвидена и за тој што користи или овозможува на друг користење на сексуални услуги или друг вид експлоатација од дете за кое знаел или бил должен да знае дека е жртва на трговија со луѓе.

Доколку сторителот делото го стори со сила, сериозна закана, со доведување во заблуда или друга форма на присилба, грабнување, измама, со злоупотреба на својата положба или состојба на бременост, немоќ или физичка или ментална неспособност на друг, или со давање или примање пари или друга корист заради добивање согласност на лице кое има контрола на друго лице, или делото е сторено спрема дете кое не наполнило 14 години, најмалата предвидена затворска казна е 10 години.

Во домашното законодавство кривичното дело трговија со луѓе секогаш се гледа низ призмата на составените елементи и сите кумулативно треба да бидат исполнети за гонење на престапниците. За утврдување на кривичното дело трговија со луѓе, еден од најбитните елементи е намерата жртвата да биде експлоатирана, односно делот да било извршено заради експлоатација на жртвата. Доколку само поединечни други елементи од кривичното дело се исполнети, а изостанува елементот експлоатација, не може да се говори за трговија со луѓе и дете, туку напротив тие дела се гонат како други кривични дела и поединечни престапи предвидени со домашното законодавство.

2. Видови/облици на трговија со луѓе

Постојат повеќе видови на трговијата со луѓе. Најприсутна и најраспространета форма е сексуалната експлоатација која најчесто се практикува, но сепак и останатите видови не смеат да се занемарат кои се се повеќе и повеќе присутни во светот.

2.1 Трговија со луѓе заради експлоатација на трудот

Конвенцијата на Советот на Европа за борба против трговијата со луѓе обезбедува рамка за идентификација и за процесот на упатување. Меѓутоа, идентификацијата на трговијата со луѓе чија цел е трудова експлоатација понекогаш е попречена поради тоа што нема консензус за индикаторите и недостига јасна разлика меѓу повредата на трудовото право (како што е повреда на законите за вработување и за дискриминација) и трговијата со луѓе со цел експлоатација на трудот (кривично право)¹¹.

Според дефиницијата на Меѓународната организација на трудот (МОТ), што потекнува од Конвенцијата за принудна работа од 1930-та година (Република Северна Македонија ја ратификуваше Конвенцијата во 1991), принудната работа се дефинира како *„секоја работа или услуги што се извршуваат од било кое лице под закана со казна и за која лицето не се пријавило само и доброволно“*. Двата главни елемента на оваа дефиниција (**услуги вршени под закана и без согласност**) може да бидат толкувани во поширока смисла. На пример, секоја ситуација во која некое лице не доброволно извршува некаква активност, туку на некој начин е принудено да го прави тоа поради закана и поради присуство на закана со казна што варира од физичко насилство до финансиски санкции, или пријавување на имиграциските службеници или полициските власти, претставува принудна работа.

Македонскиот Кривичен закон, јасно ја наведува експлоатацијата на трудот како цел на експлоатација во членот 418 а. Современите форми на трговија заради принудна работа се поврзани со глобализацијата и неодамнешните миграциски трендови, како и со постојните врски во потрагата по незаконски профити од страна на голем број актери, вклучувајќи ги и организираниите криминални групи.

¹¹ Извештај за трговија со луѓе со цел трудова експлоатација <https://rm.coe.int/trafficking-for-the-purpose-of-labour-exploitation/168075956c>

Случаи на работници-мигранти што се врзани со наводен долг се откриени и документирани во секторите земјоделство, градежништвото, текстилната индустрија, секторите за производство на амбалажа, прехранбената индустрија и други сектори.

Текстилната индустрија, индустријата за обувки, земјоделството и градежништвото се најчесто индустрии во кои ризикот од експлоатација на трудот е повисок, честопати како резултат на несигурните договори за вработување што ги потпишуваат работниците, тешките работни услови и ниските плати што се делат во овие сектори. Голем дел од овие индустрии, исто така, работат во таканаречената „сива зона“, користејќи нерегистриран и неформален труд¹². Во нашата држава е загрижувачки и ризикот од трговија со луѓе кој е поврзан со мигрантите и со бегалците. Меѓутоа, ниту властите ниту, пак, организациите на граѓанското општество не идентификуваа јасни случаи на трговија со луѓе со цел трудова експлоатација или принудна работа на бегалците и на мигрантите во државата.¹³

Денешните ситуации на принудна работа, како и кај трговијата со луѓе заради сексуална експлоатација, вклучуваат ограничување на слободата на движење, одземање на идентификациските документи, и закана на мигрантите кои приговараат на работните или условите за живеење со пријавување кај имиграциските служби

2.2 Трговија со луѓе заради питавање

Ваквата слика е вообичаена во поголемите градови како во западните така и во источните и европски земји. Категоријата која најчестото се врбува за питавање се жените и децата, мајки кои носат мали бебиња, постари жени и мажи или млади девојки кои продаваат цвеќиња. Сепак постојат и случаи во

¹² Извештај за трговија со луѓе со цел трудова експлоатација <https://rm.coe.int/trafficking-for-the-purpose-of-labour-exploitation/168075956c> страна 8

¹³ Ibid strana 8

кои семејствата ги користат сопствените деца за такви цели, вклучувајќи и киднапирање или разменување на бебињата помеѓу меѓу групите кои се занимаваат со овој тип на експлоатација. Жртвите кои се пренесуваат легално или нелегално преку границите на државата често им припаѓаат на заедниците кои се протегаат и преку границите на соседните земји. При нелегално пренесување на жртвите, односно без документи или валидни визи и дозволи за патување, полициските акции кои ги откриваат може да резултираат со депортација на жртвите. Дури и доколку жртвите завршат во притвор поради сторени ситни или потешки прекшоци, по нивно просесуирање тие повторно се депортирани во своите држави. Условите за живот на питачите и продавачите на цвеќе се многу лоши и во субстандардни услови. Тие се експлоатирани и контролирани од страна на ланците на организираниот криминал.

2.3 Трговија со деца заради ситен криминал

Овој вид на трговија со луѓе се практикува главно во големите градови, каде мали деца од двата пола се обучуваат да вршат ситен криминал џепарењето и ситните кражби, но понекогаш и за вршење на тешките кривични дела поврзано со движен или недвижен имот или продавање на наркотични субстанции. Сепак во повеќето држави и правни системи се предвидуваат пониски казни и санкции за децата или никакви казни доколку извршителите се под одредена возраст. Сторителите на овие дела се свесни за законските можности и затоа посегнуваат кон злоупотреба на децата бидејќи е речиси невозможно овие дела да се докажат.

2.4 Трговија со деца за посвојување

Посвојувањето претставува легален начин на трајно сместување и згрижување на дете со друг родител или родители други а кои не се неговите биолошки родители. Бидејќи посвојувањето е определено со закон со

прецизни начини и дејствија, особено во западните општества, не сите родители ги исполнуваат условите и имаат можност да посвојат дете. Големата побарувачка за посвојување на деца не може да биде задоволена во целост при што се создаваат услови за нелегално прсвојување на деца. Ваквата побарувачка често се надополнува токму преку трговијата со деца. Овој феномен посебно ги погодува земјите во развој, во кои комбинацијата на екстремна сиромаштија, неефикасно законодавство и бирократски процедури ја сочинуваат понудата, додека побарувачката се поврзува со богатите земји и финансиски моќни и богати семејства кај кои најчесто завршуваат тргуваните деца преку “легално“ посвојување во тие системи.

2.5 Трговија со човечки органи

Овој вид на трговија вклучува нелегално отстранување на човечки органи, најчесто бубрези, заради трансплантација на тие органи на други лица. Трговијата со органи е исклучително профитабилена дејност за трговците кои наплаќаат огромни износи за продажба на органите. Постојат ограничени податоци на оваа проблематика и со тоа познавањата од областа се ограничени. Информациите за бројот на жртвите на овој вид на трговија се доста фрагментирани. Овој вид на трговија е карактеристичен за сиромашните земји кои се сметаат како извор на органите и завршуваат во западните и развиени земји како дестинација. Недостатокот на органи за трансплантација проследено со високата побарувачка на органи, несоодветните здравствени системи и политики како и лошата економска состојба на земјите ги ставаат лицата во ранлива ситуација. И покрај тоа што се свесни за ситуацијата во која се ставаат, жртвите имаат потешкотии да не се согласат доколку се земе во предвид тешката економска состојба, сиромаштијата, долговите што ги имаат и други фактори кои придонесуваат да се одлучат на таков чекор¹⁴.

¹⁴ Trafficking in organs, tissues and cells and trafficking in human beings for the purpose of the removal of organs: <https://rm.coe.int/16805ad1bb>

Во Европската унија, бројот на пациенти кои што чекаат трансплантации на органи од година во година се зголемува. За илустрација, во 2018 година, 150.000 пациенти чекале за трансплантација на органи во Европската Унија¹⁵. Во 2017 година¹⁶ биле извршени 34024 трансплантации на органи во земјите на Европската Унија, додека во 2018 година 34221 трансплантации. Најголем број се однесуваат на трансплантација на бубрег кои на годишно ниво опфаќаат над 60% од вкупниот број на трансплантации на органи¹⁷. Во Европа (вклучително и Израел) во 2019 година биле извршени 28306 трансплантации на бубрези, од кои во регионот на ЈИЕ се извршени 635 трансплантации. Од земјите во Европа на врвот е Турција со најмногу трансплантации (3863)¹⁸.

Сепак бројот на лица кои што се на листа на чекање за трансплантација на бубрег е двојно поголем од бројот на трансплантации. Доколу се земе просекот, на секои 41000 годишни трансплантации се запишуваат 48000 нови пациенти кои чекаат трансплантација¹⁹. Како резултат на недостатокот на доволен број на органи минатата година починале над 6000 пациенти во Европа. Пациентите биле принудени да чекаат од 3-5 години за трансплантација при што во вакви околности на недостаток на неопходни органи, очајните пациенти може да се обидат да добијат незаконски органи, надвор од рамките за легална трансплантација. Имајќи ја во предвид големата побарувачка на органи, криминалните организации стапуваат со понуда до лицата што чекаат трансплантација или пак со понуда до доктрите кои во вакви ситуации стануваат соучесници на трговија со органи. Побарувачката на органи се покрива со добивање на согласност од страна

¹⁵ Organ donation and transplantation Facts, figures and European Union action [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649363/EPRS_BRI\(2020\)649363_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649363/EPRS_BRI(2020)649363_EN.pdf) (пристапено на 29.09.2020)

¹⁶ Thematic Network on Improving Organ Donation and Transplantation in the EU 2019 https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/policies/docs/ev_20191017_co04_en.pdf (пристапено на 29.09.2020)

¹⁷ Во 2017 година се извршени 21102 додека во 2018 година 21227 трансплантации на бубрези во Европа (https://ec.europa.eu/health/blood_tissues_organ/organs_en)

¹⁸ Global observatory on donation and transplantation <http://www.transplant-observatory.org/data-charts-and-tables/chart/>

¹⁹ <https://www.coe.int/en/web/human-rights-channel/organ-donation>

на поединци во сиромашни држави, при што трговците со манипулации и експлоатација на ранливоста на жртвата, екстремната сиромштија и беда, ниското образование и со понуда на одреден, често многу мал износ на парични средства ги убедуваат лицата да ги продадат своите органи. Според некои проценки цената на еден бубрег се движи помеѓу 3 000 и 10 000 американски долари. Во последните неколку години во регионот на ЈИЕ овој вид на трговија е застапен во многу мал процент (идентификувани се само 3 жртви), но нема доволно како се справуваат властите со овој феномен²⁰. Во 2019 година овој тип на трговија е забележан само во Бугарија каде според официјалните податоци идентификувани биле 7 жртви на овој вид на трговија со луѓе.

2.6 Трговија со луѓе заради сексуална експлоатација

Сексуалната експлоатација на жртвите не најпознатата и најраспространета форма на трговија со луѓе врз основа на која и се развило тргување со луѓе уште во светски рамки. Првичните меѓународни прифатени дефиниции датираат и бле извлечени токму од овој вид на трговија со луѓе. Жртви на овој вид трговија со луѓе во најголем дел се жени. Врбувањето и регрутирањето се врши преку физичко грабнување на жртвата или лажни ветувања за вработувања во развиените државил или склучување на брак. Жртвата на оваа трговија се експлоатира за потребите на секс индустријата во различни нивоа и тоа преку продукција на порнографија, улична проституција, агенции за придружба и девојки на повик или лични сексуални робови. Особено високата побарувачка на различни сексуални услуги, заснована на фактори како што е возраста или етничката припадност, придружени од општата стигма во однос на проституцијата и високите профити од истата, ја прават трговијата со луѓе заради сексуална експлоатација многу тешка. Во повеќето општества жртвите на трговијата со

²⁰Годишен извештај за трговија со луѓе во ЈИЕ на SELEC за 2019 година во кој се обработени прибрани податоци од земјите н ЈИЕ за 2018 година: https://www.selec.org/wp-content/uploads/2020/04/SELEC-Report-on-Human-Trafficking-in-SEE_public-version.pdf

луѓе често се гледаат како проститутки, а не како лица чии права се повредени и нарушени и се сексуално експлоатирани од трговците. Големата распространета сиромштија и нееднаквоста во голем број на држаи надополнета со фактори како што се дискриминацијата, високата стапка на невработеност, слабиот систем на социјална заштита и друго придонесуваат за големата понуда на жртвите во секс индустријата. Жртвите преку различни форми на убедување и манипулација подлежат на лажните ветувања без да бидат свесни дека на крајот ќе бидат третирани нехумано и многу сурово. Возрасната граница на жртвите се намалува до тој степен што трговијата со малолетнички заради сексуалната експлоатација се смета за една од главните карактеристики на овој вид трговија со луѓе. Жртвите на овој криминал претрпуваат особено интензивни физички и психички насилства, кои оставаат последици за цел живот. Југоисточна Европа е долгогодишен транзитен регион за миграциските движења од Азија и Северна Африка кон земјите од Западна Европа. Трендот на движења на мигрантите во 2018 година е зголемен на 438099 лица во споредба со 2017 година²¹. Имајќи ги во предвид движењата на мигрантите, властите во ЈИЕ се соочуваа со сериозен предизвик да ги спречат трговците и ги идентификуваат жртвите на трговија со луѓе. На регионално ниво бројот на идентификувани жртви е во постојано намалување под 2000 лица, додека во 2018 година бројот на жртвите се намалува на 1671 жртва. Во истата година 36% од жртвите биле државјани на ЈИЕ експлоатирани во други земји, 30% жртви на внатрешна трговија со луѓе, додека 11% биле странски жртви експлоатирани во земјите на ЈИЕ²². Во земјите на ЈИЕ, најголем дел од жртвите или приближно 60% се тргувани заради сексуална експлоатација од кои значителен е бројот на

²¹ Во годишниот извештај за 2019 година на SELEC, се известува дека во 2015 година бројот на мигранти кои транзитираат ниј ЈИЕ изнесува 2126326 лица додека во 2016 година тој број се намалува на 554818 мигранти, и на 113074 мигрант во 2017 година. По тој тренд на намалување во 2018 година се забележува повторно зголемување. Извештајот е достапен на:

<https://www.selec.org/wp-content/uploads/2020/05/SELEC-Activity-Report-2019.pdf>

²² Годишен извештај за трговија со луѓе во ЈИЕ на SELEC за 2019 година во кој се обработени прибрани податоци од земјите н ЈИЕ за 2018 година: https://www.selec.org/wp-content/uploads/2020/04/SELEC-Report-on-Human-Trafficking-in-SEE_public-version.pdf

малолетни деца. Романија предничи меѓу државите кај кои над 50%²³ од вкупниот број на идентификувани жртви на трговија со луѓе се малолетните деца кои се жртви на сексуална експлоатација. На регионално ниво на ЈИЕ 853 лица биле жртви на сексуална експлоатација од кои 307 се малолетни деца. Од сите тргувани деца во ЈИЕ 70% биле жртви на сексуалната експлоатација што упатува на заклучокот дека органите на прогон засега не успеваат целосно да се справат со трговијата со деца и нивната најсурова експлоатација од страна на трговците.

2.7 Меѓународни организации за лични контакти - Невести по нарачка:

Присилниот брак е пракса која датира од минатото како карактеристика на многу општества. Во поново време, како поседица на развојот на комуникациските канали и социјалните мрежи се појавува и феноментот невеста по нарачка. Преку просто пребарување на интернет може да се откријат илјадници „наводно легални бизниси“, кои нудат такви услуги низ целиот свет. Иако ваквата пракса во теорија е легална и може да предложи извесен степен на еднаквост меѓу „договорните партнери,“ како и полова неутралност, откриени се многу случаи кои претставуваат типичен пример на трговија со луѓе. Реалноста зад такви „аранжмани,“ е дека агенциите за лични контакти постојат за доброто на клиентите кои плаќаат во богатите земји; Според едно неодамнешно документирано сведочење пред американскиот Сенат (2004), Меѓународни организации за лични контакти се поврзуваат со криминална трговија со луѓе на повеќе начини. Тие не можат да бидат ништо друго освен параван зад кој се кријат криминалните организации за трговија со луѓе, во кои возрасни и девојчиња се нудат како невести, но приватно се продаваат за проституција, се присилуваат на брак или се држат во домашно ропство. Поединците кои ги користат овие агенции за да најдат жени/девојчиња, кои потоа ќе ги принудат на проституција или ќе ги користат

²³ Официјалните статистики се обработени во глава 3, Статистика за ТЛ и КМ во Романија

како нивни „лични проститутки,, или домашни слугинки, треба да одговараат за криминал како трговци со луѓе според истата теорија,,.

3. Преглед на домашната легислатива за трговија со луѓе

3.1 Преглед на домашна легислатива

Националното законодавство во Република Северна Македонија целосно ги исполнува барањата и меѓународните стандарди пропишани со протоколот од Палермо, Конвенцијата на Советот на Еворпа за борба против трговија со луѓе како и протоколот на Обединетите нации против трговија со мигранти по копно, море и воздух познат како протокол за криумчарење мигранти и стандардите на европската унија во однос на хармонизација на нашето законодавство со директивите на ЕУ.

Со **Уставот на РСМ**, на странците им се гарантира уживање на слободите и правата под услови утврдени со закон и меѓународни договори. Основните услови и права под кои странците може да ги уживаат првата гарантирани со уставот се предвидени во неколку законски прописи.

Во **Кривичниот законик**²⁴ целосно се преземени дефинициите од протоколите во однос на делата трговија со луѓе, трговија со дете, и криумчарење на мигранти. Дополнителна заштита е обезбедена со последните измени на Кривичниот законик во 2018 година а кои што стапија на сила во 2019²⁵ година со воведување на **начелото на неказнување на жртвите на трговија со луѓе/деца во кривичното законодавство** . Суштината на ова начело/одредба е дека таа опфаќа неказнување, негонење

²⁴ Кривичен законик, Службен весник на РСМ, бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015, 226/2015, 97/2017, 248/2018

²⁵ Кривичен закони, Службен весник на РСМ 248/2018 година.

и непритворање на жртвите. Новите одредби ќе овозможат поефикасна идентификација, помош и поддршка на жртвите, кои во голем број на случаи, со оглед на состојбата во која се наоѓаат, се принудувани од страна на трговците да вршат и самите други казниви дела. Примената на начелото на неказнивост ќе ги охрабри жртвите да соработуваат со органите на прогон во откривањето и казнувањето на сторителите. Со ваквата измена државата ја исполнила препораката на ГРЕТА за преземање на законодавни мерки со кои ќе се овозможи неказнување на жртвите на трговија со луѓе за нивната вмешаност во незаконски активности, под услов да биле принудени на истото, во согласност со член 26 од Конвенцијата.

Во **Законот за кривичната постапка**²⁶ правото на правна помош на жртвите на кривични дела е регулирано во најголем преку транспонирање на одредбите од директивите кои се однесуваат на жртвите на трговија со луѓе. Во членот 53 од Законот за кривична постапка се гарантирани минималните права за сите жртви на кривично дело за кое е пропишана казна затвор од најмалку четири години, во кое е и правото на советник на товар на буџетските средства пред давањето на исказ, односно изјава или поднесување на имотнoправно барање, само доколку жртвата има тешки психофизички оштетувања или потешки последици од кривичното дело. Со овој закон се гарантира и правото на оштетениот на приватност во текот на постапувањето²⁷, правото да биде испитуван согласно одредбите кои се однесуваат за заштита на сведоците²⁸ како и правото за надоместокот на штета на жртвите. Компензацијата за штета жртвата може да ја бара и во текот на кривичната постапка, наместо досегашната пракса оштета да се побара во граѓанска постапка.

Законот за заштита на сведоци²⁹ обезбедува посебни мерки за заштита на жртвите сведоци кога жртвата се доведува во опасност преку давање на

²⁶ Закон за кривичната постапка, Службен весник на РСМ, бр. 150/2010, 198/2018

²⁷ Закон за кривичната постапка, Службен весник на РСМ, бр. 150/2010, 198/2018, член 57 алинеа 14

²⁸ Закон за кривичната постапка, Службен весник на РСМ, бр. 150/2010, 198/2018, Член 212--232

²⁹ Закон за заштита на сведоците, Службен весник на РСМ, бр. 38/2005, 58/2005, 71/2018,

исказ во кривичната постапка. Жртвата која се јавува во својство на сведок е дефинирана како лице на кое со кривично дело му е повредено или загрозено некое лично или имотно право, кое поседува информации од значење за кривичната постапка со чие давање неговиот живот, здравје, слобода, физички интегритет или имот од поголем обем би му биле изложени на опасност и кое се согласило со давање исказ во својство на сведок во кривичната постапка да соработува со правосудните органи³⁰.

Посебните мерки за заштита на жртвите се состојат од чување на тајноста на идентитетот, обезбедување на лична заштита, промена на живеалиште и престојувалиште и промена на идентитетот на жртвата. Со дополнителни измени пак се воведоа нови одредби за сослушување на загрозен сведок под псевдоним или преку посебни технички уреди за пренос на лик и тон.

Законот за странци³¹ го утврдува правото на влез и престој на странецот во РСМ како и нивните права и обврскит за време на престојот во нашата држава. Со овој закон се овозможува жртвата на трговија со луѓе да добие престој во државата за времетраење на судската постапка доколку жртвата одлучи да соработува со истражните органи. Законот предвидува период на закрепнување и рефлексива во траење од два месеца, период во кој на жртвата му се укажува соодветна заштита, помош и поддршка и избегнување на влијанието на сторителите на кривичното дело „Трговија со луѓе. Периодот на закрепнување и рефлексива не е условен од соработката на жртвата со надлежните државни органи. Во случај кога жртвата е дете, раководејќи се со најдобрите интереси на децата, периодот од 2 месеци може да се продолжи. За време на периодот на рефлексива, жртвата се сместува во посебна просторија во Прифатниот центар за странци на МВР, а по одобрување привремен престој, во Центарот за лица жртви на трговија со луѓе и сексуално насилство на МТСП.

³⁰ Закон за заштита на сведоците, Службен весник на РСМ, бр. 38/2005, 58/2005, 71/2018, член 2

³¹ Закон за странци, Службен весник на РСМ, бр. 97/2018, 108/2019

Поединечни прашања се уредени со подзаконски акти донесени и усвоени од страна на властите, меѓу кои се вбројуваат: Правилникот за странци, правилникот за патни и други исправи за странец и Правилникот за куќниот ред на Прифатниот центар за странци³².

Законот за вработување и работа на странци³³ ги уредува условите според кои странците може да се вработуваат и да работат во Република Северна Македонија.

Во **Законот за основно образование**³⁴ се предвидува можност децата со странско државјанство деца без државјанство, децата бегалци, барателите на азил, децата со статус на признаен бегалец, деца под супсидијарна заштита и деца под привремена заштита, што престојуваат во Република Северна Македонија имаат право на основно образование под еднакви услови како децата-државјани на Република Северна Македонија. За странците се организира изучување на македонскиот јазик и неговото кирилско писмо и поддршка за надоместување на знаењето од одредени наставни предмети во траење од најмалку една година врз основа на изготвени програми.

Законот за средно образование³⁵ пропишува дека странските државјани можат да стекнат средно образование под исти услови како македонските државјани. Воедно со овој закон странците имаат право да бараат

³² Правилникот за куќниот ред на Прифатниот центар за странци, Службен весник на РСМ, бр. 93 од 7.4.2020 година, во членот 11 пропишува дека *Малолетни лица, како и странци за кои постои сомневање дека се жртви на трговија со луѓе во периодот на рефлексива и закрепнување се сместуваат во соби кои се физички одвоени од останатите соби во Прифатниот центар, со засебни заеднички простори кои превенираат комуникација со останатите лица кои престојуваат во Прифатниот центар.*

³³ Закон за вработување и работа на странци Службен Весник на РСМ, бр.217 од 11.12.2015 година

³⁴ Законот за основно образование, Службен весник на РСМ, бр. 161/2019

³⁵ Законот за средно образование, Службен весник на РСМ, бр 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 67/04, 55/05, 113/05, 35/06, 30/07, 49/07, 81/08, 92/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 51/11, 06/12, 100/12, 24/13, 41/14, 116/14, 135/14, 10/15, 98/15, 145/15, 30/16, 127/16, 67/17 и 64/18

инострификација или признавање на еквиваленција на свидетелството стекнато во странство.

Согласно **Законот за високо образование**³⁶ се овозможува странските државјани да се запишуваат на студии под исти услови како и државјаните на Република Македонија со можност за ограничување на одредени студии.

Во сферата на здравствената заштита нашата држава има утврден еднаков третман за сите граѓани и за сите гарантира пристап до здравствената заштита во рамките на можностите на системот. Со **Законот за здравствена заштита**³⁷ се гарантира основната здравствена заштита за странски државјани вработени на територијата на Република Северна Македонија, странци на школување или усовршување, странци што се во служба во Северна Македонија и други категории на странци кои легално престојуваат во РСМ

Законот за здравствено осигурување³⁸ го утврдува здравственото осигурување на граѓаните и на странците, правата и обврските на здравственото осигурување, како и начинот на спроведување на осигурувањето. Во овој закон се опфатени истите категории на странци како и во законот за здравствена заштита. Законот за здравствено осигурување освен на други категории предвидува задолжително здравствено осигурување и на привремено невработени лица додека примаат паричен надоместок од осигурување во случај на невработеност и невработено лице кое активно бара работа и кое се пријавува во Агенцијата за вработување.

³⁶ Законот за високо образование, Службен весник на РСМ, бр. 35/08, 103/08, 26/09, 83/09, 99/09, 115/10, 17/11, 51/11, 123/12, 15/13, 24/13, 41/14, 116/14, 130/14, 10/15, 20/15, 98/15, 145/15, 154/15, 30/16, 120/16 и 127/16

³⁷ Законот за здравствена заштита, Службен весник на РСМ, бр. 43/2012, 145/2012, 87/2013, 164/2013, 39/2014, 132/2014, 188/2014, 10/2015, 61/2015, 154/2015, 192/2015, 17/2016, 37/2016, 20/19, 101/19, 153/19, 180/19 и 275/19

³⁸ Закон за здравствено осигурување, Службен весник на РСМ“ бр. 25/00, 34/00, 96/00, 50/01, 11/02, 31/03, 84/05, 37/06, 18/07, 36/07, 82/08, 98/08, 6/09, 67/09, 50/10, 156/10, 53/11, 26/12, 16/13, 91/13, 187/13, 43/14, 44/14, 97/14, 112/14, 113/14, 188/14, 20/15, 61/15, 98/15, 129/15, 150/15, 154/15, 192/15, 217/15, 27/16, 37/16, 120/16, 142/16, 171/17, 275/19

Законот за меѓународна и привремена заштита³⁹ го уредува правото на стренецот да побара заштита во нашата држава доколку му се заканува прогон и му се загрозува животот во матичната. Во постапка за признавање на право на азил, ќе се земат во предвид посебните потребни на ранливите категории меѓу кои се вбројани и жртвите на трговија со луѓе. Потребите на ранливите категории се утврдуваат по пат на индивидуална проценка и во зависност од потребите се сместуваат во посебни протории каде се обезбедува здравствена, психо социјална, правна и друга помош.

4.Национална стратегија и Национален акциски план за 2017-2020 (ИЗВЕШТАЈ ЗА ТРГОВИЈА СО ЛУЃЕ СО ЦЕЛ ТРУДОВА ЕКСПЛОАТАЦИЈА - <https://rm.coe.int/trafficking-for-the-purpose-of-labour-exploitation/168075956c>)

Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција ја изработи четвртата по ред Национална стратегија и акциски план за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција за периодот 2017 – 2020 година⁴⁰. Актуелната стратегија е во корелација и продолжение на претходните стратегии и акциски планови во која се земено во предвид новонастананата состојба со притисокот од масовната миграција со што произлезе потребата од градење на нова визија, и подобрување на координативните механизми и соработка со актери за справување со состојбите од терен.

Стратегијата претставува рефлексija на моменталната состојба во оваа област и воедно визија за континуирано подобрување на координативните активности, унапредување на легислативната рамка и зголемена имплементација, како и понатамошно превентивно дејствување во борбата против трговијата со луѓе и илегалната миграција. Стратегијата е документ

³⁹ Закон за меѓународна и привремена заштита, Службен весник на РСМ“ бр. 64/2018

⁴⁰ Во период на пишување на овој труд Националната комисијата за борба против трговија со луѓе и илегална миграција работеше на изготвување на новата **Национална стратегија и Акциски план за борба против трговија со луѓе и илегална миграција за периодот 2021-2024 година**

со што се предвидуваат мерки и конкретни активности на националните институции насочени кон подобрување на идентификацијата и упатувањето на ЖТЛ, откривање и гонење на сторителите на кривичните дела и подобрување на статусот на жртвите на трговија со луѓе и илегалната миграција во Република Северна Македонија.

Националниот акциски план содржи 5 стратешки области:

1. Поддржувачка рамка,
2. Превенција,
3. Идентификација и упатување,
4. Директна помош, заштита, интеграција и доброволно враќање на жртвите на трговија со луѓе/мигранти, и
5. Ефикасно откривање и гонење на сторителите на кривично дело трговија со луѓе и криумчарење мигранти.

Во него се прецизирани целите и приоритетите, резултатите што треба да бидат постигнати, дефинирани се институциите што треба да бидат носители на активностите, временската рамка за нивна реализација, индикаторите за мерење на успешноста во реализацијата на обврските, како и финансиската рамка за спроведување на планираните активности.

Приоритетните активности кои произлегуваат од стратегијата имаат за цел да ги зајакнат институционалните капацитети на владините институции и граѓанските организации заради овозможување на поефикасен одговор во однос на:

- подобрена и зголемена координација и соработка меѓу главните актери како и усогласување на националните политики
- ефикасност и ефективност во имплементацијата на планираните стратешки цели преку подготвување годишни оперативни планови за спроведување на националните акциски планови и акциски планови за борба против трговија со деца, а врз основа на претходно спроведена евалуација на ниво на нивно имплементирање

- овозможување професионалност и независност во креирањето и спроведувањето на политиките
- финансиска независност и одржливост во спроведувањето на политиките на владините институции и граѓанските организации
- зголемување на бројот на откриени случаи на трговија со луѓе и гонење на сторителите
- следење на трендовите со трговија со луѓе и илегална миграција на национално и меѓународно ниво;
- подобрување на идентификацијата на жртви на трговија со луѓе, ранливи категории и ранливи категории на мигранти
- подобрување на превенцијата на трговија со луѓе и илегална миграција
- овозможување на соодветна помош, поддршка, заштита и реинтеграција на идентификуваните жртви на трговија со луѓе/илегални мигранти, а особено деца жртви на трговија со луѓе и непридружувани малолетници

За мерките и активностите кои се имплементирани од сите актиери инволвирани и опфатени со стратегијата, Националната комисија на годишно ниво изготвува извештаи.

5. Институции и организации кои работат во областа на трговијата со луѓе

Институциите и организациите кои имаат надлежности и активна улога во следењето, сузбивањето и преземањето на мерки и активности за справување со трговијата со луѓе, односно механизми за борба против трговијата со луѓе во Република Северна Македонија се: Национална комисија за борба со трговија со луѓе и нелегална миграција (Секретаријат на Националната комисија; Подгрупа за борба против трговија со деца; Национален известувач); МВР - Единица за трговија со луѓе и криумчарење мигранти, Секторот за гранични работи, Одделение за заштита на сведоци и полициските станици; Основно Јавно обвинителство за борба против организиран криминал и корупција; МТСП-Национален механизам за упатување на жртви на трговија со луѓе; Центар за социјална работа; Центар

за жртви на трговија со луѓе и сексуално насилство; Прифатен центар за странци; и Невладини организации.

5.1 Националната комисија за борба против трговија со луѓе и нелегалната миграција

Ова тело е основана во 2001 година од страна на Владата како меѓуресорно координативно тело задолжено со имплементацијата на политиките за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција. Националната комисија ги обединува различните засегнати страни и ги координира нивните напори за борба против ТЛ. Почнувајќи од 2014 година, Националната комисија е составена од следниве претставници на министерствата и агенции⁴¹:

- Национален координатор⁴² за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција (државен секретар во Министерството за внатрешни работи);
- Национален заменик-координатор за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција, (раководител на Единицата за борба против трговијата со луѓе и криумчарење на мигранти при Министерството за внатрешни работи);
- Секретар на Националната комисија;
- судија од Основен суд Скопје 1;
- полициски службеник од одделот на нелегална миграција во МВР;
- полициски службеник од Регионалниот центар за погранични работи Север-Скопје;
- полициски службеник кој се занимава со превенција, Сектор за погранични работи при МВР;
- државни советници од Министерството за труд и социјална политика (МТСП);
- претставник на Министерството за здравство;

⁴¹ Извештај за трговија со луѓе со цел трудова експлоатација, август 2017 година Совет на Европа (<https://rm.coe.int/trafficking-for-the-purpose-of-labour-exploitation/168075956c>)

⁴² Владата донесе одлука за назначување на Националниот Координатор и членови на Националната Комисија на седницата од 30 јануари 2017 година.

- обвинител од Основното јавно обвинителство за организиран криминал ;
- директор на Центарот за обука при Министерството за внатрешни работи;
- претставник од Царинската управа
- претставник од Министерството за надворешни работи;
- претставник од Министерството за правда;
- претставник од Бирото за развој на образованието.

Националната комисија е одговорна за следење и за анализа на трговијата со луѓе и нелегалната миграција, за координација на активностите на надлежните јавни органи и за соработка со меѓународните организации, донаторите и со невладини организации⁴³. Националната комисија е задолжена за изработка и усвојување на национални стратегии и акциски планови за борба против трговијата со луѓе и нелегалната миграција и набљудување на нејзината имплементација.

Националната комисија објавува годишни извештаи за трговијата со луѓе и нелегалната миграција во земјата и редовни информации за своите активности⁴⁴. Од почетокот на нејзиното основање, Националната комисија иницираше и предлагаше до Владата на РСМ повеќе измени на Кривичниот Законик и други закони со цел поефикасно гонење на трговците со луѓе и обезбедување на заштита на жртвите од овие кривични дела; ги донесе Стандардните оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе и го формираше државниот центар за сместување и згрижување на жртви на трговија со луѓе.

⁴³ <http://nacionalnakomisija.gov.mk/mk/%d0%b7%d0%b0-%d0%bd%d0%b0%d1%81/>

⁴⁴ Годишните извештаи на Националната комисија може да се најдат на интернет страницата <http://nacionalnakomisija.gov.mk/mk/>

*Секретаријатот на националната комисија*⁴⁵ функционира во состав на Националната комисија од 2003 година, извршно тело одговорно за прифаќање и имплементација на одлуките на Националната комисија. со задолженија за спроведување на одлуките донесени од комисијата и подгрупата за борба против трговија на деца. Со секретаријатото претседава Советникот за заштита и спречување на трговија со луѓе во рамките на МТСП-НМУ. Во секретаријатот членуваат претставници на меѓународно, организации, здруженија на граѓани, и претставници на државните институции⁴⁶.

Подгрупата за борбата против трговија со деца е воспоставен во 2003 година со цел да ја приспособи својата работа кон потребите на децата, како најчувствителна категорија на жртви на трговија со луѓе, со главен акцент насочен кон превенција и подобрување на заштитата на децата жртви на трговијата со луѓе, како и координирана соработката помеѓу релевантните засегнати страни. Подгрупата развива и следи годишни оперативни планови за кои активности доставуваат годишни извештаи до Националната комисија. Со подгрупата претседава Советникот за еднакви можности во МТСП.⁴⁷

Националниот известувач⁴⁸ е воспоставен на предлог на Националната комисија во 2009 година. Тој има широк мандат и вклучува известување и надгледување на целокупните активности за борба против трговија со луѓе и илегалната миграција, собирање и анализа на податоци од релевантните

⁴⁵ Членовите вклучуваат меѓународни организации, граѓански организации, владини институции и експерти од владини институции: МВР-СТЛИМ, МТСП -НМУ, Американската амбасада, ИЦМПД, ОБСЕ, ИОМ, УНХЦР, Регионалниот центар - МАРРИ, „Отворена порта“, „За среќно детство“, „Семпер“, и Црвениот Крст на РСМ.

⁴⁶ Во секретаријатот се застапени следниве институции и организации: Министерство за внатрешни работи, МТСП, Министерство за образование, УНИЦЕФ, Меѓународната организација за миграции (ИОМ), НВО Отворена Порта- Ла Страда, НВО Македонско здружение на млади правници (МЗМП), НВО За среќно детство, ОБСЕ, Меѓународен центар за развој на миграциона политика, НВО Семпер, Амбасада на САД, Амбасада на Кралството на Велика Британија, МАРРИ, Црвен крст на РСМ, УНХЦР,

⁴⁷ Подгрупата се состои од 13 члена од Министерство за внатрешни работи (МВР), МТСП, НВО (вклучително организациите „За среќно детство“, „Отворена порта“, „Еднакви можности“), и Меѓународните организации како што се: ИОМ, ИЦМПД и ГИЗ. Заменикот јавен правобранител за заштита на правата на децата е набљудувач во оваа подгрупа.

⁴⁸ Одлука на Владата објавена во Сл.Весник на РМ бр 23, 19 февруари 2009

партнери на теми поврзани со трговијата со луѓе во контекст на превенција, заштита на жртвите и кривично гонење на трговците⁴⁹ и набљудување на имплементацијата на Националниот акционен план во однос на неговата имплементација и успесите. Националниот известувач е задолжен и за носење на заклучоци и давање на препораки за примена на законите и политиките за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција кое има за цел подобрување на општата институционална рамка и институционалниот одговор кон овој предизвик.

Во 2013 и 2014 Националната комисија со поддршка на Мисијата на ОБСЕ го зајакна локалниот одговор на трговијата со луѓе преку формирање на три (3) **Локални комисии за борба против трговија со луѓе и нерегуларна миграција** година во општините Тетово, Битола и Штип. Додека, како одговор на зголемениот број на мигранти во 2015 и 2016 година, беа воспоставени три додатни локални комисии во општините Гевгелија, Велес и Прилеп⁵⁰.

5.2 Национален механизам за упатување

Националниот механизам за упатување За спроведување на својот мандат таа соработува со други институции и засегнати страни.⁵¹

Националниот механизам за упатување луѓе (НМУ)⁵² првпат е воведен во септември 2005 година во рамките на Секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика за обезбедување на идентификација, помош и заштита на жртвите на трговија со луѓе било да се работи за деца или полнолетни жртви на трговија со луѓе без разлика на националноста, етничка припадност, возраст или пол. Со формирањето на НМУ се воспостави систем на соработка помеѓу државните институции преку

⁴⁹ Трговија со луѓе и медиумите, прирачник за новинари, декември 2010 година (ОБСЕ)

⁵⁰ Зајакнување на борбата против трговија со луѓе за време на криза во земјите на Западен Балкан - аналитички извештај, ИОМ, Февруари 2018 година

⁵¹ Национална стратегија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција на РМ 2017-2020

⁵² <https://rm.coe.int/trafficking-for-the-purpose-of-labour-exploitation/168075956c>

кој секоја институција ги исполнува своите обврски за заштита и промоција на човековите права на жртвите на трговијата со луѓе во рамки на своите надлежности.

Канцеларијата на НМУ е одговорна е за координирање на упатувањето на идентификуваните жртви, за давање помош и обезбедување заштита, реинтеграција и ресоцијализација. Канцеларијата на НМУ остварува блиска соработка со центрите за социјална работа што се основани низ цела држава, со Единицата за борба против трговијата со луѓе и криумчарење на мигранти во рамките (ЕБТЛКМ) на МВР, центарот за сместување на жртви на трговија со луѓе и локални невладини организации.

При преземањето на мерки за упатување и сместување во Центарот за лица жртви на трговија со луѓе, ги спроведува следните активности:

- преземање на жртвите од ЦСР или од полициска станица или друга локација;
- упатување и сместување во Центарот за жртви на трговија со луѓе;
- информирање на жртвите за нивните права, статус и условите за сместување;
- информирање за надлежниот ЦСР и на ЕБТЛКМ за сместувањето на лицата во Центарот.

Согласно стандардните оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе НМУ има улога за:

- Првична проценка на потребите на лицата за кои се претпоставува дека се жртви на трговија со луѓе, организација и координација на соодветна помош (интервенција во криза, психо-социјална поддршка и советување, храна, облека, медицинска помош);
- Упатување и сместување во државно прифатилиште, назначување на посебен старател за малолетните лица, проценка за подобноста и подготвеноста на семејството за враќање на малолетните лица, враќање во семејството или пронаоѓање на соодветно сместување;
- Помош во прибирање на потребна документација, лични документи, здравствени легитимации и др;

- Бесплатна правна помош, информирање за правата и статусот на жртвите, текот на постапката, односно нивното присуство во својство на оштетени во истражната постапка и главниот претрес.
- Спроведување на индивидуални програми за ресоцијализација и реинтеграција на жртви на трговија со луѓе (вклучување во образовен процес, доквалификации, и сл.

5.3 Центри за социјална работа- МТСП

Центрите за социјална работа⁵³ се јавни установи со овластувања за вршење на дејност од областа на социјалната заштита. Тие извршуваат бројни активности за остварување на системот за социјална заштита на ранливи категории на граѓани, посебно со жени и деца кои можат да бидат жртви на семејно насилство или ПЖТЛ односно ЖТЛ .

Согласно СОП за жртви на трговија со луѓе, Центрите за социјална работа, преку соработка со стручни лица од други институции се надлежни за:

- идентификација на жртвите на трговија со луѓе;
- назначување на старател за малолетни лица жртви на трговија со луѓе;
- соработка и координација со други институции преку Канцеларијата на НМУ;
- вршат упатување во Центар за жртви на трговија со луѓе;
- собираат податоци, изработуваат социјална анамнеза, прават проценка на семејствата и предлагаат мерки за заштита на жртвите;
- развиваат планови за помош во соработка со други даватели на услуги;

⁵³ Закон за социјална работа, Службен весник на РСМ, бр. 104 од 23.5.2019 година (Со овој закон се уредуваат системот и организацијата на социјалната заштита, корисниците на социјалната заштита, правата на парична помош и социјалните услуги, постапките за остварување на правата и користење на услугите, вршење на дејноста на социјалната заштита, кадрите, финансирањето и надзорот над вршењето на социјалната заштита и други прашања од значење за вршењето на дејноста на социјалната заштита)

- учествуваат во враќање на жртвите во општеството преку воспоставување на контактот со семејството и проценка на ризикот, безбедноста и социјално вклучување на жртвата,;
- изработуваат и учествуваат во реализација на индивидуални програми за реинтеграција и
- вршат мониторинг и евалуација на секој индивидуален случај

Во насока на подобрување на процесот на идентификација и заштита, во 2018 година, со поддршка ИОМ беа воспоставени **5 мобилни тимови⁵⁴ за идентификација на ранливи категории и жртви од трговијата со луѓе** во Скопје, Битола, Куманово, Гевгелија и Тетово. Во составот на мобилните тимови се вклучени претставници на Центрите за социјална работа, претставници на Министерството за внатрешни работи - Националната единица за борба против трговија со луѓе и здруженија на граѓани⁵⁵.

5.4 Министерството за внатрешни работи (Сектор за гранични работи и миграции, Единица за борба против трговија со луѓе и криумчарење мигранти и др)

Клучната оперативна улога во откривањето и сузбивањето на криумчарење на мигранти и трговија со луѓе во Република Северна Македонија има Министерството за внатрешни работи, односно секторот за гранични работи и миграции како надлежен орган за водење на истраги за кривични дела

⁵⁴ Согласно планот 3-6-9, Владата на РСМ ги формираше мобилните тимови за градовите Битола, Гевгелија, Куманово, Скопје и Тетово со цел цел да го унапредат и промовираат мултидисциплинарното постапување и проактивната улога во процесот на идентификација и постапување со жртвите на трговија со луѓе. Нивната активност почна во март 2018 г. и ќе трае до завршување на проектот до јуни 2019 г. со можност за нивно институционализирање. Мобилните тимови се составени од претставници на: Министерството за внатрешни работи, Министерството за труд и социјална политика (Центрите за социјална работа) и претставници на здруженија на граѓани. Тие се финансирани од проект на Европската Унија поддржан од ИОМ, продолжија со работа и во 2020г, пред се претставниците на институциите, кои се дел на истите, додека ангажманот на Здруженијата е на волонтерска основа до усвојување на буџетот на МТСП каде е предвиден нивниот ангажман.

⁵⁵ http://www.mtsp.gov.mk/oktomvri-2019-ns_article-mtsp-posveteno-raboti-na-razvivanie-i-podobruvanje-na-nacionalnite-politiki-za-prevencija-od-trgovij.nspix

поврзани со трговија со луѓе и криумчарење на мигранти. Во рамки на овој сектор, функционира Мобилна единица за сузбивање на прекуграничен криминал и компензаторни мерки во чија надлежност спаѓа покривање на целата територија на РСМ со мобилни тимови од граничната линија во длабочина на територијата. Во справување со нелегалната миграција, поддршка на Секторот за гранични работи и миграции му обезбедува единицата за борба против трговија со луѓе и криумчарење мигранти, кои се надлежни за вршење истраги за случаи на трговија со луѓе и криумчарење мигранти⁵⁶.

МВР согласно своите законски надлежности презема мерки за спречување и откривање на кривични дела, води истаги, обезбедува докази, пронаоѓа сторители, утврдува идентитет на жртви и се грижи за нивната безбедност, врши идентификација на жртви на трговија со луѓе, ја обезбедува нивна сигурност, транспорт и сместување, врши безбедносна проценка во тек на целиот процес на реинтеграција и обезбедува докази потребни за кривична постапка.

Во остварувањето на заштитата на жртвите, МВР соработува со другите надлежни институции и невладините организации, особено Одделението за гонење на сторители на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупцијата, кое е во рамките на Основното Јавно обвинителство. Следствено на оваа соработка, по склучување на меморандум меморандум за соработка помеѓу Министерството за внатрешни работи и Основното јавно обвинителство на Република Северна Македонија во 2018 година се формираше Национална единица за сузбивање на криумчарење мигранти и трговија со луѓе⁵⁷.

Кога се работи за идентификувани малолетни лица, МВР задолжително повикува присуство на претставник од ЦСР при водење на првичното

⁵⁶ Извештај за трговија со луѓе и кримчарење на мигранти во Северна Македонија, МЗМП Скопје, 2019 година

⁵⁷ <https://vistinomer.mk/formirana-e-natsionalna-edinita-za-suzbivane-na-kriumcharene-migranti-i-trgovija-so-luge/>

интервју. Во текот на процесот на заштита, а особено во текот на судскиот процес, МВР се вклучува во зависност од процната на безбедносниот ризик.

5.4 Основно Јавно обвинителство за борба против организиран криминал и корупција

Јавното обвинителство за борбата против организиран криминал и корупција од Скопје, како надлежно обвинителство за организиран криминал, покренува и води судските процеси за кривичното делото трговија со луѓе и криумчарење на мигранти.

Јавното обвинителство има важна улога во заштитата на жртвите за време на судскиот процес. Јавното обвинителство, при давањето на исказ на жртвата може да побара од судијата примена на одредбите кои се однесуваат на заштита на сведокот⁵⁸, заштита на загорзен сведок во претходна постапка⁵⁹, заштита на загрозен сведок во главна расправа⁶⁰, испитување на жртвата под псевдоним⁶¹, испитување со помош на технички уред за пренос на слика и тон⁶², сослушувањето преку видео конференциска врска⁶³ доколку жртвата се наоѓа во друга земја, сослушувањето на жртвите да биде без присуство на обвинетите, оддржување на сослушувањето во посебна просторија, со писмено доставување на прашања од полномошниците на обвинетите и слично. Јавното обвинителство соработува како со надлежните институции во предкривичната постапка, така и со невладините организации во однос на заштита и поддршката на жртвите⁶⁴. Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција воедно е и раководител на Националната единица за сузбивање на криумчарење мигранти и трговија со луѓе.

⁵⁸ Член 226 од ЗКП

⁵⁹ Член 227 од ЗКП

⁶⁰ Член 228 од ЗКП

⁶¹ Член 229 од ЗКП

⁶² Член 230 од ЗКП

⁶³ Член 369 од ЗКП

⁶⁴ Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи [групи](#)

5.5 Центар за жртви на трговија со луѓе

Во 2011 година, МТСП согласно Законот за социјална заштита⁶⁵, го воспостави и стави во функција Центар за жртви на трговија со луѓе⁶⁶, како составна единица на Центарот за социјална работа Скопје. Центарот за жртви на трговија со луѓе обезбедува привремено прифаќање и згрижување на овие лица, дава советодавни услуги, обезбедува исхрана, обезбедува дневен престој, згрижување, одржување на хигиената и културно-забавни активности.

Обезбедувањето на центарот за жртви на трговија со луѓе го врши Министерството за внатрешни работи. Функционирање на овој центар е уредено со интерни документи за постапките и процедурите на упатување, сместување, престој, правилата за однесување на ангажираниот персонал, протоколот за заштита и сл.

Во овој центар се сместуваат наши државјани и странски државјани кои имаат добиено дозвола за привремен престој во Република Македонија кои се жртви на трговија со луѓе. Овој центар има капацитет за сместување на 10 лица и истите се привремено згрижени во него на ограничен период од најмногу.

Сместувањето во овој центар се врши според правилата и процедурите за упатувања утврдени со НМУ, односно со решение усвоено од ЦСР и во многу ретки случаи од МВР. Помош и поддршка, жртвите добиваат од невладини организации со кои МТСП има потпишано меморандум за соработка. Социјалната поддршка ја обезбедува невладината организација “Отворена порта”, психолошка поддршка ја обезбедува невладината организација „За среќно детство,, додека невладината организација „Еднаков пристап,,

⁶⁵ Член 145 од Законот за социјална заштита (консолидиран текст септември 2015) - <http://www.mtsp.gov.mk/zakoni.nspix>

⁶⁶ П Р А В И Л Н И К за нормативите и стандардите за простор, опрема, стручни кадри и средства потребни за основање и започнување со работа на установа за социјална заштита Центар за лица-жртви на трговија со луѓе (<http://www.mtsp.gov.mk/nacionalen-mehanizam-za-upatuvanje-na-zrtvi-na-trgovija-so-lugie.nspix>)

обезбедува бесплатно изучување на странски јазик на жртвите кои се сместени во Центарот.

5.6 Прифатен центар за странци

Прифатниот центар за странци, како центар воспоставен со Законот за странците⁶⁷ е во надлежност на Сектор за гранични работи и миграција при МВР. Во него се сместуваат странските државјани, странец кој незаконски престојува на територија на Република Северна Македонија (мигранти со нерегулиран престој кои незаконски се присутни во територијата на државата), барател на право на азил за кој е донесена одлука за ограничување на слобода, непридружувани малолетници странци, како и странци кои се идентификувани или потенцијални жртви на трговија со луѓе⁶⁸. Прифатниот центар за странци е центар од затворен карактер, со 24 часовно полициско обезбедување каде што слободата на движење на странците сместени во неа е органичена. Од основањето на Прифатниот центар за странци во 2001 година⁶⁹, сите идентификувани жртви на трговија со луѓе се процесуирани преку овој центар. Во него се сместуваат, жени, мажи и деца и има капацитет на сместување 37 лица (27 жени и 10 мажи)⁷⁰. Жртвите сместени во прифатниот центар за странци добиваат асистенција од страна на ИОМ во процесот на доброволно враќање, согласно Транснационалниот механизам за упатување⁷¹ и имаат право да поднесат барање за добивање на дозвола за привремен престој од хуманитарни причини за период од 6

⁶⁷ Службен весник на РМ, бр. 97 од 28.5.2018 година – член 159

⁶⁸ Член 129, Закон за странците, Службен весник на РМ, бр. 97 од 28.5.2018 година

⁶⁹ Во годишниот план за работа за 2020 година на Министерството за внатрешни работи, со цел зајакнување на оперативните капацитети, материјално – техничкото опремување и модернизација во насока на зголемување на ефикасноста во работењето на припадниците на граничниот се предвидува изградба на **нов прифатен центар** за странци кои што ќе ги отстрани недостатоците кои беа констатирани во бројни домашни и меѓународни извештаи и притоа ќе ги исполни минималните стандарди за човекови права (достапен на https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/200302%20GP%20na%20MVR%202020.pdf)

⁷⁰ Програма за помош и поддршка при реинтеграција на жртви на трговија со луѓе http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/Programa_reintegracija_lica.pdf

⁷¹ Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи

месеци со можност за продолжување доколку во периодот на рефлексija на странецот му се утврдува статус на жртва на трговија со луѓе⁷².

Начинот на прием, сместувањето, условите, правата и обврските во Прифатниот центар за странци подетално се уредува со правилникот за куќниот ред на прифатниот центар за странци, во кој меѓу другото се пропишува дека странци за кои постои сомневање дека се жртви на трговија со луѓе, во периодот на рефлексija и закрепнување се сместуваат во соби кои се физички одвоени од останатите соби во Прифатниот центар, со засебни заеднички простории кои превенираат комуникација со останатите лица кои престојуваат во Прифатниот центар⁷³. Во Прифатниот центар за странци се овозможува користење на правна, социјална, медицинска и психолошка помош на жртвите на трговија, за време на престојот или период на одлучување.

5.7 Здруженија на граѓански организации во борбата против трговија со луѓе и допстаните услуги

Здруженија на граѓани се доста активни во борбата против трговијата со луѓе во РСМ. Тие се активни во спроведување на превентивни активности, обезбедување на информации за лицата соочени со ризик да станат жртви на трговија со луѓе, едукативни активности и кампањи за подигање на јавната свест кај граѓаните за трговијата со луѓе. Освен во делот за превенција, здруженијата на граѓани се активно вклучени и во процесот на идентификацијата и обезбедување на директна помош и поддршка на жртвите на трговија со луѓе во Центарот за жртви на трговија со луѓе и во локалната заедница во процесот на реинтеграција на жртвите.

Имајќи ги во предвид органичените капацитети на државните институции, помошта за жртвите на трговија со луѓе која се обезбедува од здруженија на

⁷² Член 124 Закон за странците, Службен весник на РМ, бр. 97 од 28.5.2018 година

⁷³ Правилник за куќниот ред на Прифатниот центар за странци, Службен весник на РСМ, бр. 93 од 7.4.2020 година

граѓани се однесува на правната помош⁷⁴, психо-социјална поддршка, здравствени услуги, преводи на јазик кој го зборуваат жртвите и друг вид на услуги во зависност од протеките на жртвите. Здруженијата Македонско здружение на млади правници (МЗМП) и Отворена порта Ла Страда, освен што се членки на Националната комисија за борба против трговија со луѓе и нелегална миграција, тие истотака имаат свои претставници и во ново формираните мобилните тимови на ЦСР во Скопје, Битола, Куманово, Гевгелија и Тетово, задолжени за идентификација на ранливи категории граѓани вклучително и жртви на трговија со луѓе.

Здружението Отворена порта - Ла Страда⁷⁵ на жртвите на трговија со луѓе им обезбедува :

А). Превентивни информации

- Информации за безбедно заминување или работа во странство
- Информации потребни за проверка на содржината на договорот за работа
- Информации за регистрирани лиценцирани агенции за вработување достапна на веб страната на Министерство труд и социјална политика
- Информации за други СОС линии, здруженија и институции за помош од трговија со луѓе во странство
- Контакти од организации и институции во земјата на дестинација
- Контакти од Дипломатски претставништва на Република С. Македонија во Европа достапни на веб страната на Министерство за надворешни работи на Р С. Македонија

⁷⁴ Законот бесплатната правна помош, Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 101/2019 Овозможува пристап на жртвите на трговија со луѓе до институциите на системот, со цел запознавање и остварување на ефективна правна помош во согласност со начелото на еднаков пристап до правдата во сите судски и управни постапки на трошок на државата согласно членот 8 од претходниот Закон за бесплатна правна помош Службен весник на Република Македонија“ број 161/2009, 185/11, 27/14 и 104/15. Жртвите на трговија со луѓе бесплатната правна помош може да ја остварат преку подрачните единици на Министерството за правда, овластени здруженија на граѓани или адвокати заштитени во регистарот на адвокатите за давање бесплатна правна помош

⁷⁵ <http://lastrada.org.mk/servis-sos-linija/>

- Листа на визен режим за граѓаните на Р. С. Македонија
- Информации за законите за трговија со луѓе во странство
- Информации за работничките права во Македонија
- Работна дозвола за странец достапна на веб страната на Министерство за труд и социјална политика
- Информации за визи за влез во Р. С. Македонија достапна на веб страната на Министерство за надворешни работи на Р. С. Македонија

Б). Директна помош

- Сместување во прифатилиште
- Психо-социјална помош
- Основен правен совет
- Информација и асистенција при неволја
- Помош при воспоставување контакти со други институции
- Обезбедување на директен контакт за поддршка и помош на потенцијалните или тргуваните лица и нивните семејства

Здружението МЗМП на жртвите на трговија со луѓе им нуди правни совети и помош преку пристап до правници или бранители – адвокати во врска со:

- информирање на жртвата за правата, обврските и нивниот статус во државата,
- давање на општи правни информации за сите постапки кои се во тек и ќе се преземаат
- помош во однос на преземање на процесни дејствија што произлегуваат од застапувањето, составувањето и поднесувањето тужби, жалби и други поднесоци,
- преземање на дејствија за барање на надомест на штета на жртвите
- информирање за текот на постапката,
- застапување на интересите на жртвата во својство на сведок или оштетен во кривичната постапка против трговците на луѓе

- Обезбедување на совети за правните опции достапни за нивна заштита доколку се појават како сведоци во истражната постапка и главниот претрес, на кривичната постапка

Дел 2

Индикатори за идентификација на жртви на трговија со луѓе

Заштита и помош на жртвите на трговија со луѓе согласно стандардни оперативни порцедури со постапување на жртви на трговија со луѓе

1. Индикатори за идентификување на жртви на трговија со луѓе

Индикаторите за идентификација на ПЖТЛ или ЖТЛ како можни показатели на случај на трговија со луѓе, ја имаат клучната улога на првичната и прелиминарна идентификација на можна трговија со луѓе, и треба да бидат помошна алатка на одговорните лица што доаѓаат во контакт со ПЖТЛ со цел преземање мерки за нивна понатамошна формална идентификација со спроведување интервју и суштинска истрага.

Индикатори на трговија со луѓе претставуваат **„индиции“-„показатели“-„знаци,, кои укажуваат на можно постоење на трговија со луѓе**, која се потврдува врз основа на извршено интервју, проценка на однесување на лицето, извршена анализа и проценка на собраните информации за процесот на регрутација, транспортот и експлоатација, и обезбедување на докази. Индикаторите се показатели кои ја зголемуваат веројатноста дека одредено лице е жртва на ТЛ, односно треба да утврдат дали постојат елементите на кривично дело трговија со луѓе/дете согласно Кривичниот законик на РСМ. Присуството на индикаторите упатува кон понатамошна истрага која подразбира и водењето разговор со жртвата на кривичното дело.

Прашањето на индикатори за идентификација и упатување на жртви на трговија со луѓе, е регулирано во делот Б од Стандардните оперативни процедури.

Индикаторите за идентификација на жртви на трговија со луѓе се делат на: со луѓе се делат на⁷⁶:

- **Директни индикатори** кои упатуваат на трите елементи од дефиницијата на трговијата со луѓе, (со исклучок на деца за кои не е потребно да постојат индикатори кои упатуваат на присуство на средствата). Директните индикатори се делат на **Општи индикатори** и **Конкретни индикатори**

⁷⁶ Индикатори за идентификација на жртви на трговија со луѓе
http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/Indikatori_trgovija.pdf

- **Индиректни индикатори** не упатуваат на постоење на трите елементи од дефиницијата за трговија со луѓе, но сепак содржат одредени, непотполни и комбинирани информации, кои не се доволни за да се идентификуваат жртвите на трговија.

Кај потенцијалните жртви на трговија со луѓе најчесто недостасува елементот на присилба или нема доволен број на докази. Со индиректни индикатори се идентификуваат потенцијалните жртви⁷⁷ на трговија со луѓе кои треба да имаат исти права и ист третман како и жртвите на трговија со луѓе

1.1 Општи индикатори

Општите индикатори потенцираат некои од факторите кои може да значат дека лицата се жртви на трговија со луѓе. Тие се општи по природа, и не се применливи за сите видови трговија со луѓе.

1.1.1 Возраста

Опсегот за возраста на лицата за кои се сомнева дека е жртви на трговија со луѓе, зависи од видот на експлоатацијата. Колку е повозрасно лицето, толку е помала веројатноста дека станува збор за трговија со луѓе. Ова особено се однесува на случаите со сексуална експлоатација или трудова експлоатација, бидејќи трговците со луѓе обично не тргуват со постари лица особено жени, затоа што за нив е мала побарувачката кај клиентите односно тие се сметаат дека се помалку продуктивни за макотрпна и тешка трудова експлоатација. Постарите лица потенцијално може да бидат предмет на питање.

⁷⁷ Потенцијална жртва трговија со луѓе е лице за кое постојат индикации дека е жртва на трговија со луѓе, но, кое формално не е идентификувано од страна на надлежните органи или кое одбило да биде формално идентификувано

Децата од друга страна се особено подложни на трговија со луѓе, бидејќи тие можат да бидат експлоатирани во секс индустријата, нелегалните пазари на труд, заради присилните бракови, питачење и вршење на ситен криминал, да се користат како домашни "робови", заради посвојување и или пресадување на органи.

1.1.2 Полот

Во трговија со луѓе со цел сексуална експлоатација како доминантни жртви се јавуваат жените и девојчињата, и затоа трговијата со луѓе може да се третира и како родово базирано насилство. Трговијата со млади момчина заради сексуална експлоатација постои но се пак таа е многу ретка. Жртви на трговијата со луѓе заради принудна работа или трудова експлоатација, или слугување се подеднакво и мажите и жените.

1.1.3 Локација на потекло, транзит и дестинација (националност на ЖТЛ):

Најчесто жртвите доаѓаат од земјите во развој или од земјите во транзиција, што се карактеризираат со сиромаштија, дискриминација на населението, ограничување и повреда на човековите права и каде што можностите се ограничени во однос на образование, вработување и благосостојба. Експлоатацијата на овие лица најчесто се одвива во развиените земји за различни цели (сексуална, трудова, трговија со органи, и слично). Сепак, не се исклучува можноста жртвите на трговија со луѓе да бидат регрутирани и тргувани и во самите развиени земји за внатрешна експлоатација. Овие жртви типчно се наоѓаат во бордели, барови, ноќни клубови агенции за „девојки на повик“ или „приватни дружба и придружба“ (ескорт девојки), салони за масажа и убавини, ресторани и услужна индустрија, земјоделски, сточарски и градежни објекти, плантажи, текстилна индустрија, и други слични локалитети.

1.1.4 Документација

Непоседување на лични документи, лажниот идентитет или фалсификувани документи се честа појава кои треба да бидат земени во предвид при процесот на идентификација. Личните и патничките документи често им се одземат на жртвите на трговија со луѓе, како дел од механизмите на контрола на трговците со луѓе. Иако истражните органи стануваат поефикасни во откривање на фалсификувани документи, трговците се секогаш еден чекор понапред од полицијата, применуваат нови методи и мерки за контрола на жртвите и избегнување на контакт со властите.

1.1.5 Превоз

Начинот како жртвата била транспортирана и пренесувана од една во друга локација може да посочи на трговија со луѓе. Некои карактеристики на превозот кај трговијата со луѓе се многу слични со криумчарењето, но постојат одредени разлики. Трговците најчесто сакаат да ја контролираат својата „инвестиција“ од сите аспекти, од местото на потекло, транзит до крајната дестинација. Трговците често ги менуваат своите мерки на делување во однос на користење на превозот за да избегнат откривање од страна на властите. Оттука, за транзитирање од една во друга држава користат разновидни превозни средства: јавен превоз, приватни автомобили, прешачење преку зелените гранични појаси, и слично. Истотакта тие се добро поврзани со лица од државите низ кои транзитираат и добро потковани со информации за можните контроли на полициските службеници.

1.1.6 Придружба

Постојаната придружба на жртвите овозможува трговец да биде блиску до жртвата и на таков начин да го контролира целокупниот аспект на патувањето од едно во друго место. Жртвите на трговија се под постојана придружба и надзор на поединци или група на луѓе кои ги придружуваат до одредена или крајна дестинација или пак во одредени ситуации ги предаваат

од еден на друг член на групата со цел да ја намалат можноста да привлечат внимание од страна на властите.

1.1.6 Физички изглед

Физичката повреда, скришеници, модринки, инфекции, темни очи, одредени тетоважи на телото на жртвата како и несоодветната облека и нападна шминка може да претставуваат индикации дека се работи за жртва на трговија со луѓе. Сепак психичката тортура која што се применува од трговците кон жртвите и не остава видлив траг е многу тешко да се открие во прв поглед без користење на професионалци кои се специјализирани за откривање на психичка тортура.

1.2 Конкретните индикатори

Конкретните индикатори се поврзани со поединечни или одредени видови на експлоатација на жртвите на трговија со луѓе.

1.2.1 Жртви на сексуална експлоатација

Како специфични индикатори на *жртвите на сексуална експлоатација* се сметаат: воззраста на жртвата под 30 години, често преместување и менување на локациите и локалитетите, откривање на жртвите во угостителски објекти или ноќи клубови што нудат сексуални услуги, присуство на специфични тетоважи во телото на жртвите што означува сопственост на одредена група на трговците, живеат во објектот каде и ги даваат услугите, групното патување на повеќе жртви кои не зборат ист јазик, присуство на малку облека, чести бремености и присилен прекин на бременоста, неупотребување на заштита при давањето на услугите, присуство на разновидни здравствени проблеми поврзани со давањето на сексуалните услуги, присуство на преносливи болести и слично.

1.2.2 Жртви на трудова експлоатација

Конкретните индикатории кај **жртвите на трудовата експлоатација** се поврзани со местата каде работат и ги обавуваат своите активности: работа во плантажи, сточарски фарми, земјоделско или градежни работи, текстилна индустрија, фабрики и рудници, приватни домови, салони за масажа, обавуваат услуги поврзано со чистење и одржување, и други места. Жртвите од овој вид работат тешка, понижувачка, валкана или опасна работа. Жртвите се под постојан надзор преку присуство на трговците или електронски помагала (камера) и после работните обврски тие се заклучени во одредена просторија без право на движење.

Жртвите на трудова експлоатација немаат право на слободно слободно движење, во работните места поминуваат долги часови на работа и се прекувремено задржани од страна на трговците, не поседуваат лични документи затоа што тие им се одземени од страна на трговците, во случај на непослушнот се дисциплинираат од страна на работодавците преку физички и парични казни, често обавуваат работи спротивно на законите на државата и немаат пензиско и здравствено осигурување во работните мета. Кај овие случаи трговците честопати ги плаќаат жртвите неколкукратно помалку од реалната вредност на трудот за извршената работа при што на жртвите им се скратуваат наводни трошоци поврзани со сместувањето, и хранта што им ја обезбедува трговецот. Во вакви околности, понекогаш и самата жртва не знае и не е свесна дека е предмет на трудова експлоатација од страна на работодавецот.

1.2.3 Жртвите на питачење и обавување на ситен криминал

Конкретните индикатори поврзани **со жртвите на питачење и обавување на ситен криминал** се присутни кај деца или возрасни, лица со хендикеп и мигранти кои се занимаваат со питачење или ситен криминал.

Жртвите учествуваат во организирани криминални активности и се принудени да вршат кражби на дневна основа со што мора да постигнат одредена дневна сума (одреден таргет) на средства за нивните сопственици, во спротивни тие редовно се казнуваат на разновиден начин доколку не ги исполнат квотитите поставени од трговците.

1.2.4 Жртвите на **домашно слугување**

Жртвите на **домашно слугување** живеат во местата и семејствата каде што служат, се хранат одделно од семејството, престојуват и спијат во несоодветни простории, немаат право на приватност, не се движат сами надвор од обејктот и не комуницираат со средината, и често се применува психичка и физичка тортура од страна на ченовите на семејството.

1.3 Индикатори за деца жртви на трговија

Иако горе наброените индикатори на жртвите на трговија со луѓе се однесуваат на сите категории на жртви, без исклучок, сепак кога се работи за **деца жртви на трговија со луѓе**, постојат и додатни индикатори кои можат да укажат и упатат дека истите се жртви на трговија. Општите индикатори за децата се однесуваат на фактот дека децата немаат контакти со родителите, не поседуваат документи, патуваат без придружба на родители, не ја знаат точната нивна возраст или лажат за истата, не следат настава, немаат родителска грижа, присутен е постојан глад, избегнуваат контакти со полициски службеници, изгледаат исплашени, уморни, збунети, живеат во супстандардни услови, немаат пријатели, и слично.

Од друга страна, кај децата, во зависнот од целта на експлоатацијата може да се применат и други додатни **конкретни покзатели или индикатори** за утврдување на трговија со луѓе. Деца што се сексуално експлоатирани во најголем дел се женски лица кои се контролирани од повозрасни лица. Непридужуваните деца мигранти често се користат за ситен криминал,

питачење или кражби. Типична карактеристика за деца жртви на трговија со луѓе е и фактот што тие се користат за **склучување на присилни бракови**, често од страна на родителите преку лажни ветување за подобар живот или без присуство на брачниот партнер или заради **посвојување** најчесто со фалсификувани документи.

2. Заштита и помош на жртвите на трговија со луѓе согласно стандардни оперативни процедури со постапување на жртви на трговија со луѓе

Идентификацијата на жртви на трговија со луѓе се заснова на прецизно дефинирана методологија и чекори по кои постапуваат институциите и организациите. Постапката на идентификување и упатувањето на жртви на трговија со луѓе во РСМ е уредена со Стандардни оперативни процедури, во кои детално е утврден начинот на постапување со ПЖТЛ како и лицата на кои им е утврден статус жртви на трговија со луѓе. Согласно овие процедури, идентификацијата претставува итен процес во кој преку прибирање на информации и низа индикатори се утврдува дали одредено лице е жртва на трговија со луѓе. По првичниот контакт со лицето и утврдување на околности кои упатуваат на оправдано сомневање дека лицето е ПЖТЛ, лицето се упатува до надлежниот орган за првично упатување.

Стандардните оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе се усвоени на 13.11.2018 година (процедурите што се вон сила беа усвоени во 2010 година). СОП уредуваат постапки, процедури и начини на обезбедување помош и заштита на сите жртви на трговијата со луѓе преку еден сеопфатен пристап заснован на човековите права, и се фокусираат на жртвите во форма на институционализирана рамка за соработка

Цели за воспоставување на СОП

- Координирано постапување и партнерство на сите вклучени страни во борба против трговијата со луѓе на локално, национално и на меѓународно ниво заради заштита на човековите права на жртвите,
- Подобрување на идентификацијата на жртвите на трговија со луѓе,

- Насоки за давање помош и заштита на жртви на трговија со луѓе во согласност со нивните човекови права

Согласно процедурите пропишани со стандардните оперативни процедури се врши:

- 1) идентификација и упатување на жртвите на трговија со луѓе,
- 2) се определува и дава поддршка на координиран и организиран начин,
- 3) се пропишуваат конкретните мерки и чекори кои се неопходни за ресоцијализација и реинтеграција на жртвите на трговија со луѓе,
- 4) определување на процедурите за враќање на жртвите во земјата на потекло и
- 5) водењето на кривичната постапка против трговците.

Секоја процедура содржи насоки за:

- Кои мерки треба да се спроведат;
- Кога мерките ќе се спроведат;
- Кој ќе биде одговорен за мерките; и
- Како ќе се спроведат мерките.

Набљудување и следење на спроведување на СОП врши Националниот координатор за борба против трговијата со луѓе, односно Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција.

2.1 Идентификација и упатување на жртвите на трговија со луѓе

Идентификацијата е процес со кој преку низа показатели и индикатори со водење на интервју се добиваат информации врз основа на кои се врши проценка дали лицето е жртва на трговија со луѓе. Процесот на идентификација е итен и опфаќа следните чекори:

- *првично упатување на жртвата до надлежните институции и утврдување на идентитетот на жртвата и упатување до надлежниот*

центар за сместување на жртви на трговија со луѓе или во Прифатниот центар за странци. Упатувањето може да го направат сите актери кои првично остваруваат контакт со жртвата, како што се мобилните тимови, здруженија на граѓани, центрите за социјална работа, полицијата, јавното обвинителство и други. Домашните жртви се упатуваат и сместуваат во центарот за жртви на трговија со луѓе, додека странските жртви на трговија со луѓе може да се сместат за краток временски период во прифатниот центар за странци, согласно Законот за странци, но само кога таквата мерка е неопходна и се исполнети сите законски претпоставки за сместување во тој центар.

- *Давањето на информации на ПЖТЛ и ЖТЛ е составен дел на целокупниот процес на упатување. Жртвите со добивање на навемени, точни и кредибилни информации може да ја повратат својата доверба што ќе им помогне да одлучат за следните чекори, односно дали ќе соработуваат со надлежните органи и со тоа да дадат свој личен придонес во казнувањето на трговците. Секогаш информациите за жртвите треба да бидат јасни и на јазик што е разбирлив за нив.*
- *Проценката на ризик овозможува да се дознае дали жртвата е во живото загрозувачки ризик, дали постои закана по животот на жртвата и кои се неопходните медицински потреби на жртвата. Проценката на ризик секогаш се прави на безбедна локација, откако на жртвата ќе и се обезбедат неопходните основни потреби и на истата и се предочени веродостојни информации.*
- *Обезбедување на превод на јазик разбирлив за жртвата, имајќи ја во предвид сензитивноста на состојбата. Преведивачот потпишува изјава за доверливост на добиените податоци.*
- *Интервју за идентификација на потенцијалната жртва се врши со структурирано и планирано интервју од страна на надлежните институции. Интервјуто се врши секогаш кога жртвата ќе се чувствува подготвена да одговара на прашања и да соработува со државните органи. Секогаш треба да се избегне спроведување на интервју*

доколку жртвата е вознемирена, нервозна, бара медицинска нега, правен совет или нема превод. За време на интервјуирање се проценува постоењето на индикаторите кои се применливи за идентификување на ЖТЛ.

- *Обезбедување на релевантни информации* после процесот на идентификација за правата, обврските и услугите кои и стојат на располагање на ПЖТЛ или ЖТЛ.
- *Овозможување на период на закрепнување и рефлексција на жртвата на трговија со луѓе* со што на жртвата ќе и се даде време да размислува дали ќе соработува со истражните органи, на кој начин, или ќе искаже намера веднаш да се врати во државта на потекло и слично. Периодот на закрепнување е 2 месеца од денот на сместување на жртвата во центарот за жртви или прифатниот центар за странци. Тој период може да се прекине доколку се утврди дека странецот претставува опасност по безбедноста на државата или и утврди дека статусот на жртва е стекнат на нелегален начин⁷⁸.
- *Дозвола за привремен престој* се обезбедува на странец на кој му е утврден статус на ЖТЛ. Дозволата за привремен престој на жртвата се одобрува за времетраење од 6 месеци со можност за продолжување доколку се исполнети законските услови.⁷⁹

2.2 Координирана помош и поддршка

Обезбедувањето на помош и поддршка на жртвите на трговија со луѓе почнува веднаш по откривањето и почнувањето на процесот на идентификација, од кога почнува и предидот на рефлексција. Преку давање помош и поддршка на жртвата се врши проценка на основните потреби на жртвата и се овозможуваат пристап до храна, облека, сместување, психо-

⁷⁸ Член 121 од Законот за странците, Службен весник на РМ, бр. 97 од 28.5.2018 година

⁷⁹ Член 214 од Законот за странците, Службен весник на РМ, бр. 97 од 28.5.2018 година

социјална поддршка, правна помош, контакти со амбасада, обезбедување на документи и друго.

Помошта се обезбедуваат со анализа на;

- а)** Проценка на потребите на жртвата за секој случај поединечно;
- б)** изработка на план за помош на жртвата со детален опис на предложените чекори и мерки заснован на проценката на нејзините индивидуални потреби кој се спроведува од страна на одговорното лице во прифатниот центар за странци или центарот за жртви;
- в)** обезбедување на согласност од жртвата за спроведување на индивидуалниот план за помош на жртвата и
- г)** прилагодување и стабилизирање преку вклучување на пакет на услуги (здравствени, психо-социјални, правни)

2.3 Ресоцијализација и реинтеграција

Ресоцијализацијата и реинтеграцијата се мерки и активности кои ги спроведуваат државните институции заради заштита и рехабилитација на ЖТЛ, интеграција во средината и вклучување во заедницата. Периодот на ресоцијализација е долготраен процес и завршува откако жртвата потполно ќе се интегрира во средината и ќе стане активна во општествените активности и секојдневно ќе гради позитивни односи со лица од својата социјална околина. Ресоцијализацијата почнува веднаш кога жртвата ќе биде згрижена во центрите за жртви при што „домашната“ жртва се подготвува да се врати во местото на живеење и заедницата каде се планира нејзината интеграција, додека за жртвата странец се подготвува препорака за продолжување на интеграцијата откако ќе се врати во земјата на потекло.

2.4 Враќање

Враќањето на жртвата е доброволна и опфаќа подготовка, превезување и прифаќање на жртвата во земјата на потекло или трета земја. Овој процес

подразбира самостојно носење на одлуката од страна на жртвата по целосно презентирање на сите опциите кои и се даваат на располагање а кои може да бидат продолжување на престојот во земјата на дестинација, враќање дома или промена на живеалиштето.

Сепак при преземање на било какви дејствија, институциите треба да направат проценка за безбедноста на жртвата. Жртвата треба да се врати во земјата на потекло или или друго утврдено место на живеење само доколку не постојат закани по нејзината безбедност, во спротивно треба да се овозможи промена на живеалиштето и престојувалиштетот.

При планирање на враќање во земјата на потекло, доколку постои таква согласност, се превидува пронаоѓање на семејството и обнова на контактите со помош на дипломатските конзуларни претставништва, како и обезбедување на документација и патни исправи за патувањето.

2.5 Кривична постапка

Жртвата се вклучува во кривичната постапка само доколку одлучи да соработува со полицијата и правосудните органи на нашата држава. Согласно законот за кривичната постапка, секое лице, вклучувајќи ги и ЖТЛ, се должни да даде исказ доколку се повика како сведок во кривичната постапка⁸⁰. Сведокот не е должен да одговара на одделни прашања ако е веројатно дека со тоа би се изложил себеси или својот близок роднина на тешка срамота, значителна материјална штета или кривично гонење⁸¹. Жртвата која што одлучува да соработува со истражните органи се запознава со своите права во врска со пристапот до бесплатна правна помош, право да биде сослушана од лица од ист пол, право да даде исказа со помош на аудио визуелни помагала, право да побара исклучување на јавноста од судската постапка и правот да побара надомест на штета од државен фонд доколку тоа не може да се обезбеди од осуденикот⁸². Пред главната расправа на

⁸⁰ Член 212 од ЗКП

⁸¹ Член 216 од ЗКП

⁸² Член 53 од ЗКП

судењето, жртвата се подготвува за текот на судењето и добива поддршка за време на целокупната судска постапка. Доколку, по проценка на органите се утврди постоење на ризик, истата има право да влезе во програмата за заштита на жртви сведоци по завршување на кривичната постапка.

Во текот на постапката жртвата има право да побарува и надомест на материјална и нематеријална штета од строителот на кривичното дело во текот на постапката за што одлучува судот. Доколку сторителот се прогласи за виновен, во пресудата, судот може целосно или делумно да пресуди и надоместок на штета или да ја упати жртвата да оштетата да ја бара преку граѓански суд или од државниот фонд за компензација⁸³

⁸³ Предлог законот за исплата на паричен надоместок на жртви на кривични дела од државен фонд е објавен на јавен увид и дебата во ЕНЕР во 2019 година, но сèште ги нема поминато владината и собраниските процедури за усвојување. Предлог законот е достапен тукка:
https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=54834

Дел 3

Состојбата со криумчарење на мигранти и трговија со луѓе во Западен Балкан

1. Општ преглед на состојбата во Југоисточна Европа

Скорешниот значителн мешан миграциски бран кој го зафати регионот на Југоисточна Европа, вклучително и Република Северна Македонија, сиромаштијата, невработеноста како и ниското ниво на образование, се фактори што придонесуваат за трговијата со луѓе. Во 2015 и 2016 година, повеќе од 2 милиони луѓе транзитираа и пристигнаа во Европа после преминувањето по пат на море од Турција во Грција, со цел да го продолжат својот пат преку таканаречената балканска рута кон западноевропските земји. Како одговор на овој предизвик, неколку земји членки на Европската Унија пристапија кон подигање на огради и друг вид на бариера на своите држави со цел и физички да се оневозможи протокот на луѓе во нивните држави. Во март 2016 поголемиот дел на земји од Балканскиот полуостров, Словенија, Хрватска, Србија, и Република Северна Македонија, следејќи ги практиките на Земјите членки на ЕУ ги затворија своите граници за транзит на мигранти, при што голем број од нив останаа заглавени во повеќето од државите. Соочени со таква состојба, земјите од Западен Балкан не успеаја да обезбедат соодветна заштита на овие лица како и на новите пристигнати лица⁸⁴. Организираниот проток на луѓе долж рутата, овозможуваше мигрантите, а меѓу нив и ПЖТЛ, да останат кратко во секоја држава и за краток временски период од само неколку часа преминат од една во друга држава. Со ваквиот пристап, државите низ кои транзитираа мигрантите не беа во можност да ги применат прописите за заштита на ЖТЛ, додека идентификацијата на ПЖТЛ, како резултат на брзиот проток на луѓе беше речиси невозможна. Како критични предизвици за идентификување на ЖТЛ во време на кризи е фактот што трговијата со луѓе во ваквите сценарија е комплексна, често во сивата зона, што придонесува да се отежни

⁸⁴ Joint agency briefing paper april 2017: A DANGEROUS ‘GAME’, The pushback of migrants, including refugees, at Europe’s borders, available at: https://www-cdn.oxfam.org/s3fs-public/file_attachments/bp-dangerous-game-pushback-migrants-refugees-060417-en_0.pdf

идентификацијата како резултат на брзото движење и често менување на државите.

Во извештајот на САД за трговија со луѓе од 2016 година се укажува дека земјите долж рутата на Балканскиот регион потфрлија да ги идентификуваат ПЖТЛ и ЖТЛ во рамките на мешаните миграциски текови и овој предизвик продолжи при што, на него уште еднаш беше укажано во извештајот од САД за 2017 година⁸⁵.

Наспроти ваквите укажувања, државите од Балканскиот регион применуваа широко распространета пракса на неформални враќања и групни депортации, понекогаш и против волјата на мигрантите, преку границите, спротивно на прописите и стандарди за заштита на човековите права. Луѓето што преминуваа граници, вклучително и многу мали деца, редовно се соочуваа со насилство и страдаат од понижувачко и нечовечко постапување, честопати извршено од граничарите. Со оглед дека патувањата стануваат подолги и поскапи, многу мигранти и баратели на азил, особено жени и деца, ризикуваат да ги потрошат своите пари и се принудени да преживеат преку давање на сексуални услуги или да станат жртви на трговија со луѓе и други форми на експлоатација. Сè повеќе организирани криумчари, кои заработуваат висок профит и често соработуваат со или стануваат трговци со луѓе, ги прошируваат своите активности на Западен Балкан⁸⁶. Генерално, се смета дека случаите на трговија со луѓе во рамките на миграциските текови е тешко да се открие, и оттука стапката на идентификување на случаи на ПЖТЛ и ЖТЛ помеѓу мигрантите е ниска низ целиот регион. Во првата година кога пристигнаа поголем број на мигранти, што доаѓаа надвор од регионот, имаше ниско ниво на трговија со луѓе и тоа беше заради тоа што транзитот на луѓето беше многу брз и организиран. Некои од мигрантите кои

⁸⁵ Зајакнување на борбата против трговија со луѓе за време на криза во земјите на Западен Балкан - Аналитички извештај

⁸⁶ Protecting people across borders NGO statement ahead of the EU-Western Balkans Summit of 17 May 2018, достапно на: https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/file_attachments/protecting_people_across_borders_ngo_joint_statement.pdf

што можеби доживеале експлоатација или злоупотреба, погрешно ја разбрале својата позиција, избегнуваа да дадат изјава, и да се отворат некому за својата приказна поради страв дека ќе бидат спречени да го продолжат своето движење кон Европските земји. Некои можеби и не беа свесни дека се во опасна ситуација и дека постои закана да бидат експлоатирани или злоупотребени. Заради тоа, се верува дека недостатокот на капацитетите во постоечките тековни системи и актери беше зголемен, поради големиот број на државјани од трети земји што транзитираа во регионот и тоа доведе до ниско ниво на идентификација. За време на мигрантската криза и по затварањето на границите, властите во Србија и во Северна Македонија не успеаја да **воспостават посебни капацитети кои ќе служат како засолништа за лицата кои се жртви на криумчарите и трговците со луѓе**. Во Република Северна Македонија, потенцијалните жртви на трговија со луѓе се сместуваа во капацитети за непридружувани малолетници и ранливи категории на лица, управуваи од МТСП. Додека во Србија, невладината организација Атина обезбедуваше заштитни услуги⁸⁷ за ПЖТЛ во засолништа, т.н. безбедни куќи, кои што тие ги управуваат низ целата земја. Сепак во меѓувреме овие држави веќе развија национални системи за борба против трговија со луѓе, а истото го направија и другите земји од регионот на Западен Балкан, во кои сега се јавува зголемен транзит на мигранти и ранливи категории на лица а има и големиот број на заглавени мигранти во тие држави.

2. Преглед на состојбата во Србија

Во последниот извештај за трговијата со луѓе на Стејт департментот земјата е рангирана на 2-ро ниво, што значи дека таа не ги исполнува целосно минималните стандарди за елиминирање на трговијата со луѓе, иако владата

⁸⁷ Oxfam, Closed Borders: The impact of the borders closures on people on the move, with a focus on women and children in Serbia and Macedonia (November 2016): <https://oxf.am/2FOITwk>

на Србија демонстрираше зголемена одлучност во борбата против трговија со луѓе во споредба со претходните години⁸⁸.

Во борбата против трговија со луѓе, клучната правна рамка претставува **Законот за кривична постапка (ЗКП) и Кривичниот законик(КЗ)**⁸⁹, односно членот 388 од КЗ со кој се регулира делото на трговија со луѓе и членот 389 од КЗ со кој се регулира делото со трговија со дете. Законот за странци⁹⁰ усвоен согласно препораките на ГРЕТА⁹¹, предвидува период на закрепнување и соземање на жртвите како и регулирање на престој на жртвите на трговија со луѓе од хуманитарни причини⁹². Во Србија се усвоени и националните стратегии и акциски планови за борба против трговија со луѓе. Имено во август 2017 година владата на Србија усвои стратегија за спречување и сузбивање на трговијата со луѓе, особено за трговијата со жени и деца, притоа обезбедувајќи заштита на жртвите во периодот помеѓу 2017 и 2022 година како и соодветните акциски планови за периодот 2017-2018⁹³ и 2019-2020⁹⁴ година.

Националната координацијата за борба против трговија со луѓе е префрлена од страна на Комесаријатот за гранични работи во рамките на националната полиција во новата воспоставена канцеларија за координирање и организирање за борба против трговијата со луѓе. Таа е организациски поставена во рамките на МВР директно подредена на Директорот на полициските служби. Како поранешен дел од граничната полиција, Канцеларијата се придвижи до ниво на директоратот и на тој начин се стекна

⁸⁸ <https://ie.usembassy.gov/trafficking-persons-report-2016/>

⁸⁹ Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019)

⁹⁰ Службени гласник РС, бр. 24 од 26. марта 2018, 31 од 29. априла 2019.

⁹¹ <https://rm.coe.int/greta-2017-37-frg-srb-en/16807809fd>

⁹² Член 62 и 63 од Службени гласник РС", бр. 24 од 26. марта 2018, 31 од 29. априла 2019.

⁹³ Службени гласник на РС, Бр. 77/2017, <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uuid=1a860ddf-747d-49b5-9329-614b5d91a4a5>

⁹⁴ "Службени гласник РС", број 50 од 12. јула 2019. <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2019/50/1/reg>

со подобра позиција да ги координира напорите на Србија во борбата против трговијата со луѓе.

Претходно во 2001 година е именуван Координатор за борба против трговија со луѓе со што е воспоставен Националниот механизам за упатување. За спроведување на националната стратегија, постојат три групи кои што се одговорни за следење, спроведување и известување :**Советот за борба против трговијата со луѓе, Националниот координатор за борба против трговијата со луѓе и Работната група за спроведување и следење на Стратегијата**⁹⁵ . Локалните комисии за трговија со луѓе се составени од експерти од релевантни локални институции: полицијата, обвинителствата, здравствениот сектор, образовните институции, медиумите, општинските власти, центрите за социјална работа и невладините организации, одговорни за координација на тековните активности поврзани со трговијата со луѓе на локално ниво.

Србија ги има ажурирано и **Стандардните оперативни процедури за постапување на жртви на трговија со луѓе**⁹⁶, имајќи ги во предвид сите значајни измени кои што настапија со стратешките, институционалните и законодавните политики. Ваквите промени се насочени кон поефикасна борба против трговија со луѓе, ефикасно откривање и процесуирање на кривичните дела поврзани со трговија со луѓе заснован врз принципите и стандардите за почитување на правата на жртвите.

2.1 Услуги достапни за ПЖТЛ и ЖТЛ во Србија

Центарот за заштита на жртви на трговија со луѓе⁹⁷ е формирана од страна на Владата на Србија во април 2012 година како институција во рамките на системот за социјална заштита на Србија. Центарот врши проценки за

⁹⁵http://www.paragraf.rs/propisi/strategija_prevenције_i_suzbijanja_trgovine_ljudima_posebno_zenama_i_decom_i_zastite_zrtava_2017-2022.html

⁹⁶ СОП за трговија со луѓе на Србија <http://www.mup.gov.rs/wps/wcm/connect/5993547d-97bd-4a0f-9669-43e5962097fd/01.SOP+final+250119.LAT.pdf?MOD=AJPERES&CVID=mBR-obW>

⁹⁷ <http://www.centarzztlj.rs/index.php/o-nama/o-centru>

состојбата, потребите и ризиците на ЖТЛ, и обезбедува идентификација и соодветна помош и поддршка на ЖТЛ со цел да се опорават и реинтегрираат. Центарот ги координира активностите на давање услуги за социјална заштита на ЖТЛ, соработува со центрите за социјална работа, установите за сместување на корисници, МВР, јавните обвинителства, судовите, здруженијата на граѓани и други за обезбедување на најдобрите интереси и на ЖТЛ⁹⁸. Центарот за заштита на жртви на трговијата со луѓе се состои од две организациони единици:

1). Служба за координација на заштита на ЖТЛ, која задолжена за следниве задачи:

- идентификација на жртви на трговија со луѓе;
- проценка на ризици, јаки страни, услови, потреби на ЖТЛ и други лица во нивната околина;
- развива индивидуални планови за услуги за заштита;
- го упатува корисникот во центарот за социјална работа, установа за сместување на корисникот на друг давател на услуги, т.е. до друга установа заради остварување на мерки за заштита и давање услуги;
- врши надзор на спроведувањето на планираните мерки за заштита;
- го координира процесот на заштита на ЖТЛ;
- врши координација на доброволно враќање на ЖТЛ во земјата на потекло;
- соработува со надлежните тела, организации и други услуги со цел да ги заштити ЖТЛ ;
- ги координира активностите поврзани со подготовката на ЖТЛ за учество во судските постапки
- собира информации за достапните програми за заштита на ЖТЛ; достапни услуги за давање помош и поддршка на ЖТЛ;

⁹⁸ <http://www.centarzztlj.rs/index.php/o-nama/delatnost> (детално опишени активности)

- води евиденција и документација во согласност со прописите што ја регулираат оваа област
- одржува бази на податоци за идентификувани ЖТЛ;
- врши и други работи согласно закон, статутот и други општи акти на Центарот.

2) Засолниште⁹⁹ за жртвите на трговијата со луѓе со следниве задачи¹⁰⁰:

- задоволување на основните животни потреби и обезбедување на безбедно опкружување (обезбедување на исхрана во согласност со состојбата и потребите на корисниците, обезбедување на пропишана терапија, поправка и грижа за помали повреди, набавка облека и чевли, миење и пеглање постелнина, придружни корисници при одење на лекар итн.)
- зачувување и развој на кориснички потенцијал (организација на работни занимања и едукативни работилници кои поттикнуваат нови знаења и вештини, поддршка во одржување контакти со биолошкото семејство и други лица важни за корисникот, развој на вештини за самозаштита, развој на комуникациски вештини, развој на вештини и знаења потребни за независни живот и заедница, итн)
- правна поддршка (регулирање на граѓанско-правниот статус на жртвата, обезбедување правна помош, обезбедување комуникација на корисниците со дипломатски и конзуларни претставништва, поддршка и подготовка на корисници заради сведочење и учество во судски постапки, итн.)
- поддршка во образованието и вработувањето (обезбедување информации за можностите за едукација на корисниците, поддршка на корисниците во континуираното образование, регулирање на статусот

⁹⁹ <http://www.centarzztlj.rs/index.php/o-nama/prihvatiliste>

¹⁰⁰ Засолништето за жртви на трговија со луѓе, после пет годишно задоцување, е пуштен во употреба во февруари 2019 година

на корисниците со услугата за вработување и испитување на можностите за вработување и поддршка при барање работа, итн.)

Србија сеуште нема формализирана постапка за идентификување на жртвите на трговија со луѓе¹⁰¹. Жртвите се идентификуваат според законот за Социјална заштита на Србија¹⁰² и правата на жртвите за социјална помош и поддршка, без оглед на тоа дали постои тековна кривична постапка или дали жртвата е учесник во кривичната постапка. Сепак во Србија се присутни голем број на невладини организации кои обезбедуваат помош и заштитни услуги за ПЖТЛ и ЖТЛ. Како најактивни невладини организации, меѓу другите, се истакнуваат Астра¹⁰³ и Атина¹⁰⁴ кои обезбедуваат поддршка и други услуги за заштита на жртвите на трговија со луѓе во Србија.

2.2 Статистика за ТЛ и КМ во Србија.

По затворањето на балканската рута, до крајот на декември во 2016 година, во Србија 3,950 лица останале сместени во 12 транзитни и прифатни центри, 2 транзитни зони и 5 центри за азил, бројка во која не се вклучени барателите на азил. Во текот на 2017 година за мигрантите стана сè потешко да влегуваат во Унгарија и Хрватска преку Србија. Затоа се појави нова рута која почнуваше од Грција, продолжуваше во Албанија, Црна Гора, БиХ, со обид на мигрантите да влезат во Хрватска преку БиХ.

Во однос на жртвите на трговија со луѓе, во 2016 година, во Србија има идентификувано вкупно 55 ЖТЛ, што претставува покачување за 37% во споредба со претходната година. Надлежните власти постапува по вкупно 150 пријави за идентификување на жртвите. Од вкупните идентификувани жртви 21 беа малолетни лица а најдолемиот дел на жртвите на трговија со луѓе, односно 51 или 93% беа државјани на Србија. И покрај тоа што, стотици

¹⁰¹ <https://www.state.gov/reports/2019-trafficking-in-persons-report/serbia/>

¹⁰² Службен весник на Р.С., бр. 24/11

¹⁰³ Повеќе информации на: <https://www.astra.rs/>

¹⁰⁴ Повеќе информации на: <http://www.atina.org.rs/>

илјади луѓе транзитираа низ Србија, само 2 мигранти беа формално идентификувани како ЖТЛ од вкупно 40 пријави за потенцијални жртви.

Во 2017 година, вкупно се идентификувани 43 жртви на трговија со луѓе (19 жени, 3 мажи, 20 девојчиња, 2 момчиња). Од нив 93% од жртвите на трговијата со луѓе се државјани на Србија, односно 40 жртви, 1 идентификувана ЖТЛ по националност е авганистанка, 1 македонска и 1 црногорска¹⁰⁵. Само едно лице од мигрантите кои што се нашле во територијата на Република Србија е идентификувано како жртва на трговија со луѓе во Србија.

Во 2018 година, се бележи пораст на идентификуваните жртви за трговија со луѓе во споредба со претходната година. Од вкупно 76 идентификувани жртви на трговија со луѓе, речиси половина (36) се жртви на сексуална експлоатација, додека вкупно 32 од вкупниот број на жртвите се малолетни лица. Слично како што беше и во претходните години дури 93% (71 лице) од жртвите се државјани на Србија и по едно лице државјанин на Пакистан, Нигерија, Камерун, Албанија и Данска. Од мигрантската популација која транзитрала низ Србија 3 лица се жртви на трговија со луѓе.

Во 2019 година, се бележи пад на идентификуваните жртви на трговија со луѓе. Од 39 идентификувани жртви, 64 % (25) се малолетни лица. Во однос на полот најзастапени се жртвите од женски пол со 82% (32 лица) додека над 50% (23) од жртвите се сексуално експлоатирани. Дури 35 од жртвите се државјани на Србија проследено со 3-ца мигранти кои се идентификувани како жртви од Мали, Авганистан и Пакистан. Од регионот на Западен блкан едно лице од Хрватска било жртва на трговија со луѓе.

Табеларен приказ на идентификувани жртви на трговија со луѓе во Србија по години и вид на експлоатација

¹⁰⁵http://www.centarzztlj.rs/images/Izvestaji_o_radu/Izvestaj%20o%20radu%20CZZTLj%20za%202017.g.pdf

Вид на експлоатација	2016 ¹⁰⁶		2017 ¹⁰⁷		2018 ¹⁰⁸		2019 ¹⁰⁹	
	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж
Сексуална		29		21		34		23
Трудова	7		2	2	1	17	3	
Принуда за брак		4		3		8		3
питачење		1	2	2		2	2	2
Нелегално усвојување		2						
Принуда за вршење на кривични дела	1			1	1			1
Повеќекратни		11		10		13	1	4
Вкупно	55		43		76		39	

Имајќи ги во предвид статистичките податоци за Србија, најголем дел на жртвите на трговија со луѓе од 2015 година, кога беше прекината балканската миграциска рута се домашни државјани. Протоколот на мигранти низ Србија со помош на криумчари и натаму продолжува да биде висок и оттука сеуште има зголемен ризик мигрантите да станат жртви на трговија со луѓе. Ако се земе во предвид дека во 2018 година во Србија се регистрирани 16060 мигрант, а во 2019 година нивниот број пораснал за речиси половина достигнувајќи 30216 мигранти, бројот на идентификувани жртви помеѓу мигрантската популација

¹⁰⁶ http://www.centarzztlj.rs/images/Izvestaji_o_radu/Izvestaj%20o%20radu%20CZZTLj%20za%202016.g.pdf

¹⁰⁷ http://www.centarzztlj.rs/images/Izvestaji_o_radu/Izvestaj%20o%20radu%20CZZTLj%20za%202017.g.pdf

¹⁰⁸ http://www.centarzztlj.rs/images/Izvestaji_o_radu/Izvestaj%20o%20radu%20CZZTLj%20za%202018.g.pdf

¹⁰⁹ http://www.centarzztlj.rs/images/statistika/19/2019_Statisticki_izvestaj.pdf

е многу мал. Ваквата состојба покажува дека илјадници мигранти поминуваат незабележително и надвор од рамките на системот за идентификација и поддршка на жртвите за која што властите сеуште немаат стратегија како да се справат и притоа ги згрижат ПЖТЛ.

3. Преглед на состојба во Албанија

Извештајот на САД за трговија со луѓе во 2019 година ја рангира Албанија на 2-ро ниво во борбата против трговија со луѓе од која може да се констатира дека властите треба дополнително да работат на подобрување на состојбите во оваа област. Правната регулатива на Албанија која се однесува на борба против трговијата со луѓе вклучува посебни законски и подзаконски акти за справување со превенцијата и спречувањето на трговијата со луѓе, како и за заштита на жртвите. Тука се вклучени членови на Уставот на Албанија, Кривичниот законик¹¹⁰, законот за кривичната потапка, законот за Превенција и борба против организираниот криминал и трговија со луѓе преку превентивни мерки против имотот и слично. Од стратешките документи, Албанија има усвоено Национална стратегија за миграции и Акциски план за периодот 2019 -2020, Национална стратегија за борба против трговија со луѓе за 2014-2017 и Национален акциски план за борба против трговија со луѓе за 2018-2020 година. По имплементацијата на стратегијата за борба против трговијата со луѓе и Акциониот план 2014-2017 година, беше донесен акциониот план за социо-економска интеграција на жените и девојките ПЖТС и ЖТЛ за 2015-2017 година¹¹¹. Целта на овој акционен план е да понуди помош и поддршка за реинтеграција на жените и девојките кои што биле ПЖТЛ или ЖТЛ преку развој и имплементација на секторски политики, вклучително едукација, вработување, социјална инклузија, социјална заштита, заштита од домашно насилство и заштита на децата. По завршувањето на овој акциски план во 2017, владата неговото

¹¹⁰ Член 110 а, 110 б, 110 ц - трговија со возрасни; член 114 б- трговија со жени за проституција; Член 128 б-трговија со дете од КЗ на Албанија

¹¹¹Донесено со одлука бр. 115, од 17 февруари 2016 година.

продолжување ја има интегрирано во Националниот акциски план за 2018-2020 година.

Централна институција задолжена за борба против трговијата со луѓе е МВР на Албанија преку **канцеларијата на националниот координатор за борба против трговија со луѓе**. Нивните активности се насочени кон подобрување на законската регулатива, примена и усогласување со меѓународните стандарди, подобрување на капацитетите на институциите вклучени во борбата против трговија со луѓе, борба против нелегалната миграција, идентификација на жртвите помеѓу мигрантската популација, особен непридружуваните малолетници со активен пристап, ресоцијализација на жртвите, спроведување на кампањи за подигнување на јавната свест кај населението и слично. Канцеларијата на координаторот за борба против трговија со луѓе е лоцирана во МВР и е одговорна за координација и на сите активности против трговијата со луѓе во државата. Во Албанија постои и **Национален механизам за упатување** која што е задолжена за координирање на активностите помеѓу институциите. Државната комисија за борба против трговија со луѓе е владино тело, одговорно за координација на националните и меѓународните институции од областа на напорите за борба против трговијата со луѓе и имплементација на националните стратегии за борба против трговија со луѓе. Државната комисија е раководена од Министерот за внатрешни работи, а во неа се вклучени и претставници од Директоратот на државната разузнавачка служба и замениците министри од ресорните министерства. **Стандардни оперативни процедури за идентификација и упатување на жртвите и потенцијалните жртви од трговија со луѓе**¹¹² се подновени од страна на владата во Албанија во 2018 година. Процедурите ги уредуваат прашањата поврзани со идентификација и упатување на жртвите, првичниот контакт со жртвите, формалната

¹¹² <https://www.mb.gov.al/wp-content/uploads/2019/12/PROCEDURAT-STANDARDE-T%C3%8B-VEPRIMIT-PER-MBROJTJEN-E-VIKTIMAVE-TE-TRAFIKIMIT.pdf>

идентификација, упатување на жртвите како и поддршка за реинтеграција или доброволно враќање.

3.1 Услуги достапни за ПЖТЛ и ЖТЛ во Албанија

Грижата за жртвите во Албанија се обезбедува преку четири Центри за прием и реинтеграција на ЖТЛ од кои што еден е владин центар и три центри кои што ги управуваат невладините организации, познати како Национална Коалиција за Борба Против Трговијата со Луѓе. Центрите нудат услуги за рехабилитација и реинтеграција на случаите кои што идентификувани и упатени кај одговорните институции. Жртвите, од 2014 година, имаат слободен пристап здравствена заштита во земјата. Од сите центри за поддршка само еден центар нуди посебни услуги на малолетни деца ЖТЛ додека идентификуваните машки жртви се сместуваат во изнајмени станови вон овие центри. Согласно законот, ПЖТЛ и ЖТЛ имаат право на бесплатна правна помош, советување и правно застапување за време на кривична постапка. Странските ЖТЛ во Албанија имаат право на истите услуги како и домашните ЖТЛ. Скорешните измени на Кривичниот законик, посебно се осврнуваат кон внатрешната трговија и мерките за зголемување и пристап до правда на жртвите. Сепак, во праксата, пристапот до компензација на идентификуваните ЖТЛ претставува проблем, бидејќи жртвите за овие побарувања треба да покрената постапки пред граѓанските судови.

3.2 Статистика за ТЛ и КМ во Албанија

За време на мигрантска криза, Албанија не беше опфатена од бранот на мигранти кои што транзитираа низ Западен Балкан. Со затварањето на границите и зголемувањето на активностите на криумчарите, последните години, Албанија активно се користит како транзит земја од страна на мигрантите, најчесто со користење на услуги на криумчари за преминување кон земјите Србија и Црна Гора.

Во 2016 година во Албанија се идентификувани 33 жртви на трговија со луѓе од вкупно 95 потенцијални жртви. Од нив дури 84 беа жени, по националност 87 од ПЖТС и ЖТС беа Албански државјани. Бројот на малолетници изнесува 44, додека бројот на странци кои биле идентификувани ПЖТЛ и ЖТС изнесува 8 (2ца од Филипини, 2ца од Молдавија и по еден (1) од Косово, Америка, Нигерија и Северна Македонија). Ниту еден од странските државјани не доаѓа од мигрантите кои што транзитираат низ државава.

Во врска со кривичните дела, податоците на албанската полиција покажуваа дека во 2016 година полицијата регистрирала 69 случаи за трговија со луѓе и 103 случаи поврзани со трговијата со луѓе. Бројот на осудени лица за трговија со луѓе изнесува 20 од кои 13 за трговија со луѓе и 7 за трговија со дете.

Во 2017 година беа идентификувани 105 ЖТЛ и ПЖТЛ од кои 26 беа признаени како ЖТЛ. Од 105 случаи, 80 беа жени, а 25 мажи, и 56 деца. Освен тоа, 96 лица беа со албанско државјанство, а 9 државјани на други земји (3 од Авганистан, и по 1 од Италија Филипини, Белорусија, Косово, Романија и Северна Македонија). Од идентификуваните странски државјани, 3ца се смета дека доаѓаат од мешаните миграциски текови што во последно време транзитираат низ државата. Полицијата евидентирала 202 случаи поврзани со трговија од кои 22 случаи за трговија со луѓе, 58 за трговија со дете, а 93 од случаите се евидентирани како експлоатација заради проституција и 24 за задржување во услови на проституција. Осудени биле 7 лица од кои 6 за трговија со луѓе и 1 за трговија со дете

Во 2018 година, властите идентификувале 95 ПЖТЛ и ЖТЛ од кои 2 биле прифатени како ЖТЛ. Од вкупниот број, 60 беа жени и 35 мажи. Две третини од вкупниот број на ПЖТЛ и ЖТЛ се деца, односно 67. Бројот на странци е 1 остронец од Косово што не може да се поврзува со миграциските движења. Албанската полиција идентификувала 38 кривични дела од кои 30 се за трговија со луѓе и 8 за трговија со дете. Дополнително, полицијата идентификувала и 93 случаи поврзани со трговија со луѓе од кои 77 се заради

сексуална експлоатација и 16 случаи за работа во објекти заради проституција. Во истиот период осудени се 4 лица за трговија со луѓе.

Податоците за 2019 година за трговија со луѓе сеуште не се објавени на страната на министерството за внатрешни работи на Албанија

Табеларен приказ на идентификувани жртви по години во Албанија

	2016 ¹¹³	2017 ¹¹⁴	2018 ¹¹⁵
Потенцијални жртви	95	105	95
Идентификувани жртви	33	26	2

Со текот на годините бројот на откриени случаи на потенцијални жртви на трговија со луѓе остана стабилен и се движеше околу 100-ина идентификувани случаи. Но во процесот на идентификација и определување на статус на жртва на трговија со луѓе, во 2018 година се забележува драстичен пад во споредба со претходните години. Трите центри кои што се раководени од невладините организации и владиниот центар обезбедуваат сеопфатна директна помош за ЖТЛ, фокусирајќи се на рехабилитација и евентуалната реинтеграција на жртвите. Помошта вклучува базични потреби, како што се храна и сместување, психолошка поддршка, медицинска и правна помош и можности за едукација. Центрите исто така се вклучени и во пост-интеграциски активности. Владата на Албанија започна да го користи својот посебен фонд/компензациски фонд кој што се состои од средства од пари од заплени средства од идентификуваните трговци со луѓе во правец на заштита на жртвите и поддршка. Мигрантите кои што ја

¹¹³Годишен извештај за трговија со луѓе за 2016 <https://mb.gov.al/wp-content/uploads/2019/12/Raporti-vjetor-2016.pdf>

¹¹⁴Годишен извештај за трговија со луѓе за 2017 <https://mb.gov.al/wp-content/uploads/2019/12/Raporti-vjetor-2017-1.pdf>

¹¹⁵Годишен извештај за трговија со луѓе за 2018 <https://mb.gov.al/wp-content/uploads/2019/12/Raporti-vjetor-2018.pdf>

користат оваа држава речиси и да не се застапени помеѓу утврдените потенцијални жртви што упатува на фактот дека криумчарите на мигранти мудро ги избегнуваат пресретнувањата со органите на прогон при транзитирањето на мигрантите. Затоа и бројката на жртви на трговија помеѓу мигрантите е ниска и во Албанија.

4. Преглед на состојбата во Косово

Слично како за Србија и Албанија, од страна на САД, Косово е рангирано на второ место во извештајот за трговија со луѓе во 2019 година, ниво што побарува властите да вложат дополнителни напор во подобрување на системот и државните капацитети во борбата против трговија со луѓе. Релевантното законодавство за борба против трговија со луѓе и мигранти во Косово ги вклучува Кривичниот законик¹¹⁶, Законот за спречување и борба против трговијата со луѓе и заштита на жртвите на трговија со луѓе¹¹⁷, Законот за обесштетување на жртви на кривични дела¹¹⁸, каде што се вклучени и жртвите на трговија со луѓе, Стандардните оперативни процедури за жртви на трговија со луѓе во Косово, изменети во 2013 година, Минималните стандарди за грижа за жртви на трговија со луѓе, Административното упатство бр. 01/2014 за рана идентификација на жртвите на трговија со луѓе од страна на конзуларните служби, граничната полиција и инспекторатот за труд¹¹⁹, и Административно упатство бр. 10/2017 во врска со листата на индикатори за формална идентификација на жртви на трговија со луѓе. Косово ја има усвоено и Националната стратегија и и Акционен план за спречување на трговијата со луѓе во Косово за периодот 2020-2024. Фокусот на стратегијата е насочен кон координација на надлежните органи во обезбедување на услуги и борба против овој феномен како и превенција и заштита на ЖТЛ и намалување на бројот на ЖТЛ.

¹¹⁶ Член 163, 164, 165, 166, 228 од Кривичниот законик Бр. 06/ L-074)

¹¹⁷ Вр. 04/L-218

¹¹⁸ Вр. 05 / L-036

¹¹⁹ Одобрена од страна на Владата на Косово на 21 март 2014 година

Во состав на косовската полиција функционира **Националната управа за борба против трговијата со луѓе**, централен орган задолжен за спречување на трговијата со луѓе и координација на сите актери и седум локални управи во различни региони на Косово во зависност од нивот на ризик¹²⁰. Националната управа е составена од Секретаријат и Националниот координатор за борба против трговија со луѓе на чие чело стои заменик министерот за внатрешни работи. Националниот координатор, менаџира, следи и изготвува извештаи за спроведувањето на мерките за спречување на трговијата со луѓе и претседава со Меѓуминистерската работна група.

4.1 Услуги достапни за ПЖТЛ и ЖТЛ во Косово

Министерството за труд и социјална политика, како централен орган за грижа на жртвите е задолжено за управување на трите засолништа за жртвите на трговијата со луѓе, од кои еден е директно раководен од страна на државата, а останатите два од страна на невладините организации. Во центрите за згрижување на жртвите им се обезбедува здравствена заштита, психо-социјална помош и поддршка во процесот на интеграција и реинтеграција. Канцеларијата за застапување и помош на жртвите, основана во рамките на Главниот државен обвинител, е задолжена за правно советување и помош на жртвите.

4.2 Статистика за за ТЛ и КМ во Косово

Во 2016 година властите во Косово идентификувале 36 жртви на трговија со луѓе од кои 26 беа предмет на проституција, 9 на трудова експлоатација и 1 жртва на слугување. Од вкупниот број на жртви 34 беа жени, 2 мажи, а 18 деца. Во однос на националноста, мнозинството (32) се државјани на Косово и 4ца странци по потекло од Албанија. Во овој период Националната управа

¹²⁰ <https://rm.coe.int/168064544c>

има истражено вкупно 55 случаи поврзани со трговија кои се истражени и процесирани низ институциите во Косово.

Во 2017 година беа идентификувани вкупно 32 случаи на трговија со луѓе. Според достапните статистички податоци, поголемиот дел од случаите се девојчиња на возраст под 18 години кои се тргувани заради проституција (18), присилна работа (7), питачење (3) и слугување (4). Од нив 29 жртви се жени, 3 мажи и 19 деца. Најголемиот дел од случаите потекнуваат од Косово (25), 5 случаи од Албанија, и уште по една жртва од Филипините и од Молдавија.

Во 2018 година идентификувани биле 7 жртви на трговија со луѓе, од кои 11 заради проституција, 2 принудна работа, 1 слугување и 1 за принуден брак. Меѓу идентификуваните жртви на трговија со луѓе 14 се жени, 1 маж, а меѓу нив 13 од жртвите се деца под 18 години. Слично како и во претходните години, трендот покажува дека голем број од жртвите се државјани на Косово (12), 2ца се од Република Чешка и 1 од Албанија.

	2016 ¹²¹	2017 ¹²²	2018 ¹²³
Жртви на трговија со луѓе	36	32	15

И покрај зголемениот тренд на движење на мигранти низ територијата на Косово на мигранти со помош на криумчари, според официјалните статистики, голем број од мигрантите го користат системот за азил и заштита во Косово за „попатна пауза“ пред да го продолжат својот пат кон западно Европските земји. Имајќи предвид дека голем дел од тие лица преку системот на азил се регистрирани и згрижени од страна на институциите, бројот на идентификувани жртви и потенцијални жртви на трговија со луѓе од оваа популација речиси да не постои. Ваквиот феномен покажува дека

¹²¹ <https://www.refworld.org/docid/5959eca8a.html>

¹²² <https://www.refworld.org/docid/5b3e0b0019.html>

¹²³ <https://www.state.gov/reports/2019-trafficking-in-persons-report-2/kosovo/>

властите во Косово, слично како и другите земји, се соочуваат со предизвици и потешкотии во идентификувањето на жртвите на трговија со луѓе меѓу ваквата популација во ситуација кога овие лице многу кратко се задржуваат во една земја и се во константно движење преку нелегално преминување на границите.

5. Преглед на состојбата во БиХ и Црна Гора

Состојбата во БиХ и Црна Гора во однос на политики, законодавство и институции е слична. Бројот на идентификувани жртви варира во зависност од контекстот и активностите на службите во секоја од државите.

Во Босна и Херцеговина¹²⁴ во 2016 година се идентификувани 48 потенцијални жртви на трговија со луѓе, од кои 30 се жени, 18 мажи, а 10 се деца. Од тој број, 5 од жртвите се странци од Србија, Украина, Куба и Гамбија а остатокот се жители на Босна. Во 2017 година идентификувани се 83 потенцијални жртви меѓу кои 58 се жени, 25 мажи а 47 се деца и 2 ца се странски државјани од Холандија и Либија (малолетно лице). Во 2018 година пак идентификувани се 36 потенцијални жртви меѓу кои 21 жени, 15 мажи и 24 деца. Од вкупниот број, 28 од ПЖТЛ се државјани на Босна а останатите 8 се странци од Црна Гора, Авганистан, Шри Ланка и Северна Македонија. Дури 5 од странците се малолетни лица. За крај, во 2019 година властите идентификувале 61 ПЖТЛ меѓу кои 49 се жени, 12 мажи, додека 36 се малолетни лица. Откирени се 6 странци ПЖТЛ од Шри ланка, Авганистан и Србија, меѓу кои 4 се малолетни деца. Според официјалните статистики, меѓу потенцијалните жртви нема ниту еден случај на жртва со статус на трговија со луѓе.

Во Црна Гора според статистичката анализа, идентификуваните жртви на трговија со луѓе се главно странски државјани на возраст од 12 до 45 години,

¹²⁴ Податоците за бројот на жртви по години се достапни на следиот сајт:
http://www.msb.gov.ba/anti_trafficking/dokumenti/godisnji_izvjestaj/Archive.aspx?langTag=bs-BA&template_id=104&pageIndex=1

кои потекнуваат првенствено од земјите во регионот, вклучувајќи ги Србија, Косово, Босна и Херцеговина, Црна Гора, како и Украина и Бангладеш¹²⁵. Во текот на изминатите неколку години, корисници на владиното засолниште за жртви на трговија со луѓе се главно девојки од ромското и египетското население како потенцијални жртви на трговија со луѓе преку склучување на незаконски бракови (вообичаено договорени бракови).

6. Преглед на состојбата во Бугарија

Слично како и другите држави опфатени со ова истражување, Бугарија подолг временски период е рангирана на ниво 2 од страна на Стејт департментот на САД во борбата против трговија со луѓе - се уште целосно не ги исполнува потребните стандарди и услови за ефикасна борба против трговијата со луѓе.

Бугарија со измените од 2019 година го дополни кривичниот законик со делото трговија со луѓе и квалификациските форми на експлоатација со што се предвидуваат построги казни¹²⁶. Делото трговија со луѓе е артикулирано и во Законот за азил и бегалци од 2002 година¹²⁷, Законот за мерки против перење на пари и Законот за заштита на децата од 2003 година.

Бугарија истотака има усвоено посебен Закон за борба против трговија со луѓе од 2003 година¹²⁸. Со овој закон се уредуваат овластувањата на државните органи вклучени во борбата против трговија со луѓе, статусот и целите на центрите за згрижување и комисиите основани согласно овој закон, мерките за борба против трговците со луѓе, заштита на жртвите на трговија со луѓе, особено жените и децата, посебната заштита на жртвите кои соработуваат со органите на прогонот како и уредување на соработката

¹²⁵Статистика за случаи со трговија на луѓе (2004 -31 12 2017) стр. 4, достапно на http://www.mup.gov.me/ministarstvo/borba_protiv_trgovine_ljudima/statistika/

¹²⁶ https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/criminal_code_bulgaria_en_1.pdf

¹²⁷ Последната измена и дополнување е во 2015 година

¹²⁸ Последната измена и дополнување е во 2009 година, https://www.legislationline.org/download/id/7344/file/Bulgaria_Combating_trafficking_human_being_Act_2003_am2009_en.pdf

помеѓу државните институции, локалните власти, невладините организации и другите актери.

Националната стратегија за борба против трговија со луѓе 2017-2021 на Бугарија цели кон фомирање на ефективни механизми за борба против трговија со луѓе засновани на актуелни емпириски анализи за кривичното дело, спречување на трговијата со луѓе на индивидуално, семејно, социјална група и општество, создавање на доверба во инситуциите и организациите, зајакнување на институциите за ефикасно гонење и осудување на организаторите, навремена поддршка на жртвите и последователна реинтеграција на жртвите во општеството. Во Националниот механизам за упатување¹²⁹ се опишани активностите и соработката на сите чинители во обезбедување на целосна заштита и реинтеграција на жртвите на трговија со луѓе во општеството.

Централен орган задолжен за целокупните аспекти на борбата против трговија со луѓе е Националната комисија за борба против трговија со луѓе. Комисијата формира и локални комисии за борба против трговија со луѓе кои бројат помеѓу 3-7 членови. Локалните комисии се раководени од градоначалникот во избраниот регион. Националната комисија ја координира работата на меѓу ресорската група, ги имплементира политиките и стратегијата, усвојува годишни програми, води кампањи за подигање на јавната свест, развива програми за обуки, ја надгледува работата на локалните комисии и центрите за поддршка и заштита на ЖТЛ и одобрува невладини организации за обезбедување на поддршка и услуги на жртвите.

6.1 Достапни услуги на ПЖТЛ и ЖТЛ во Бугарија

Центрите за привремено сместување и центрите за заштита и поддршка на жртвите на трговија со луѓе кои се управувани од локалните комисии и невладини организации обезбедуваат привремено сместување на жртвите

¹²⁹ https://antitrafficking.government.bg/wp-content/uploads/NRM_Bulgaria_EN.pdf

(10-20 дена), медицинска и психо-социјална поддршка и воспоставување на контакти со членови на нивните семејства. Во центрите за заштита, жртвите добиваат информации за управните и правните постапки, специјализирана психо-социјална и медицинска помош и поддршка во реинтеграција на жртвите на трговија со луѓе.

6.2 Статистика за ТЛ И КМ во Бугарија

Во 2016 година во Бугарија се регистрирани 447 идентификувани жртви на трговија со луѓе. Од вкупниот број на идентификуваните жртви, 409 се жени од кои 36 се на возраст помеѓу 14-18 години и 1 на возраст под 14 години, и 38 мажи од кои 1 на возраст под 14 години и 3 на возраст помеѓу 14-18 години. Најдоминантна е сексуалната експлоатација (329 жртви), потоа, трудовата (31), продажба на органи (1), принудните бракови и слугување (5), продажба на дете (80) и друго. Во 2017 година бројот на ЖТЛ изнесува 508 од кои 444 се жени и 64 мажи. Помеѓу идентификуваните жртви има 64 малолетни лица. Извештајот покажува дека 323 лица биле жртви на сексуална експлоатација, 67 на трудова, 1 на отстранување на органи, 17 заради слугување и 97 за продажба на новороденче. Во 2018 се задржува истиот тренд како и во претходните години каде вкупно се идентификувани 443 жртви (389 жени и 54 мажи а од вкупниот број 57 малолетници. Следствено, најмногу се заради сексуална експлоатација (309), трудова (59), отстранување на органи (2), слугување (8) и продажба на новороденче (64). Во првите 9 месеци од 2019 година 387 жртви на трговија (327 жени, 60 мажи, и 33 деца од вкупниот број). Слично како и претходните години доминира сексуалната експлоатација (258), потоа трудовата (56), слугување (14) продажба на новороденче (51) и отстранување на органи (7). Во годишните извештаи не се наведени националностите и земјите на потекло на жртвите на трговија со луѓе.

	2016 ¹³⁰	2017 ¹³¹	2018 ¹³²	2019 ¹³³
Жртви на трговија со луѓе	447	508	443	387

7. Преглед на состојбата во Романија

Основниот инструмент за борба против трговија со луѓе е кривичниот законик на Романија во кој е посветена цела една глава за трговијата со луѓе и експлоатацијата на ранливи категории. Во овој дел се инкриминирани кривичните дела робство, трговија со луѓе, трговија со дете, принуда за работа, питачење, искористување на дете за барање на материјална помош и користење на услуги од лица за кои се претпоставува дека се жртви на трговија со луѓе (пример сексуални услуги¹³⁴). Други релеванти закони од областа на борба против трговија со луѓе се законот за заштита и промоција на правата на детето, закон за заштита на романските државјанин кои работат во странство, законот за заштита и борба против организираниот криминал и законот за мерки за заштита на жртви на кривични дела

Националната стратегија против трговија за за 2018-2020 има за цел да ги намали последиците и обемот на трговија со луѓе на национално ниво преку интензивирање на борбата со криумчарите, заштита и поддршка на жртвите, истражување на феноменот, следење и истражување на организираниите групи за трговија со фокус на заплена на средствата од кривичното дело и меѓу институционалната соработка.

¹³⁰ Annual Report 2018 National Commission for Combating Trafficking in Human Beings in Bulgaria
<https://antitrafficking.government.bg/en/about#reports>

¹³¹ Ibid

¹³² Ibid

¹³³ Summary Report 2019 National Commission for Combating Trafficking in Human Beings in Bulgaria
<https://antitrafficking.government.bg/en/about#reports>

¹³⁴ Кривичен законик на Романија
[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2018\)042-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2018)042-e)

Централен орган во борбата против трговија со луѓе е Националната Агенција за борба против трговија со луѓе во состав на Министерството за внатрешни работи на Романија. Жртвите на трговија со луѓе се сместуваат во згрижувачки центри кои се менаџираат од страна на државата или невладините организации но и во нивните домови. Во центрите за сместување жртвите имаат пристап до правни услуги, медицински преглед, психо-социјална помош, поддршка за реинтеграција во заедницата, компензација од државата, како и физичка заштита и заштита преку програмата на сведоци доколку жртвата придонесе за осуда на трговците.. Периодот на рефлексива во центрите за сместување е 90 дена¹³⁵.

7.1 Статистика за ТЛ и КМ во Романија

Романија се смета како земја на потекло на жртви на трговија со луѓе кои се тргуваат и експлоатираат во побогатите земји на Европската унија, но и во земји од Западниот Балкан. Бројот на идентификувани жртви на трговија со луѓе во Романија е далеку повисок во споредба со другите држави од Балканот. Треба да се напомене дека малолетните деца сочинуваат скоро 50% од тргуваните лица. За разлика од другите држави каде што имаме присуство на странски жртви на трговија со луѓе, во Романија скоро сите се домашни жртви на трговија со луѓе со одредени исклучоци (жртви од Молдавија и други држави од нивното опкружување). Во 2016 година вкупно се идентификувани 756 жртви на трговија со луѓе. Во однос на полнот, 586 се жени и 170 мажи. Тргуваните деца, кои се од сите возрасти (од 1 до 17 години), сочинуваат 353 од идентификуваните жртви. Со исклучок на 1 лице, сите жртви се државјани на Романија кои биле експлоатирани во западните земји како жртви на трудовата и сексуалната експлоатација. Во 2017 година бројот на жртви изнесува 662 од кои 506 се жени и 156 се мажи. Над 50% од жртвите се малолетни лица (340). Со исклучок на едно лице сите се романски

¹³⁵ https://ec.europa.eu/anti-trafficking/member-states/romania_en

државјани, жртви на трговија со луѓе, експлоатирани заради сексуална и трудова експлоатација.

Во 2018 година се идентификувани 497 жртви од кои 363 се жени 134 мажи, додека од вкупниот број на жртви властите идентификувале 212 малолетници. Само 1 од жртвите била странски државјанин, остатокот се домашни жртви. Најмногу, жртвите биле принудени да даваат сексуални услуги или биле експлоатирани заради работа.

Во 2019 година вкупно се идентификувани 698 жртви на трговија со луѓе од кои 581 се жени и 117 се мажи. Над 40% од идентификуваните жртви се малолетни лица (322 малолетници). Најголем дел од жртвите потекнуваат од Романија (686), потоа Молдавија Латвија и Германија. Најприсутна била сексуалната и трудовата експлоатација.

	2016 ¹³⁶	2017 ¹³⁷	2018 ¹³⁸	2019 ¹³⁹
Жртви на трговија со луѓе	756	662	497	698

¹³⁶ Жртви на трговија со луѓе 2016 година <https://data.gov.ro/organization/agentia-nationala-impotriva-traficului-de-persoane>

¹³⁷ Жртви на трговија со луѓе 2017 година <https://data.gov.ro/dataset/victim-trafic-de-persoane-2017/resource/e95e4da2-e4af-43e0-ad8a-a14f1d76c565>

¹³⁸ Жртви на трговија со луѓе 2018 година <https://data.gov.ro/dataset/victim-trafic-de-persoane-2018/resource/6b38bf46-2783-41c6-ab76-7cd8a67515b9> (пристапено на 30.09.2020)

¹³⁹ Жртви на трговија со луѓе 2019 година <https://data.gov.ro/organization/agentia-nationala-impotriva-traficului-de-persoane> (пристапено на 30.09.2020)

Дел 4

Состојбата со криумчарење на мигранти и трговија со луѓе во Република Северна Македонија

Судска пракса во Република Северна Македонија

1. Општ Преглед на Состојба во Република Северна Македонија

Прашањето на нерегуларната миграција, криумчарењето на мигранти и трговијата со луѓе нашата држава примарно го третира како прашање од безбедносен аспект, па дури потоа од аспект на заштита на правата на жртвите на криумчарење на мигранти и трговија со луѓе. Од овие причини еден од предизвиците со кои се соочува РСМ во спречувањето на КМ и ТЛ е ефикасното обезбедување и управување со границите, како основен предуслов за превенција и спречување на прекуграничниот криминал. Вториот предизвик со кој се соочуваше РСМ во минатото беше обезбедувањето на заштита на лицата кои се јавуваат како жртви на криумчарење на мигранти, како и во случаите на трговија со луѓе во кои како жртви се јавуваат бегалци и мигранти. Со затворањето на Балканската рута, криумчарите забрзано ги возобновија рутите за криумчарење на мигранти во регионот и во нашата држава. Најзастапените рути за криумчарење на мигранти од Грција во Северна Македонија минуваат во близина на селото Моин, западно од реката Вардар, како и селата Стојаково и Селемли источно од течението на реката Вардар. Граничниот премин „Богородица“, се користи за криумчарење на мигранти во патнички и товарни возила, а забележани се и случаи на криумчарење на мигранти во патничките и товарни возови на железничкиот граничен премин „Гевгелија“. За нелегални преминувања на мигранти, криумчарите ја користат и планината Беласица, од каде мигрантите се пренесуваат во областа на Дојран. Поради зголемените мерки на безбедност на зелената граница, забележан е тренд на пораст на обидите за криумчарење на мигранти преку официјалните гранични премини со користење на патнички или товарни возила. Во однос на границата меѓу РСМ и Србија најзастапена е рутата која што поминува низ општина Липково, во

селото Лојане кон селото Миратовац во Србија, како и подрачјето околу селото Табановце, општина Куманово.¹⁴⁰

За обезбедените услуги криминалните групи им наплатувале на мигрантите паричен надоместок, кој зависи од повеќе фактори – број на лица кои се криумчарат, период во кој се врши криумчарењето, итн. Според искази на оштетените мигранти дадени во кривичните постапки надоместокот за криумчарите се движи од 150 евра, па сè до речиси илјада евра. Начинот на плаќање на надоместокот кон криумчарите се менува – па така забележани се случаи на авансно плаќање, но и плаќање по пристигнувањето во посакуваната дестинација или транзит држава, која е договорена за плаќање на одредена рата. За плаќање се користи и брз трансфер на пари, најчесто од страна на семејството на мигрантот кое се наоѓа во некоја од европските држави или државата на потекло¹⁴¹.

Република Северна Македонија во последните 2 години ја ажурираше својата легислатива која се однесува и на борбата против трговија со луѓе и криумчарење на мигранти со носење на нови законски решенија како што беше носењето на Законот за странци и законот за меѓународна и привремена во 2018 година (и подзаконските акти кои што произлегуваат од нив), консолидација на законот за заштита на децата во 2018 година, измени на кривичниот законик во делот со некажнување на жртви на трговија со луѓе, усвојување на новиот Законот за социјална заштита усвоен во 2019 година и слично.

Како одговор на мешаните миграциски движења што се појавија во 2015-2016 година, Националната комисија за борба против трговијата со луѓе и илегална миграција разви стандардни оперативни процедури (СОП) за процесуирање на ранливите категории на мигранти (2015) и СОП за третман на непридружувани и разделени деца (2016) како и стандардни оперативни

¹⁴⁰ МАПИРАЊЕ НА КРИУМЧАРЕЊЕТО МИГРАНТИ ВО РЕГИОНОТ НА ЗАПАДЕН БАЛКАН, Д-р Слободан Цвејќ и Санде Китанов, Меѓународна организација за миграции-ИОМ, 2017 година

¹⁴¹ Извештај Трговија со луѓе и криумчарење на мигранти во РСМ (МЗМП)

процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе (2018). Поради високиот број на нерегуларни минувања, мигрантите често доаѓаа во ризик да бидат искористени или експлоатирани. Ваквата состојба водеше до зголемување на бројот на случаи на ТЛ, но во пракса недостасуваше соодветна идентификација на жртвите на трговија. За таа цел националната комисија за борба против трговија со луѓе, во 2016, разви генерални индикатори за почетна/прелиминарна идентификација на претпоставени и на потенцијални жртви на трговија со луѓе во мешаните миграциски текови.

Жртвите на трговија со луѓе се згрижуваат во Центарот за жртви на трговија со луѓе, јавна институција за заштита на ЖТЛ управувана од МТСП. Во него се сместени ЖТЛ, како домашните така и странските лица со одобрен привремен престој. Директна помош во рамките на засолништето обезбедуваат и невладините организации „За среќно детство“ и „Отворена порта – Ла страда“. Ранливите категории на мигранти како и потенцијалните жртви на трговија со луѓе се сместуваат во прифатниот центар за странци. Меѓутоа, имајќи предвид дека условите во прифатниот центар за странци се многу лоша и под нивото на пристојни стандарди, Владата се обврза да изгради целосно нов центар за странци, а ранливите категории на мигранти како што се малолетни лица, жени, лица со посебни потреби и други привремено се сместуваат во прифатниот центар за баратели на азил.

1.1 Статистика за КМ и ТЛ во РСМ

Официјалните извештаи покажуваат дека бројот на жртви на трговија со луѓе во Република Северна Македонија е релативно мал во споредба со другите земји од соседството. Помеѓу 2016 и 2019 година, беа идентификувани само 23 жртви од кои 15 беа деца. Идентификуваните странски ЖТЛ во најголем дел потекнуваат од регионот на Западен Балкан, односно 5 жртви по потекло од Србија, Албанија и БиХ и две жртви (2) од Косово. Помеѓу нелегалните мигранти кои што транзитираа низ РСМ нема идентификувани жртви на

трговија со луѓе што престасува дополнителен показател на комплексната и предизвиците со кои се соочија државните органи.

Поединечно по години, во 2016 година во РСМ се идентификувани 6 жртви на трговија со луѓе, сите жени, меѓу кои 3 се деца и еден странски државјанин. Воедно, институциите идентификувале вкупно 122 потенцијални жртви на трговија со луѓе, од кои 78 беа полнолетни и 44 деца. Дури 120 лица се идентификувани помеѓу илегалните мигранти кои транзитираа низ РСМ. Мобилните тимови во транзитните центри Винојуг во Гевгелија и Табановце, извршиле 3295 упатувања на мигранти до организации и институции што нудат услуги во овие центри. Директна помош од страна на мобилните тимови добиле вкупно 8627 мигранти и бегалци со посебни потреби во вид на храна и непрехрамбени продукти.

Според податоците на Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција, во текот на 2016 година поднесени се 77 кривични пријави за вкупно 102 лица за сторено кривично дело криумчарење на мигранти. ОЈО поднесе наредби за спроведување на истражни постапки против 56 лица, обвинение против 33 лица, а за 3 лица се донесени пресуди за отфрлање на кривичната пријава. Со спогодба донесени се пресуди за 21 обвинет, а по предлог спогодба по спроведена истражна постапка донесени се пресуди за 19 обвинети лица.

Јавното обвинителство за организиран криминал има поднесено 2 кривична пријава против 8 лица за кривичното дело трговија со луѓе и 1 кривична пројава против 6 лица за трговија со дете. Основниот суд Скопје 1 Скопје примил 91 предмети за 106 лица за трговија со луѓе и илегална миграција. Од нив завршени се 83 предмети и осудени се 99 лица (96 мажи и 3 жени). Во 2016 година, вклучувајќи ги и пресудите по предмети кои се започнати пред 2016 година изречена е казна затвор во вкупно 69 предмети за 85 лица, додека условна осуда е изречена во 14 предмети за вкупно 14 лица. Времетраењето на изречените мерки затвор се движат од 8 месеци до 18 години, а во затвор ефективно се спроведени вкупно 47 лица. Со 72 пресуди

е извршена конфискација на предмети, вклучително и 5 пресуди со кои се одземени парични средства.

Вреден за споделување е еден карактеристичен случај на идентификување на ПЖТЛ откако била сузбиена група на криумчари на мигранти во 2016 година. Во соработка меѓу македонските и германските власти е откриена осумчлена криминална група која вршела криумчарење на мигранти, при што од 50-те криумчарени мигранти од Авганистан, Пакистан и Ирак, 31 лице биле идентификувани како потенцијални жртви на трговија со луѓе. Осумчлената криминална група со користење на физичка сила и присила воспоставила контрола над групата мигранти користејќи ја нивната ранливост и немоќ, со цел преку изнуда на парични средства да оствари материјална корист за себе, со што мигрантите ги довеле во состојба на жртви на криумчарење. Дел од пронајдените мигранти беа сместени во Прифатниот центар за странци, а дел од нив во безбедната куќа.

Во 2017 година вкупно се идентификувани 2 домашни жртви на трговија со луѓе, 1 маж и 1 жена. Едно лице од идентификуваните жртви е малолетно лице. Во истиот период се идентификувани 97 потенцијални жртви на трговија со луѓе од кои 41 беа деца, додека од вкупната бројка на потенцијални жртви 75 се идентификувани помеѓу илегалните мигранти во државата.

Во текот на 2017 година од Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција се поднесени 11 кривични пријави против 22 лица за сторено кривично дело криумчарење на мигранти од член 418-б од КЗ. За 2 од лицата кривичните пријави се отфрлени, а за едно лице е донесена пресуда по предлог спогодба во скратена постапка. Поднесени се обвинителни предлози против 8 лица, наредби за спроведување на истражна постапка против 20 лица, при што за 4 лица постапката е запрена, а за 10 лица е донесена пресуда по предлог спогодба во текот на истражната постапка.

Обвиненија се поднесени против 17 лица. За 2 лица се донесени пресуди по предлог спогодба, за 22 лица се донесени првостепени пресуди, за 13 лица второстепени пресуди, и на 7 лица казните им се потврдени.

Јавното обвинителство за организиран криминал има поднесено 3 кривични пријави против 3 лица за кривичното дело трговија со дете, додека во истиот период нема поднесени нови кривични дела за кривичното дело трговија со луѓе.

Во Основниот суд Скопје 1, Скопје примени се 41 предмет за кривични дела поврзани со криумчарење на мигранти и трговија со луѓе, кои се однесуваат на 53 лица. Завршени се 43 предмети и осудени 43 лица. По предметите примени претходните години донесени се 33 пресуди со кои се изрекуваат казни затвор за 33 лица, а условна осуда е изречена во 3 предмети за 3 лица. Времетраењето на изречените казни затвор е од 8 месеци до 15 години. Во текот на 2017 година спроведени се во затвор 47 лица осудени за кривични дела кои се однесуваат на криумчарење на мигранти и трговија со луѓе. Со една пресуда е извршена конфискација на имот и имотна корист, а одземање на предмети е извршено во 18 предмети

Во 2018 година се бележи зголемување на активностите на институциите во борба против трговија со луѓе, особено поради формирањето на мобилните тимови со што се зајакна борбата против трговијата со луѓе во РСМ. Во овој период се идентификувани 9 жртви на трговија со луѓе, сите жени, меѓу кои 6 се деца. Помеѓи ЖТЛ има еден странски државјанин од Албанија. Актерите вклучени во оваа област имаат идентификувано вкупно 124 ПЖТЛ меѓу кои над 2/3 или 87 се деца. Карактеристично е што во оваа бројка само 20 од потенцијалните жртви се идентификувани помеѓу нелегалните мигранти. Мобилните тимови идентификувале 104 потенцијални жртви.

Во текот на 2018 година од Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција се поднесени 46 кривични пријави против 73 лица за сторено кривично дело криумчарење на мигранти од член 418-б

од КЗ. За 32 лица поднесени се обвиненија од кои за 20 лица донесени се првостепени осудителни пресуди. Во 13 предмети против 21 лице се донесени наредби за спроведување на истражната постапка.

Истовременото, органите за прогон преку ОЈО за организиран криминал и корупција поднеле 4 кривични пријави против 13 лица за кривичното дело трговија со луѓе.

Во основниот суд Скопје 1 Скопје, во текот на 2018 година се примени вкупно 60 предмети за 82 лица од кои завршени се 48 предмети и обвинети се 66 лица. Казна затвор е изречена на 20 лица, додека условна пресуда е изречена на 20 лица. Времетраењето на казните затвор се движат од 1 до 6 години. Како резултат на пресудите извршена е конфискација на 150 евра и 1620 денари, и одземени се 2500 евра и 200 денари.

Во 2019 година се забележува благо намалување на бројката на идентификувани жртви на трговија со луѓе. Од 6-те идентификувани жртви, сите жени, 4 жртви се деца додека бројот на странци ЖТЛ е 3, сите од земјите на соседните земји (2 од Косово и 1 од БиХ). Воедно, државните органи идентификуваа 124 потенцијални жртви на трговија со луѓе, од кои 85 беа деца. Од вкупниот број на идентификувани ПЖТС, 29 се странци кои имале статус на ПЖТЛ а 14 од нив се помеѓу нелегалните мигранти.

Јавното обвинителство за организиран криминал и корупција поднесе 52 кривични пријави за криумчарење на мигранти по член 418-б од КЗ против 78 лица. За 5 лица донесени се пресуди врз основа на предлог спогодба во претходна постапка. Првостепени осудителни пресуди се донесени против 21 лице од кои на 10 се изречени затворски казни, а на 11 лица условна осуда.

Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција поднесе 3 кривични пријави против 5 лица за кривичното дело трговија со дете по член 418 од КЗ.

Во основниот суд Скопје 1 Скопје, се примени 58 предмети за 123 лица од кои завршени се 55 предмети и обвинети 96 лица. Казна затвор во 44 предмети е изречена на 50 лица која се движи од од 1 до 13 години, додека условна пресуда е изречена на 33 лица. Како резултат на овие пресуди не е направена конфискација на имот или други парични средства.

Табеларен приказ за трговија со луѓе во РСМ

	2016 ¹⁴²	2017 ¹⁴³	2018 ¹⁴⁴	2019 ¹⁴⁵
ЖТЛ	6	2	9	6
Потенцијални жртви	122	97	124	124
Странци – жртви на трговија со луѓе	1	/	1	3
Деца	3	2	6	4
Кривични пријави	3	3	4	3
Лица опфатени со кривични пријави за ТЛ	14	3	13	8
Ново примени предмети во СУД за ТЛ и КМ	91	41	60	58
Завршени предмети во СУД за ТЛ и КМ	83	43	48	55

Треба да се напомене дека во Република Северна Македонија се забележува интензивирање и поголема посветеност на институциите и невладините организации во идентификување на ПЖТЛ и намалување на ризиците нелегалните мигранти да станат жртви на трговија со луѓе и криумчарење на мигранти. Исто така се забележува и процес на јакнење на капацитетите за борба против трговија со луѓе со формирањето на пет мобилни тимови за подрачјата во и околу Скопје, Гевгелија, Куманово, Битола и Тетово и Националната единица за сузбивање на криумчарење на мигранти и трговија со луѓе. Откриени се забележителен број на случаи на трговија со луѓе и

¹⁴² Извештај на Националната комисија за ТЛ за 2016 година, достапен [тука](#)

¹⁴³ Извештај на Националната комисија за ТЛ за 2017 година, достапен [тука](#)

¹⁴⁴ Извештај на Националната комисија за ТЛ за 2018 година, достапен [тука](#)

¹⁴⁵ Извештај на Националната комисија за ТЛ за 2019 година

криумчарење на мигранти, при што голем дел од овие случаи се завршени со осудителни судски пресуди. Сепак, активностите на организираните криминални групи кои се занимаваат со криумчарење на мигранти и трговија со луѓе продолжуваат, а во кривичните постапки не е осуден ниту еден полициски службеник и покрај бројни сомневања за соработка помеѓу криминалните групи и определени полициски службеници. Во последниве неколку години РСМ го задржа нивото 2 во борбата против трговија со луѓе, како што е наведено и во последниот извештај за 2019 година на Стејт департментот која само по себе покажува дека државата сеуште се соочува со предизвици и не ги исполнува целосно стандардите за поефикасна борба против трговија со луѓе. Во препораките од последниот извештај се укажува дека е неопходно енергично испитување, пронаоѓање, кривично гонење и осудување на криумчарите, вклучувајќи ги и полициските службеници кои се нивни соучесници.

2. Судска пракса во РСМ - пресуди за случаи поврзани со трговија со луѓе во Република Северна Македонија

Од официјалните податоци, за периодот кој што е предмет на овој труд, може да се констатира дека во РСМ бројот на судски предмети за трговија со луѓе/дете по членовите 418 а и 418-г од КЗ кои што биле инициран и успешно завршени е многу мал имајќи во проедвид комплексноста и бројните предизвици РСМ. Голем дел од предметите каде се појавуваат странци кои нелегално се затечени во РСМ, во Основниот суд Скопје 1 завршуваат како предмети за криумчарење на мигранти иако на првичен изглед можеби постоеле одредени индиции што упатуваат на кривичното дело трговија со луѓе за која се предвидува и поголема казна. Ова покажува дека во фаза на истрага или во фаза на доказната постапка, инситуциите не успеале да

соберат доволно докази и со тоа да докажат дека одредено кривично дело наместо како криумчарење на мигранти би се водело како трговија со луѓе.

Во однос на кривичните дела поврзани со трговија со луѓе, каде како жртви се јавуваат наши државјани, се бележи тренд на зголемени активности на институциите во однос на превенција и заштита на ЖТЛ. Ваквото посветување на органите на прогон има позитивен импакт бидејќи кривичните дела откриени и процесуирани во периодот 2016-2019 година одат во прилог на исполнување на препораките на ГРЕТА и од извештајот на Стејт депарментот во делот на гонење и казнување на сторителите на кривичните дела и заштита на жртвите.

Во прилог на наведеното е фактот дека во предметниот период од страна на Основниот суд Скопје 1 донесени се вкупно 9 пресуди поврзани со трговијата со луѓе, додека од страна на Апелациониот суд во Скопје се донесени 2 пресуди¹⁴⁶.

Преглед на првостепени и второстепени пресуди донесени во периодот од 2016 до 2019 година

Година на пресуда	Кривично дело	Вид на експлоатација	Број на осудени	Пол на осудени	Етничка припадност на осудени	Вид и висина на казна	Имотно-правно побарување	Пол на жртвата	Етничка припадност на жртвата	Статус
Пресуда КОК 20/16 од 17.05.2016	Трговија со луѓе	Трудова	1	машки	македонец	условна осуда(2 год казна затвор доколку не изврши к.д во рок од 5 год)	Не предјавиле	2 машки	македонци	
Пресуда 67/15 од 14.12.2017	Трговија со луѓе	Сексуална	1	машки	албанец	условна осуда(2 год казна затвор доколку не изврши к.д во рок од 5 год)	не предјави	женски	странски државјанка	

¹⁴⁶ Пресуди добиени преку барање за слободен пристап до информации од јавен карактер

Пресуда 76/14 од 05.11.2018	Трговија со луѓе	Сексуал на	1	машки	албанец	условна осуда(2 год казна затвор доколку не изврши к.д во рок од 5 год)	не предјави	женск и	Странс ки државј ани	
Пресуда 45/15 од 28.05.2018	Трговија со луѓе	Сексуал на	2	машки	2 албанци	условна осуда(2 год казна затвор доколку не изврши к.д во рок од 5 год)	упатена на граѓански спор	женск и	странс ки државј анка	
Пресуда КОК 83/18 од 83/18 од 19.11.2018	Трговија со дете	сексуалн а	1	женско	босанка	4 години и 6 месеци	упатена на граѓански спор	1 женск о	албанк а	
Пресуда КОК 52/18 од 12.09.2018	Трговија со дете	Сексуал а и присиле н брак	3	Женско 2 машки	Ромка Турчин турчин	13 години 12 години 12 години	нема податоци	1 женск о	македо нка	
Пресуда КОК 66/16 од 16.12.2019	Трговија со дете	Присиле н брак	1	машки	турчин	7 години	Нема податоци			
Пресуда КОК 92/18 од 25.10.2019	Трговија со дете	Сексуал на	2	Женско и машко	македон ци	8 години 10 години	упатена на граѓански спор	1 женск о	албанк а	
Пресуда КОК VIII 35/15 од 20.03.2019	Трговија со дете	Сексуал на	1	машко	македон ец	8 години	Не предјавил а	1 женск о	македо нка	
Пресуда КОКЖ 10/16 од 18.04.2016 Жалба на осудена и ОЈО	Трговија со малолет но лице	сексуалн а	1	женско	албанка	Од 6 години на 8 години	400.000 за остатокот на граѓански спор	2 женск и	2 албанк и	Преиначена првостепен а пресуда во однос на кривичната санкција КОК 67/12
Пресуда КОКЖ 59/16 Жалба на ОЈО	Трговија со луѓе	трудова	1	машки	македон ец	Од условна осуда во 2 години казна затвор	Не предјавил е	машк и	македо нец	Преиначена првостепен а пресуда во однос на кривичната санкција КОК 20/16
Пресуда КОЖ 68/19 првостепен а 83/18 од 19.11.2018	Трговија со дете	Сексуал на	1	женско	босанка	Од 4 години и 6 месеци во 8 години казна затвор	упатена на граѓански спор	женск и	албанк а	Преиначена првостепен а пресуда во однос на кривичната санкција КОК 83/18

3. Судски пресуди на ТЛ

3.1 Трговија со луѓе¹⁴⁷

Во овој случај се работи за сексуална експлоатација на странски државјанин во нерегистриран ноќен бар во Република Северна Македонија. Трговецот, македонски државјанин и сопственик на ноќен бар, кон крајот на ноември 2002 година ја купил жртвата на трговија со луѓе и со употреба на сила вршел експлоатација на жртвата заради проституција. Трговецот со возило, од неговиот бар, ја превезувал во нерегистриран ноќен бар во друга локација каде жртвата се користела како танчерка, а во вечерните часови била присилена да дава сексуални услуги во хотел со заинтересирани клиенти. Парите заработени од сексуалните услуги ги задржувал трговецот, а жртвата била вратена во соба над неговиот ноќен бар и бесправно била заклучена и задржана таму. При рутинска контрола на 25 декември 2002 година, полицијата ја нашла жртвата кај трговецот и поднесува кривична пријава против него за кривичното дело трговија со луѓе по член 418-а, став 1 од КЗ. На сторителот судот му изрекува алтернативна мерка - условна пресуда со затворска казна во врметраење од 2 години која нема да се изврши доколку сторителот во наредните 5 години не стори ново кривично дело.

Во овој случај, Јавното обвинителств за организиран криминал и корупција побара трговецот да биде казнет со затворска казна предвидено во членот 418-а каде се препишува санкција од **најмалку 4 години затвор за трговците** со луѓе. Меѓутоа основниот суд Скопје 1, по признавањето на делото од страна на сторителот, ги зема во предвид олеснителните околности, побарани од трговецот, и го осудува на условна казна затвор, без

¹⁴⁷ Пресуда КоК 67/15 од 14.12.2017 година

истата да биде ефектуриана во затворска казна доколку трговецот не стори ново кривично дело.

Жртвата од овор случај, била сослушана на 14.04.2016 година од судот и детално ги опишала префрлувањата од еден во друг ноќен клуб, односно од една локација во друга локација. Според кажувањата на жртвата, откако била пронајдена од полицијата, таа е однесена, прво во полициска станица а потоа во прифатниот центар за странци каде престојувала еден месец пред да биде **ДЕПОРТИРАНА во родната земја**. Жртвата истотака истакнала дека не го познава трговецот ниту пак барот кој е во сопственост на трговецот, спротивна изјава на таа од трговецот кој го признал делото и вината пред суд.

Изјавата на жртвата била делумно прифатена со образложение дека одредени активности не биле посочени од страна на жртвата бидејќи истата имала за цел да ги прикрие дејствијата на трговецот со тенденција да се намали неговата одговорност и да избегне кривичната одговорност. Судот за олеснителни околности го посочи признавањето на делото, возраста, семејните врски, и фактот дека жртвата немаше никакво имотно побарување и не се вклучи кон кривичниот прогон. Од тие причини судот му изрече алтернативна мерка условна осуда.

Во овој случај, што датира од 2002 година, може да се констатира дека властите во тој период не вложиле доволно труд за промена на исходот на овој случај. Наместо да и се даде целосна заштита на жртвата и другите ПЖТЛ кои што биле најдени во ноќниот клуб при полициската контрола, жртвата е сместена во прифатниот центар за странци и како нелегален мигрант (странец) која работела во клубот ,без дозвола за престој и работа, била депортирана во матичната земја. Од пресудата не може да дојде до позитивен заклучок дека државните органи вложиле напори да работат повнимателно со жртвата, да и овозможат пристап до услуги, здравствена заштита, правна помош, психо-социјална поддршка, да и понудат престој во државата и мерки за ресциајлизација, со што би ја спремиле жртвата за

судската постапка и можеби би обезбедиле поинаква завршница и повисока пресуда за трговецот. Напротив, жртвата во овој случај, со конфузните изјави, сведочење и тврдењето дека не го знае трговецот несвесно придонела трговецот да добие поблага казна од законски пропишаното и со тоа правдата да биде задоволена

Органите на прогон (полицијата) придонеле жртвата да се чувствува несигурна, уплашена, да одбива да соработува. Бидејќи истата после краток временски престој во прифатниот центар е депортирана во матичната држава упатува на заклучок дека државните органи не успеале да одговорат на овој предизвик што би резултирало со повисока казна за трговецот.

Жртвата во овој случај не сведочела во ниедно роиште, бидејќи била депортирана во родната земја. На нејзе и е земена изјава во матичната држава на 14.04.2016 година (за една претходна изјава дадена пред ОЈО на 01.02.2008 година, жртвата тврдела дека не дала таква изјава пред тоа тело и дека потписот на таквоот записник не е нејзин). Проблематично за овој случај е долготрајноста на постапката. Временската разлика од повеќе од 15 години од времето на извршување на кривичниот настан до времето кога овој случај добива судска завршница е огромен. Временската разлика овозможува ваквите кривични дела да завршат со поблаги казни и со тоа трговците да ги избегнат санкциите, бидејќи во толкава временска разлика се забораваат битни факти, се губат докази, релевантни податоци и детали за кривичните дела и оттука многу е лесно страната што го застапува трговецот да го напаѓа кредибилитетот на изјавата на жртвата и на другите докази кој во минатот се собрани но не биле навремено процесуирани. Кривичниот настан се случил во 2002 година а пресудата е донесена во 2017 година што укажува дека правниот систем многу споро делуваше. Зашто било потребно повеќе години на ЈО да го проследи овој случај, во 2014 година, останува мистерија. Во овој случај на површина излегуваат многу сомнителни дејствија кои што биле преземани со задоцнување од страна на институциите и можеби директно придонесувале сторителот да за добие

многу поблага казна од законски пропишаната, сетот тоа како последица на недостаток на докази, заборавени настани, променета изјава на жртвата и слично.

3.2 Трговија со дете¹⁴⁸

Случајот е поврзан со трговија на малолетно дете од 14 години, државјанин на РСМ, за сексуална експлоатација и присилен брак. Сторители, односно трговците на ова кривично дело се 3-ца македонски државјани, кои го извршиле делото трговија со деле во периодот помеѓу декември 2017 година и Февруари 2018 година.

Жртвата, од дом за деца, побегнала од домот и завршила кај трговците кои користејќи ја нејзината немоќ, со закани притисоци и психичко насилство го принудила детето на сексуални услуги со поголем број на лица во денот. Корисниците на сексуалните услуги со детето надоместот и го платиле на трговецот (сторителот на делото). Жртвата, кога се пожалила дека била со повеќе лица во една ноќ, трговецот со употреба на сила и физичко малтретирање ја принудила да продолжи да дава сексуални услуги на клиентите и и се заканила дека ако не биде послушна ќе ја повреди нејзината сестра и дека ќе и го направи животот пекол.

Жртвата, иако малолетно дете, била принудена да консумира разновидни алкохолни пијалоци без храна и да ги забавува мажите во пригратски угостителски објекти. Откако трговецот заработил одреден износ на пари, жртвата била засолента во куќата на вонбрачниот сопруг (исто така осуден за овој случај) 10 дена, кој исто така сексуално ја злоставувал си употреба на физичка сила. Вонбрачниот пар ја присилиле жртвата и на физичка работа, да присуствува и активно се вклучи на нивните интимни односи и ја нуделе жртвата на нивниот внук (исто осуден за овој случај) секогаш кога тој ќе одел кај нив. Дополнително, внукот на трговецот, по претходен договор,

¹⁴⁸ Пресуда КОК 25/18 од 12.09.2018 година

ја препродавал жртвата за сексуална експлоатација на трети лица за паричен надомест. За движење од едно во друго место, трговецот користел такси превоз а превозот го плаќала со сексуална експлоатација на детето.

Во првиот обид да побегне, жртвата била фатена во автобуска станица и вратена во домот на трговецот. Таму била физички малтретирана со нанесување на телесни повреди со изгореници.

Во Јануари 2018 трговецот договорил брак на жртвата со друго лице. Додека пресојувала во „новата улога“, жртвата била продавана за секулана експлоатација. Сепак, по дознавање дека е бремена, трговецот ја однел жртвата во локалната автобуска станица, и купила карта да абортира и да се врати, заканувајќи се дека ако пријави во полиција животот ќе и биде пекол. Во февруари 2018, жртвата го пријавил случајот во невладина организација кои го известиле центрот за социјална работа и полицијата.

За овој случај трговецот и соучесниците се казнети за делото трговија со дете, согласно членот 418-г и добиле високи затворски казни, и тоа трговецот казан затвор од 13 години, додека соучесниците (вонбрачното другар и внукот на трговецот) по 12 години затвор. Изречените казни во овој предмет се резултат на признавање на делото од страна на сите осудени лица. Но по жалбата на ОЈО за организиран криминал и корупција на изречените казни, апелациониот суд на 11.02.2019 година ги гозлемува казните на 17 години за трговецот и 14 за соучесниците.

Овој случај од моментот на пријавување до неговиот крај се спроведува за релативно краток временски период. Сторителите на кривичното дело се осудени со релативно високи казни како што и се пропишано со КЗ, настан што оди во насока на барањата и препораките на ГРЕТА и другите релевантни институции за поригорозни санкции за трговците. Сепак загрижува фактот што жртвата не е советувана да бара материјална штета која би била извшена со конфискација на имотот на сторителите.

Од пресудата не може да се извлече заклучок за статусот на жртвата, дали институциите се погрижиле за неа, дали добила одредена услуга, дали е сместена во згрижувачко семејство или пак повторно е вратена во домот за деца, дали и е понудена пихо-социјална поддршка и слично. Бидејќи се сеуште не е воспоставен фондот за компензација на жртвите на кривичните дела, жртвата не добила никаква оштета. Државата има потреба што поскоро да го воспостави државниот фонд за компензација на жртвите на кривични дела со цел поддршка на ресоцијализацијата и реинтеграцијата на жртвите на кривични дела, особено жртвите на трговија со луѓе.

На крај може да заклучиме дека во РСМ се забележува интензивирање на борбата против трговија со луѓе и нелегалната миграција. Случаите од последните години даваат надеж дека овој феномен е ставен во фокусот на органите за прогон, и дека тие ефикасно ќе се справат со трговијата со луѓе. Ригорозните и драконски казни за трговија со луѓе кои се изрекуваат во последните години, за разлика од минатото, ќе делуваат превентивно и ќе ги одврата потенцијалните сторители на овие кривични дела. Сепак е пожелно во секој предмет да се советува жртвата да бара оштета од трговците без разлика дали трговците имаат или не регистриран имот и други материјални средства на нивно име. Ваквиот пристап ќе ја зајакне довербата на жртвите и ќе придонесе во било кој момент да може се изврши од стекнатиот имот на трговците и се компензира жртвата. Само со ваков пристап, државниот фонд за компензација на жртвите на кривични дела ќе има кондиција во секој момент да плати компензација на жртвите и со тоа можеби придонесе во развој на нивниот социјален живот.

Заклучоци и препораки

Државите на Југоисточна Европа се познати по фактот дека се држави на извор, транзит и дестинација на жртви на трговија со луѓе. Жртвите од

државите на ЈИЕ се најдени во значителни бројки во развиените земји во Европа. Трговијата со луѓе во ЈИЕ вклучува повеќе форми на експлоатација и принуда. Официјалните податоци покажуваат дека покрај сексуалната експлоатација како најраспространета форма, се повеќе се забележува трудовата експлоатација која е во подем. Значително е зголемено и присуството на деца кои се тргувани, внатрешно или транснационално, главно заради сексуална експлоатација. Загрижувачки е фактот што децата се користат и за питачење, труд, извршување на ситен криминал како и договорени принудни бракови. Најранливите групи се социјално маргинализираните групи, вклучително и ромските заедници и децата на улица, како и невработените и невработените млади луѓе.

Во регионот на ЈИЕ се претпоставува дека официјалните бројки на откриени случаи на трговија со луѓе претставуваат само еден дел од вистинската бројка и трендови на трговија со луѓе во секоја од земјите на ЈИЕ. Податоците од последните години упатуваат дека бројот на лица кои се жртви на трговија со луѓе е намален под 2000 лица кумулативно во сите држави, но овие трендови треба да се земат со резерва имајќи предвид дека секоја држава има свои предизвици со кои се соочува и оттука не е јасно колку тие се успешни во откривање и целосно истражување на сите сомнителни случаи на трговија со луѓе. Се забележува и континуиран пораст на бројот на домашни жртви на трговија со луѓе кои се внатрешно тргувани, и тој феномен прави дополнителен притисок на органите да ги истражат и откријат домашните жртви и казни трговците.

Сите држави ги имат усвоено потребните политики, стратегии и процедури за превенција на трговијата со луѓе и давањето на поддршка на жртвите на трговија. Сепак економскиот развој, благосостојба и финансиските можности на државите од ЈИЕ за вистинска заштита на жртвите на трговија со луѓе, особено внатршните жртви, наидува на сериозни предизвици. Привременото згрижување на жртвите на трговија со луѓе, периодот на рефлексива каде што жртвата треба да се рехабилитира и овозможи истата да соработува со

органите на прогонот за кривично гонење и осудување на трговците не нуди долготрајно решение за ЖТЛ. Долготрајните судски постапки и лимитираното привремено згрижување на жртвите во shelter центрите ја доведува во прашање соработката на жртвите со институциите и органите на прогонот, па дури и нивното охрабување да ги пријават делата на органите на прогонот. Ова особено важи за периодот после иницијалната рефлексива кога на жртвите не им се нуди долгорочна алтернатива за рехабилитација и реинтеграција во заедницата. Дополнителен предизвик на институциите во борбата против трговијата со луѓе е и незначителната заплена на имотот и средствата на трговците, особено во ситуација на организирани транснационални криминални групи. Засега трговците усмешно успеваат да го заштитат нелегално стекнат имот и средства преку експлатација на жртвите, додека од друга страна жртвите кои пријавуваат и соработуваат со институциите не добиваат компензација од државите каде биле затечени во заложништво и најсурово експлатирани.

Покрај големите предизвици со кои се соочуваат државите а и самите жртви на трговија со луѓе, со цел поефикасна борба на овие кривични дела и ефикасна заштита на жртвите на трговија со луѓе, потребно е државите да преземат дополнителни активности кои ќе придонесат за успешна борба против трговијата со луѓе.

- Државите од Западен Балкан, со поддршка на ЕУ, треба да создадат нови, итно потребни механизми за прекугранична соработка за заштита на сите жртви на криумчарење и трговија со луѓе. Ова вклучува подобра идентификација на жртвите на трговија со луѓе и обука на релевантни службеници за да се обезбеди жртвите да бидат упатени до националните служби одговорни за нивната заштита
- Потребно е јакнење на билатерална и регионална соработка помеѓу Националните комисии за борба против трговија со луѓе и размена на искуства со склучување на договори и меморандуми за соработка;

- Системско регистрирање, идентификација и процедури за проверка и проценка на мигрантите при првиот контакт со релевантните власти во земјите од ЈИЕ. Неконзистентниот пристап при регистрацијата, идентификување и проверка на мигрантите при нивното пристигнување, од страна на граничните власти (вклучувајќи и актерите кои не се дел од полициските власти) ја подрива способноста за рано откривање на ПЖТЛ. Додека некои влади во регионот имаат изготвено процедури за почетна регистрација и проверки, истите не се применуваат на конзистентен начин, а во некои случаи, и воопшто не се применуваат.
- Потребно е воспоставување на системи за заштита и помош на мигранти и ранливи категории. Во регионот, не постојат целосно разработени системи за идентификација, заштита, помош и поддршка на новите категории на жртви на трговија со луѓе, коишто произлегуваат од движењата на мешаната миграција, особено за децата и ранливи категории на лица изложени на ризик во однос на ТЛ.
- Потребно е конзистентно користење и следење на социјалните медиуми, интернетот и проверка на мобилните телефони имајќи во предвид дека со развојот на технологиите се развиваат и нови форми на трговија и регрутирање на жртви со користење на интернет, социјални мрежи и други технологии за комуникација.
- Потребно е зголемување на човечките ресурси и капацитети кои се директно инволвирани и надлежни за идентификација на ПЖТЛ И ЖТЛ помеѓу мигрантската популација. И покрај тоа што постојат воспоставени системи за борба против ТЛ во регионот, за кои се распоредени ресурси, овие системи треба да разработат соодветни капацитети во рамки на постоечките ресурси за правилно идентификување на ПЖТЛ и ЖТЛ. Персоналот не е сè уште компетентен за правилно откривање и кривично гонење на случаите со трговија со луѓе. Материјалните ресурси сè ограничуваат бидејќи

- државите не издвои трајни буџетски средства за финансирање за превенцијата и заштитата на ПЖТЛ и ЖТЛ
- Државите треба да ги приберат и анализираат податоците за ранливоста на мигрантите во однос на експлоатација, злоупотреба, како и ТЛ со цел да се изготват политики за ТЛ. Прибирањето на податоци треба да се поврзе со постоечките системи за управување со случаи, за да им овозможи на владите да следат и изработат профили на ранливост на мигрантите за да обезбедат ефикасна распределба на ресурсите и ублажување на ризиците од истите.
 - Потребно е воведување на проактивни мерки за спречување кои се насочени кон жените и девојките кои доживеале насилство или злоупотреба долж рутата за миграција или пред нивното патување.
 - Подигање на свеста кај актерите за ТЛ за специфичниот културен контекст на миграциските текови со цел да се подобри давањето на услуги
 - Подобрување на стандардите за рехабилитација и реинтеграција во земјите во кои се идентификувани вакви предизвици во овие области, како за домашните жртви, така и за државјани од трети земји кои се ПЖТЛ и ЖТЛ. Земјите треба да ги ревидираат политиките и процедурите за да идентификуваат области за подобрување на истите како на пример „Стандарди за социјална грижа за реинтегрирање на жртвите од трговија со луѓе“ во Албанија.
 - Да се изготват стандарди за долготрајна рехабилитација и реинтеграција како за домашни ПЖТЛ и ЖТЛ така и за државјани од трети земји кои се ПЖТЛ и ЖТЛ, без оглед на определените трајни решенија (на пр., доброволно враќање, привремен престој или подолгорочна интеграција)
 - Да се зајакне соработката и координацијата помеѓу актерите за Управување со миграција и Обвинителите, во врска со кривични дела извршени против мигранти, вклучувајќи и ТЛ

- Обезбедување на поддршка за функционирање на Фондот за директна асистенција, како на жртвите на трговија со луѓе така и на потенцијалните жртви, со цел обезбедување на реинтеграција и ресоцијализација на истите и превенција и намалување на ризиците за појава на ТЛ кај потенцијалните жртви;
- Превентивни активности кон децата на улица и сензибилизирање и препознавање на овој феномен особено од страна на кадрите во образовниот систем;
- Подготовка на индикатори за идентификација на жртви и на трговија со луѓе специјализирани за здравствени работници;
- Превентивни активности кон децата на улица и сензибилизирање и препознавање на овој феномен особено од страна на кадрите во образовниот систем;
- Зајакнување на системот за борба против трговија со луѓе, особено во делот на трудовата експлоатација, едукации и соработка со надлежните инспекторати, синдикати и вклучување на приватениот сектор;

БИБЛИОГРАФИЈА

Анализа на законодавството и примената на Стандардните оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе преку студија на случаи, МЗМП, март 2020, Скопје

Извештај - Трговија со луѓе и криумчарење на мигранти во Северна Македонија, МЗМП, мај 2019, Скопје

Кривично-правен аспект на криумчарење мигранти во Република Македонија, Јасмин Калач, август 2016: <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2016/08/kriumcarenje-migranti.pdf>

Меѓународна правна рамка за спречување на трговијата со човечки органи, делови од човечкото тело, клетки и ткива, и нејзината имплементација во законодавството на република македонија (магистерски труд), Џули Шутеска, 2019, Битола

Национална стратегија за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција 2017 – 2020 и Национален акциски план за борба против трговијата со луѓе и илегалната миграција на РМ,

Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи, Здружението за еднакви можности “Еднаков пристап” Скопје, 2012

Проценка на потребите: Трговија на луѓе во Западен Балкан, Меѓународната организација за миграција (ИОМ), 2014

Виктимологија, д-р Оливер Бачановиќ

Анализа на судски пресуди за трговија со луѓе, СоЕ 2020

Закон за странци на РМ, Сл. Весник 97/2018

Закон за меѓународна и привремена заштита, Сл. Весник 64/2018

Зајакнување на борбата против трговија со луѓе за време на криза во земјите на Западен Балкан - аналитички извештај, Меѓународната организација за миграција (ИОМ), 2018

Трговија со луѓе и криумчарење на мигранти: упатства за меѓународна соработка, Канцеларија на ОН за дроги и криминал (УНОДЦ), 2010

Годишен извештај на националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција за 2019 година

Годишен извештај на националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција за 2018 година

Годишен извештај на националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција за 2017 година

Општи индикатори за првична/прелиминарна идентификација на претпоставени и потенцијални жртви на трговија со луѓе во случаи на мешани миграциски движења во република македонија, Анекс на Стандардни оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе, Мај 2016
Стандардни оперативни процедури за постапување со непридружувани деца-странци, ноември 2015

Трговијата со луѓе и медиумите прирачник за новинари, декември 2010

Техники за идентификација и интервјуирање на жртви на трговија со луѓе (ИОМ), 2006

Прирачник за идентификација и директна помош и поддршка на жртви на трговија со луѓе и ранливи групи, Скопје 2012

Прирачник за рано откривање на случаи на трговија со луѓе за трудови инспектори, Скопје 2010, ИОМ

Прирачник за рано откривање на случаи на трговија со луѓе и криумчарење на мигранти за основно ниво на полициски службеници, ИОМ, Скопје 2010

Правилник за нормативите и стандардите за простор, опрема, стручни кадри и средства потребни за основање и започнување со работа на установа за социјална заштита Центар за лица-жртви на трговија со луѓе

Human trafficking in the balkans: an inside report, Jasna Vujin, 2009

Migrant Vulnerability to Human Trafficking and Exploitation: Evidence from the Central and Eastern Mediterranean Migration Routes, International Organization for Migration (IOM), 2017

Trafficking in persons report june 2020, US state department

Trafficking in persons report june 2019, US state department

Trafficking in persons report june 2018, US state department

Trafficking in persons report june 2017, US state department

The Way Forward in Establishing Effective Transnational Referral Mechanisms A Report Based on Experiences in Cases of Human Trafficking in South-Eastern Europe ICMPD, 2012

Human Trafficking in Southeastern Europe: Council of Europe Perspective, Davor Derenčinović

Global Study on Smuggling of Migrants 2018, United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna

Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime

Protocol against the smuggling of migrants by land, sea and air, supplementing the united nations convention against transnational organized crime

Trafficking of human beings in Romania: 497 registered victims and 130 convicted traffickers, Alexandra Hosszu, October 2019

Глобален извештај за трговија со луѓе за централна и југоисточна Европа 2014-2017 (UNODC)

Common Western Balkan Migration Policy: Borders and Returns Regional Policy Paper, Group 484, October 2019, Sarajevo [https://www.grupa484.org.rs/h-content/uploads/2020/04/FV-Borders_and_Returns BRMC-grupa-484.pdf](https://www.grupa484.org.rs/h-content/uploads/2020/04/FV-Borders_and_Returns_BRMC-grupa-484.pdf)

Извештај за трговија со луѓе со цел трудова експлоатација, Совет на Европа, 2017 <https://rm.coe.int/trafficking-for-the-purpose-of-labour-exploitation/168075956c>

Програма за помош и поддршка при реинтеграција на жртви на трговија со луѓе, Скопје 2014: http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/Programa_reintegracija_lica.pdf

Центар за заштита на жртви на трговија со луѓе (годишни извештаи, статистики за жртви на трговија со луѓе: <http://www.centarzztlj.rs/index.php/ot-nama-2/statistika>

Канцеларија за координација на активностите за борба против трговија со луѓе, Србија -статистички податоци; <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/baner-sadrzaj/trgovina+ljudima>

Kompensimi i viktimave të krimit: Qasja ndaj rasteve të dhunës në familje dhe trafikimit me qenie njerëzore në Kosovë <http://www.cshr-ks.org/wp-content/uploads/2018/04/Final-Albanian-Version.pdf>

Lessons learned from the 2015-2016 migration situation in the Western Balkan region – Analytical report: <https://www.pragueprocess.eu/en/migration-observatory/publications/document?id=180>

Препораки за политика и законодавство за делотворна примена на одредбата за неказнување на жртвите на трговија со луѓе; Канцеларија на Специјалниот претставник и координатор за борба против трговија со луѓе: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/9/118345.pdf>

Индикатори индикатори за идентификација на жртви на идентификација на жртви на трговија со луѓе трговија со луѓе, Скопје 2014: http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/Indikatori_trgovija.pdf

Стандардни оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе 2018: <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/MK-SOP.pdf>

A DANGEROUS ‘GAME’ The pushback of migrants, including refugees, at Europe’s borders: https://www-cdn.oxfam.org/s3fs-public/file_attachments/bp-dangerous-game-pushback-migrants-refugees-060417-en_0.pdf

Protecting people across borders: NGO statement ahead of the EU-Western Balkans Summit of 17 May 2018: https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/file_attachments/protecting_people_across_borders_ngo_joint_statement.pdf

Programme Report on the impact of the borders closures on people on the move, with a focus on Women and Children in Serbia and Macedonia, September 2016:

https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/file_attachments/closed_borders_eng_low.pdf

Country reports, GRETA: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/country-reports>

Министерство за внатрешни работи на Црна Гора, Извештаи и статистики: https://mup.gov.me/ministarstvo/borba_protiv_trgovine_ljudima/statistika/

Министерство за внатрешни работи на Косово, извештаи и статистики: <https://mpb.rks-gov.net/f/40/Publikime>

Трговијата со луѓе станува посоефицирана, Февруари 2019: <https://opserver.mk/makedonija/trgovijata-so-lugje-stanuva-posofisticirana/>

Zaštita žrtava i prevencija trgovine ljudima u srbiji: http://www.nshc.org.rs/public/ns_telecentar/c9e14c41c63efb1b632971fa9d0fdf412623.pdf

Министерство за внатрешни работи на Албанија: <https://mb.gov.al/strategji-dhe-plane-veprimi/>

Combating trafficking in human beings act, bulgaria: https://www.legislationline.org/download/id/7344/file/Bulgaria_Combating_trafficking_human_being_Act_2003_am2009_en.pdf

Annual reports of Bulgarian National Commission for Combating Trafficking in Human Beings: <https://antitraffic.government.bg/en>

Trafficking of human beings in Romania: 497 registered victims and 130 convicted traffickers? : https://www.researchgate.net/publication/336847955_Trafficking_of_human_beings_in_Romania_497_registered_victims_and_130_convicted_traffickers

Crime prevention policy, EUCRPN, 2018: <https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/Romania.pdf>

Human Trafficking in Southeastern Europe: Council of Europe Perspective:
https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007%2F978-3-319-63192-9_56-1

Central and south-eastern Europe: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTIP_2018_CENTRAL_AND_SOUTH_EASTERN_EUROPE.pdf

Report on Trafficking in Human Beings in Southeast Europe 2019:
https://www.selec.org/wp-content/uploads/2020/04/SELEC-Report-on-Human-Trafficking-in-SEE_public-version.pdf

Thematic Network on Improving Organ Donation and Transplantation in the EU 2019:
https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/policies/docs/ev_20191017_co_04_en.pdf

Organ donation and transplantation Facts, figures and European Union action:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649363/EPRS_BRI\(2020\)649363_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649363/EPRS_BRI(2020)649363_EN.pdf)

Trafficking in human organs:
https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/549055/EXPO_STU%282015%29549055_EN.pdf

Annual Report 2019 SELEC: <https://www.selec.org/wp-content/uploads/2020/05/SELEC-Activity-Report-2019.pdf>

Annual Report 2018 SELEC: <https://www.selec.org/wp-content/uploads/2019/05/Raport-2018-web.pdf>

Annual Report 2017 SELEC <https://www.selec.org/wp-content/uploads/2019/02/SELEC-Activity-Report-2017.pdf>

<https://www.icmpd.org/publications/publications/trafficking-in-human-beings/>

<https://www.osce.org/odihr/18540?download=true>

<http://lastrada.org.mk/trudova-eksploatacija/>

<https://www.icmpd.org/publications/publications/trafficking-in-human-beings/>

<https://www.selec.org/analytical-products/>

<https://www.legislationline.org/topics/topic/14/country/39> (Bulgarian legislation)

<https://www.legislationline.org/topics/country/8/topic/14> (Romanian Legislation)

<https://www.acamstoday.org/organ-trafficking-the-unseen-form-of-human-trafficking/>

<https://www.eurotransplant.org/statistics/annual-report/>

<https://www.edqm.eu/en/events/european-day-organ-donation-and-transplantation>

<http://www.transplant-observatory.org/>

<https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/human-trafficking-09-2017/en/#chapter4>

[https://www.edqm.eu/sites/default/files/press_release transplantation newsletter transplant september 2018.pdf](https://www.edqm.eu/sites/default/files/press_release_transplantation_newsletter_transplant_september_2018.pdf)